

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı ve Sonrası Beklentiler

Türkiye Ziraat Odaları Birliği
Nisan 2008 - ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	6
1. Son İki Yılda Dünya Süt Sektöründe Ne Oldu?	8
2. Dünya Süt Ürünleri Fiyatları Nasıl Seyretti?	8
3. Dünya yem hammadde fiyatları 2006-2007 yılları arasında ciddi oranda yükseldi.....	9
4. Ülkelerde Çiğ Süt Fiyatları Nasıl Seyretti?.....	10
5. Dünya’da Süt Ürünlerinin Fiyatları Neden Bu Kadar Arttı?	11
6. Avrupa Birliği Süt Ürünleri Stokları ve Dünya İhracatı Payındaki Değişim	11
7. AB Süt Ürünleri İhracat Geri Ödemelerinin Seyri.....	12
8. Türkiye’de süt fiyatları artış nedenleriyle ilgili öne çıkan görüşler	13
9. Kuraklık Ülkemizde Bitkisel Üretimi Nasıl Etkiledi?.....	13
10. Yurtiçi Yem Fiyatları Nasıl Seyretti?	14
11. Yurtiçi Süt ve Yem Fiyatları Nasıl Bir Seyir İzledi?.....	14
12. Yurtiçi Damızlık Hayvan Fiyatları Nasıl Seyretti?	15
13. Türkiye süt ve süt ürünleri yıllık fiyat değişimleri nasıl oldu?	16
14. Türkiye Perakende-Toptan Fiyat Farkları ve Çiğ Süt Fiyatı.....	17
15. Türkiye Süt Üretimi ve Sağılan Hayvan Sayısı Ne Derece Gerçeği Yansıtmaktadır?.....	19
16. Türkiye Süt Sektörü Dış Ticareti.....	21
17. Süttozu ve Tereyağ İle İlgili IPARD Süt Sektör Analizinde Öne Çıkan Konular	25
18. Çiğ Sütün Pazarlanması, Sanayiye Gidişi ve Süt Kalitesi	26
18.1. Türkiye’de Çiğ Süt Nerelerde Kullanılıyor?	26
18.2. Dünyada Bazı Ülkelerde Çiğ Süt Nasıl Değerlendiriliyor?	27
18.3. Avrupa Birliği Sütte Kaliteyi Nasıl Sağlamıştır?	28
18.4. Avrupa Birliği’nde Sütte Kaliteye Göre Fiyatlandırmanın Hukuki Yapısı	28
18.5. Türkiye’de Sütte Kalite.....	30
18.6. Kalitesiz süt sanayi ürünleri üretimini nasıl olumsuz etkilemektedir?	31
18.7. Somatik Hücre Sayısı Neden Bu Kadar Önemlidir?	32
18.8. Türkiye’de Sütte Kalite ile ilgili IPARD Misyonunun Görüşleri	33
18.9. Sütte Kaliteyi Sağlamak İçin ne Yapılmalıdır?	33
19. Süt Konseyi Çalışmaları ve Geline Nöktä	33
19.1. Sanayici Örgütünün Bazı Kırmızı Çizgileri ve Üreticilerin Bu Hususlardaki görüşleri..	34
19.1.1. Konseyin Oluşumu ve Oy Hakkı Konusu.....	34
19.1.2. Konseyde Süt İşleyicilerinin Temsil Edilmesi Hususunda Kırmızı Çizgiler.....	35
19.1.3. Piyasa ve Fiyat İstikrarının Sağlanması, Gerektiğinde Piyasaya Müdahale Edilmesi Konusunda Sanayicilerin Kırmızı Çizgileri.....	36
19.1.4. Konseyde Geline Nöktä Nedir?	37
20. Damızlık Hayvan İthalatı ve BSE Riski	37
20.1. Damızlık hayvan ithal etmek isteyenlerin gerekçeleri	37

20.2. Tarım ve Köyşleri Bakanı'nın açıklamaları.....	37
20.3. İthalata Karşı Çıkanların Gerekçeleri	38
20.4. OIE ve Avrupa Birliği BSE Risk Sınıflandırması	39
21. Sözleşmeli Üretim ve Süt Sektörü.....	41
21.1. Ülkemizde süt sığırcılığında sözleşmeli üretim eğilimleri	42
21.2. Tavukçulukta uygulanan sözleşmeli üretim süt hayvancılığına örnek olabilir mi?	42
21.3. Üretici Örgütleri Süt Sığırcılığında Sözleşmeli Üretime Neden Karşı Çıkıyor?	43
22. Hayvancılık Destekleri.....	44
22.1. Mevcut Desteklerde Yaşanan Sorunlar Nelerdir?	46
22.2. Yeni Hayvancılık Destekleme Politikaları.....	47
22.2.1. Yeni hayvancılık destekleri neleri içeriyor?.....	47
22.2.2. Yeni Desteklerle ilgili ortaya atılan görüşler ve tarafların tepkileri.....	48
22.2.3. Yeni Destekleme Sistemine Yönelik TZOB Görüşleri.....	48
23. Talep Artırıcı Politikalar-Okul Sütü	51
23.1. Dünya'da okul sütü programları.....	51
23.2. Avrupa Birliği'nde okul sütü programları.....	52
23.3. Türkiye'de Uygulanan Okul Sütü Programları;.....	52
24. Türkiye Süt Sektörünün Geleceği	54
25. KAYNAKLAR.....	57

GRAFİKLER

Grafik 1. Dünya Süt Ürünleri Aylık Fiyatları.....	8
Grafik 2. Dünya Süt Ürünleri Yıllık Fiyat Değişimleri.....	9
Grafik 3. Aylık Dünya Yem Hammadde Fiyatları.....	9
Grafik 4. Bazı Ülkelerde Çiğ Süt Fiyatlarının Seyri	10
Grafik 5. AB Süt Ürünleri Stokları ve Dünya İhracatından aldığı Pay	12
Grafik 6. AB İhracat İadelerinin Değişimi	12
Grafik 7. Türkiye Yurtiçi Yem Fiyatları	14
Grafik 8. Türkiye Süt ve Yem Fiyat Değişimleri	15
Grafik 9. Türkiye Yıllık Yurtiçi Damızlık Hayvan Fiyatları.....	16
Grafik 10. Türkiye Süt Üretimi ve Sağılan Hayvan Sayısı Yıllık Değişimi.....	20
Grafik 11. Türkiye Süt Ürünleri İhracat Değerinin Dağılımı	21
Grafik 12. Türkiye Süt Ürünleri İthalat Değerinin Dağılımı	22
Grafik 13. Türkiye Bazı Süt Ürünleri İthalatının Yıllık Seyri	24
Grafik 14. Türkiye Bazı Süt Ürünleri İhracatının Yıllık Seyri	25
Grafik 15. Türkiye'de Çiğ Sütün Türlerine Göre Pazara İnme Oranları.....	26
Grafik 16. Türkiye'de Çiğ Sütün Kullanımı	27
Grafik 17. Türkiye'de Süt Teşvik Priminin Sanayiye Giden Süte Etkisi	49

Grafik 18. Türkiye’de Yıllara Göre Suni Tohumlama Çalışmaları	50
Grafik 19. Türkiye Süt Üretim-Talep Projeksiyonu	55
Grafik 20. Türkiye Türlerine Göre Süt Verim Projeksiyonu	56

TABLÖLAR

Tablo 1. Ülkemizde Bazı Bitkisel Ürünlerin Üretimi (Ton) ve Yıllık Değişimleri (%)	13
Tablo 2. Toptan ve Perakende Süt ve Süt Ürünleri Yıllık Fiyat Değişimleri (%)	17
Tablo 3. Türkiye Süt Ürünleri Perakende-Toptan Fiyat Farkları.....	18
Tablo 4. Türkiye’de Perakende Dağıtım Kanallarının Dağılımı.....	19
Tablo 5. Türkiye’de Süt Üretimi ve Sağılan Hayvan Sayısındaki Ciddi Değişimler.....	20
Tablo 6. Türkiye’nin 1/98 ve 2/2006 OKK kapsamında Sütü Ürünlerde AB’ye Tanıdığı Tavizler	22
Tablo 7. AB’nin 1/98 ve 2/2006 sayılı OKK kapsamında Türkiye’ye Sütü Ürünlerde Tanıdığı Tavizler	23
Tablo 8. Süt İşleme Tesislerinin Kurumsal Yapılarına Göre Dağılımı (TKB-2004).....	27
Tablo 9. Sütte Kaliteye Göre Fiyatlandırma (İtalya örneği)	29
Tablo 10. Teslim Edilen Tank Sütünde Ölçümü Yapılan Sütün Kalite Kriterleri (Almanya) ..	29
Tablo 11. ABD Pensilvanya Bölgesinde Sütte Kaliteye göre prim/ceza uygulamaları	30
Tablo 12. Somatik Hücre Sayısının Süt Verimine Etkisi	32
Tablo 13. Türkiye’nin Damızlık Hayvan İthalatı (1999-2007).....	39
Tablo 14. BSE Risk Sınıflandırması	40
Tablo 15. Bazı Ülkelerde Çiftlik Hayvanlarında OIE’ye Rapor Edilen BSE Vaka Sayıları....	41
Tablo 16. Toplam Tarım Destek Bütçesi ve Hayvancılık Desteklerinin Yeri.....	44
Tablo 17. Hayvancılık Destekleme Kalemlerinin Dağılımı (%).....	45
Tablo 18. Yem Bitkisi Ekilişleri ve Yem Desteklemeleri	50
Tablo 19. Okul Sütü Projesi 2001-2002 Yılları Uygulaması.....	53

EK TABLÖLAR

Tablo 1. 2005 Yılı Yem Bitkileri Bölge Bazında Maliyetleri ve Destekleme Miktarları	60
Tablo 2. Türkiye Süt Teşvik Primi Miktarının Toplam İnek Sütü Üretimine Oranı	61
Tablo 3. Türkiye Süt Üretiminin Pazara İnme Oranı (2005)	62
Tablo 4. Türkiye Süt Üretim ve Talep Projeksiyonu (1000 Ton)	62
Tablo 5. Türkiye Süt Verim Projeksiyonu (kg/baş/yıl)	63
Tablo 6. Yem Yurtiçi Piyasa Fiyatları (YTL/Ton)	64
Tablo 7. Yem Yurtdışı Fiyatları (\$/Ton)	65
Tablo 8. Dünya Süt Ürünleri Fiyatları (\$/Ton).....	66
Tablo 9. Yıllar İtibariyle Dünya Süt Ürünleri Fiyatları (\$/Ton) ve Yıllık Değişim (%).....	67

Tablo 10. Türkiye Damızlık Hayvan Fiyatları ve Yıllık Değişim	68
Tablo 11. Türkiye'nin 2007 (Ocak-Ekim) Süt Ürünleri Dış Ticareti.....	69
Tablo 12. Türkiye'nin Yıllar İtibariyle Bazı Süt Ürünleri İthalatı.....	70
Tablo 13. Türkiye'nin Yıllar İtibariyle Bazı Süt Ürünleri İhracatı.....	71
Tablo 14. Çeşitli Ülkelerde Çiğ Süt Fiyatları (Avro/100kg)	72
Tablo 15. Türkiye'de Süt ve Bazı Yemlerin Fiyatları (YTL/kg).....	73

ÖNSÖZ

Bilindiği üzere 2007 yılı, sel, kuraklık, yemlik hububatların biyo-yakıta kayması, süt ürünleri stoklarının yetersizliği, artan talebi üretimin karşılayamaması gibi çeşitli nedenlerle dünyada yem hammadde ve süt fiyatlarının olağan üstü arttığı bir dönem olmuştur. Bu artışlar ülke içi fiyatlara da yansımış, bir çok ülkede fiyatlar ciddi oranda artmıştır.

Ülkemizde de yüksek sıcaklıklara bağlı gerek bitkisel üretimde gerekse süt üretiminde düşüşler yaşanmış, talepte artış olmuş, dünya fiyatlarında yaşanan artışlara birde bu olumsuzluklar etkilenince gerek yem gerekse süt fiyatları yükselmiştir. Yem fiyatlarının çığ süt fiyatlarından daha fazla yükselmesi sanıldığı gibi üreticiye pek bir kazanç sağlamamıştır.

Fiyat yükselmelerinde hedef daima çığ süt fiyatları olarak gösterilmiş, talebi daraltıcı etki yapan toptan ve perakende fiyat artışları hiç gündeme getirilmemiştir.

2007 yılı ülkemizde ayrıca gündeme damgasını vuran birçok konunun tartışıldığı bir yıl olmuştur.

Büyük ölçekli işletmelerin kurulması, damızlık hayvan ithalatını gündeme getirmiş, bu konu uzun süre tartışılmış, üreticiler ve bazı akademisyenler BSE riski nedeniyle AB ve ABD'den ithalata karşı çıkmış, bütün bu karşı çıkmalara rağmen 2007 Mayıs ayı OIE toplantısında alınan karar sonrası AB'den olmasa bile ABD'den damızlık hayvan ithalatına izin çıkmış ve bu ülkeden hayvan ithal edilmiştir.

Hayvan ithalatı ile birlikte Bakanlık tarafından Süt sığırcılığında sözleşmeli üretim gündeme getirilmiş, üreticilerin karşı çıkışları, bu çalışmaların şimdilik askıya alınmasına neden olmuştur.

Hayvancılık desteklerini tümüyle değiştirme çalışmaları başlamış, üretime verilen desteğin hayvan başına desteğe dönüştürülmesine karar verilmiştir.

Her zaman sütte fiyat düşüşleri sonucu yaşanan krizlerde gündeme gelen Süt Konseyi, ilk defa Tarım Kanunu çerçevesinde ürün konseylerinin kurulmaya başlamasıyla gündeme gelmiş, yönetmelik çalışmaları başlamış, tam mutabakata varılacakken sanayici örgütünün kırmızı noktalarımız dediği 2-3 önemli hususta çalışmalar tıkanıp kalmıştır.

Gerek dünyada gerekse ülkemizde yaşanan bütün bu gelişmelere rağmen sektörde, üretimden başlayarak tüketimin son halkasına kadar ciddi denilebilecek sorunlar hala geçerliliğini korumaktadır.

Birim hayvandan elde edilen süt verimleri gelişmiş ülkelerin hala yarısı kadardır. İşletmeler çok sayıda ve dağınık bir yapıdadır. İşletme başına düşen hayvan sayısı çok düşüktür, dolayısıyla bir çoğu pazara dönük ekonomik üretim yapamamakta, kaliteli sütün üretilmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır.

Kaliteli kaba yem üretimi verilen bunca desteklere rağmen toplam ekilebilir alan içerisinde %3'lerden sadece %7'ler seviyesine çıkarılabilmektedir yani, hala hayvanların ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte değildir.

İnsan sağlığını tehdit eden bir çok hayvan hastalığı hala mevcut olup, bu hastalıkların verim ve hayvan kayıpları gibi ekonomik etkileri halen devam etmektedir. Hayvan hastalıkları ile mücadeleye yeterli kaynak aktarılmamakta, bu da etkin bir mücadeleyi engellemektedir.

Üreticilere hizmet götüren bir çok örgüt mevcut olmasına rağmen bunların yeterli ekonomik güce sahip olmaması, üreticileri fiyatların oluşmasında etkisiz kalmakta, sütün pazarlanmasında hala sıkıntılar yaşanmaktadır.

Üretici örgütlerinin yetki karmaşası yaşanan birçok sorunun çözümünü zorlaştırmakta, bu konuda yetki hatlarını belirgin olarak ortaya koyacak yasal düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Çiğ sütün yaklaşık %50'si sanayiye aktarılmakta, bunun da büyük bir kısmını ilkel şartlarda üretim yapan işletmeler işlemektedir. Sütün bir çok kk ölçekli ve dağınık işletmeden toplanması sanayicilerin maliyetlerini artırmakta, bu da tüketicici fiyatlarına yansımaktadır, dolayısıyla oluşan fiyatlar gelir seviyesi düşük tüketicilerin alım gücünü zorlamaktadır.

Tüketicici fiyat yükselişlerini direkt olarak etkileyen büyük ölçekli perakende satış yerlerinin sayısı her geçen gün artmaktadır. Sanayici ile bu aktörlerin son ürünlerde yaptıkları fiyat artışları, alım gücü düşük olan kesimlerde talebi daraltmakta, bu da çiğ süt satan üreticilerin fiyatlarının dşrlmesin ve mağdur olmalarına neden olmaktadır.

Devletin gelişmiş ülkelerdeki gibi müdahale alımı, depolama yardımı, gibi piyasayı düzenlemeye yönelik doğrudan bir müdahalesi söz konusu değildir, bütçeden ayrılan kaynaklar daha çok sütün üretim ayağında yaşanan alt yapı sorunlarını çözmeye ve maliyetleri düşürmeye yönelik amaçlar için kullanılmaktadır. Piyasa düzeninin olmaması üreticinin önünü görerek üretim yapmasını engellemekte, yatırım kabiliyetini sınırlandırmaktadır.

Süt ve süt ürünleri tketicim düzeyi bir çok ülkeden düşüktür. AB ve gelişmiş birçok ülkede yasa ile garanti altına alınan talep artırıcı önlemleri içeren politika araçlarının (okul sütü vb.) kullanılmaması, talep artırılmadan ileriye dönük üretim artırılması düşüncelerini etkisiz kılmaktadır.

Bu rapor ,dünyada yaşanan gelişmeler ışığında ülkemiz süt sktrnn mevcut durumunu ortaya koymak ve ileriye yönelik yapılacak çalışmalarda politika yapıcılara katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

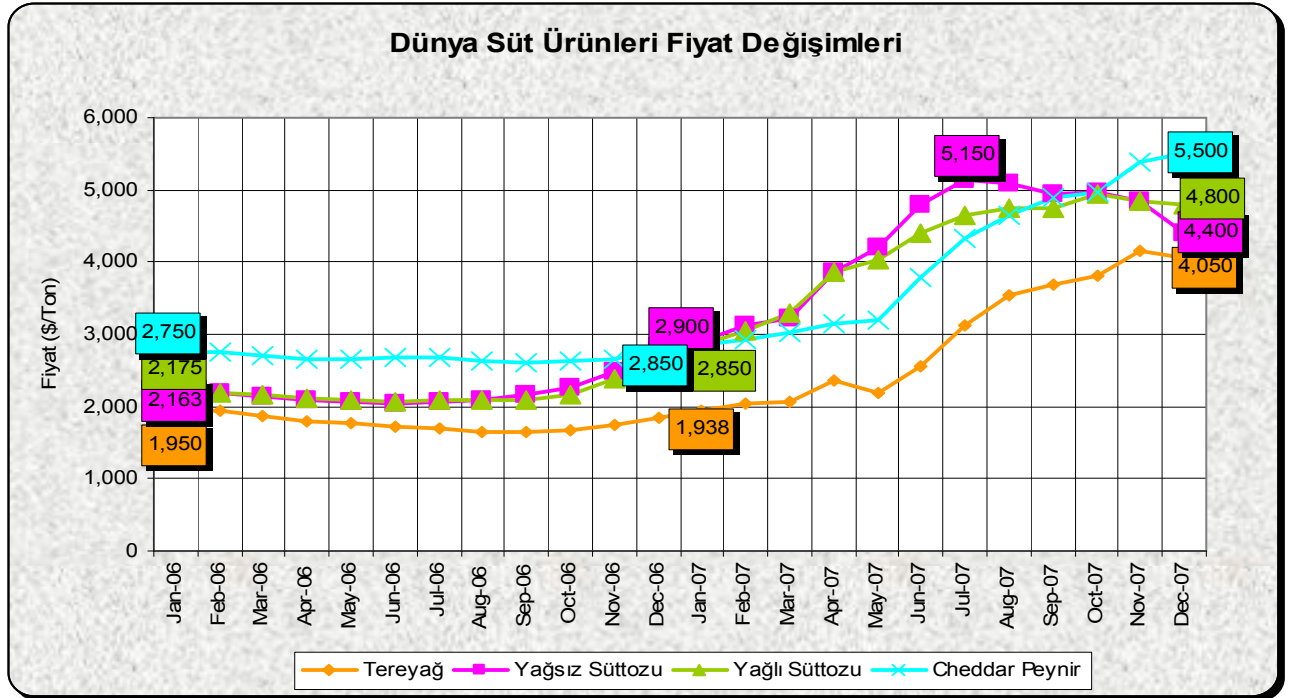
1. Son İki Yılda Dünya Süt Sektöründe Ne Oldu?

- Yem Hammadde Fiyatları Arttı
- Süt Fiyatları Yükseldi
- Fiyat artışları birçok ülkede çiğ süt fiyatlarını artırdı

2. Dünya Süt Ürünleri Fiyatları Nasıl Seyretti?

Dünya fiyatlarına bakıldığında özellikle 2007 yılının başından itibaren bir artış trendine girildiği, sezona 2900 \$/ton ile başlayan yağsız süttozunun temmuzda en yüksek seviye olan 5150 \$/tona kadar çıktığı, aralık ayında ise 4400 \$/tona indiği, sezona 2850 \$/tonla başlayan cheddar peynirin yıl sonunda 5500 \$/tona kadar yükseldiği, yağlı süttozunun 2850 \$/tondan 4800 \$/tona, tereyağın ise 1938 \$/tondan 4050 \$/tona kadar çıktığı görülmektedir.

Grafik 1. Dünya Süt Ürünleri Aylık Fiyatları

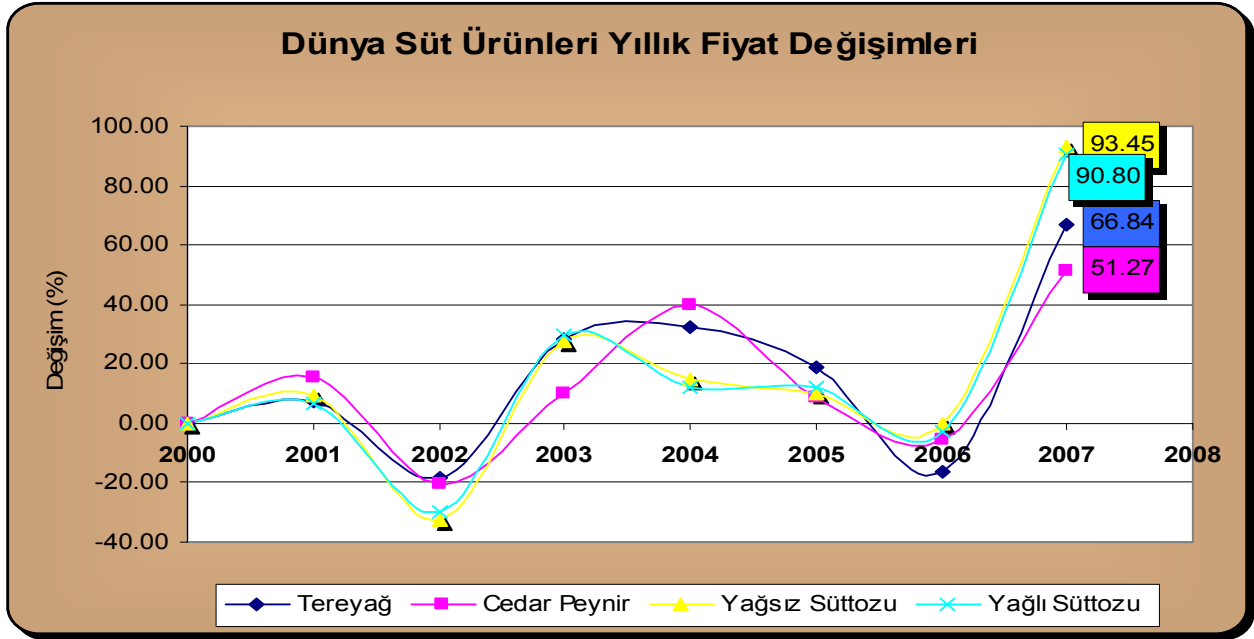

Kaynak: <http://www.fao.org/es/esc/prices/PricesServlet.jsp?lang=en&ccode=>, (Oceania, indicative export prices f.o.b.) verilerinden düzenlenmiştir.

2.1. Dünya süt ürünlerinde son yılların en büyük fiyat artışı 2007 yılında gerçekleşti

Dünya süt ürünleri fiyatlarının son 7 yılı değerlendirildiğinde 2007 yılı kadar hiçbir yılda bu kadar ciddi bir artışın olmadığı gözükmemektedir. Öyle ki, ilgili yılda en yüksek artış %93,45 ile Yağsız süttozunda gerçekleşmiş, bunu %90,80 ile yağlı süttozu, %66,84 ile tereyağ ve %51,27 ile de Cheddar peyniri izlemiştir.

Grafik 2. Dünya Süt Ürünleri Yıllık Fiyat Değişimleri

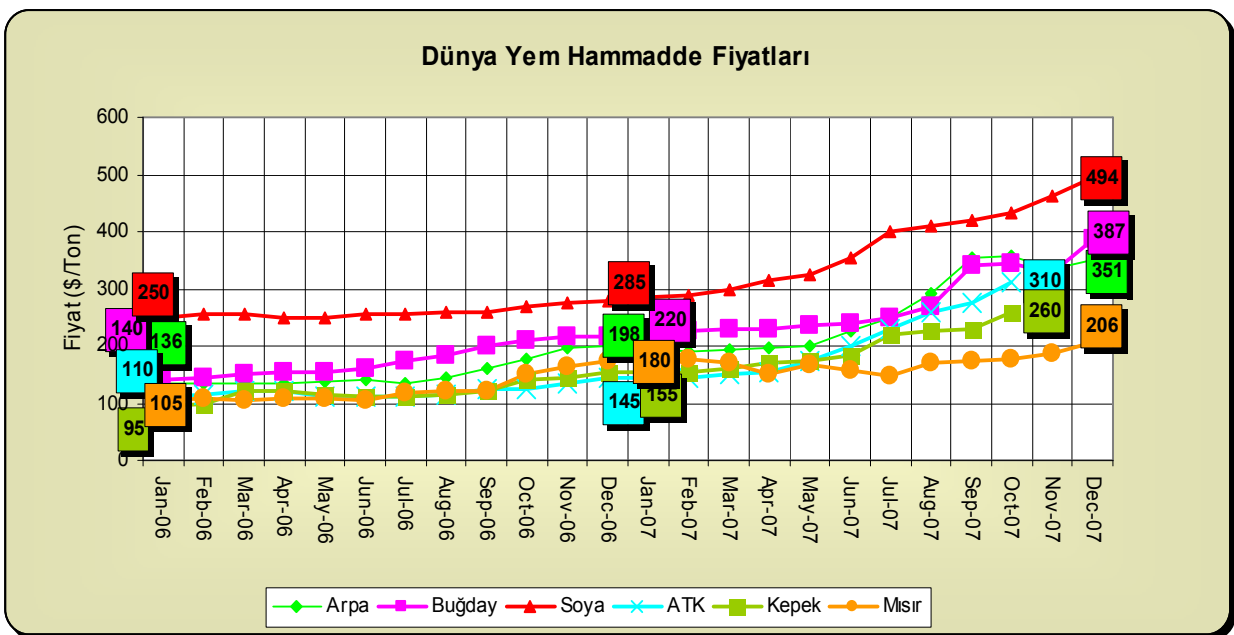

Kaynak: <http://www.fao.org/es/esc/prices/PricesServlet.jsp?lang=en&ccode=>, (Oceania, indicative export prices f.o.b.) verilerinden düzenlenmiştir.

3. Dünya yem hammadde fiyatları 2006-2007 yılları arasında ciddi oranda yükseldi

Son iki yılda yem hammadde fiyatlarında da ciddi artışlar olmuştur. 2006 yılının ilk aylarında başlayan artışlar 2007 yılının başlarında güçlü bir şekilde yükseliş trendini devam ettirmiş, yıl sonunda pik noktaya ulaşmıştır.

Grafik 3. Aylık Dünya Yem Hammadde Fiyatları

Kaynak: Yem sanayicileri Birliği, 2008 verilerinden düzenlenmiştir.

Dünya’da birçok yem hammadde biyo-yakıt üretiminde kullanılmaya başlamış, ülkeler her geçen gün üretimlerini artırmaya başlamışlardır. Uluslar arası araştırma kuruluşları tarafından yapılan projeksiyonlarda bu trendin ilerleyen dönemlerde artarak devam edeceği görülmektedir.

Dünya’da kullanılan en önemli biyo-yakıt ürünleri biodizel ve bioethanoldür. Ülkeler biodizeli; mısır, şekerpancarı, şekerkamışı, buğday, arpa gibi tarımsal ürünlerden elde ederken, bioethanolü; kanola, soya fasulyesi, ayçiçeği, palm yağı ve aspir gibi yağlı tohumlardan elde etmektedirler.

Bio-yakıtın dünyadaki en önemli üreticileri; ABD (mısır, soya, kanola kullanmakta), Brezilya (şekerkamışını kullanmakta), Avrupa Birliği (buğday, arpa, mısır, çavdar, kanola, soya, ayçiçeği kullanmakta), Çin (mısır kullanmakta), Hindistan (şekerkamışı kullanmakta) dır.

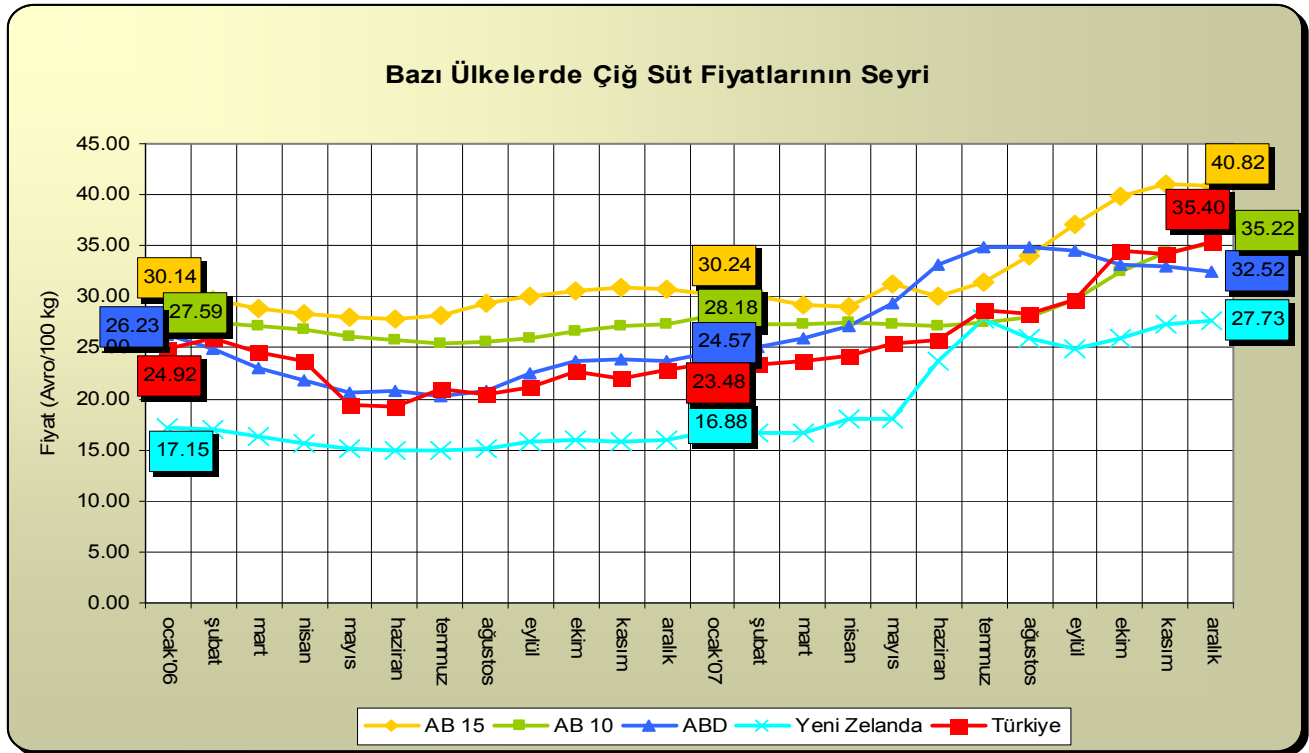
4. Ülkelerde Çiğ Süt Fiyatları Nasıl Seyretti?

Gerek yem hammadde gerekse dünya süt ürünleri fiyatlarında yaşanan fiyat yükselmeleri ülkelerin iç pazar çiğ süt fiyatlarını da tetiklemiştir. Aşağıdaki grafikte görüldüğü gibi 2007 yılının başından itibaren birçok ülkede fiyatlar tırmanışa geçmiştir.

2007 Ocak ayında en yüksek fiyatın AB-15’e ait olduğu bunu sırasıyla AB-10, ABD, Türkiye ve Yeni Zelanda’nın izlediği, bu sıralamanın aralık sonu itibariyle değiştiği, ülkemizin AB-10 ve ABD’yi geride bırakarak 2. sıraya yerleştiği görülmektedir.

Ocak-Aralık 2007 döneminde 100 kg çiğ süt fiyatı sırasıyla Türkiye’de 11,92 Avro, Yeni Zelanda’da 10,85 Avro, AB-15’de 10,58 Avro, ABD’de 7,95 Avro, AB-10 ülkelerinde ise 7,04 Avro artmıştır.

Grafik 4. Bazı Ülkelerde Çiğ Süt Fiyatlarının Seyri

Kaynak: Türkiye Fiyatları DSYM B çiğ süt fiyatlarının Merkez Bankası Aylık Avro Kuruna çevrilmesiyle hesaplanmıştır. Diğer ülke fiyatları <http://www.mcdatum.org.uk/backdata/EUMilkPrices.xls> çiftlik çıkış fiyatlarıdır.

5. Dünya’da Süt Ürünlerinin Fiyatları Neden Bu Kadar Arttı?

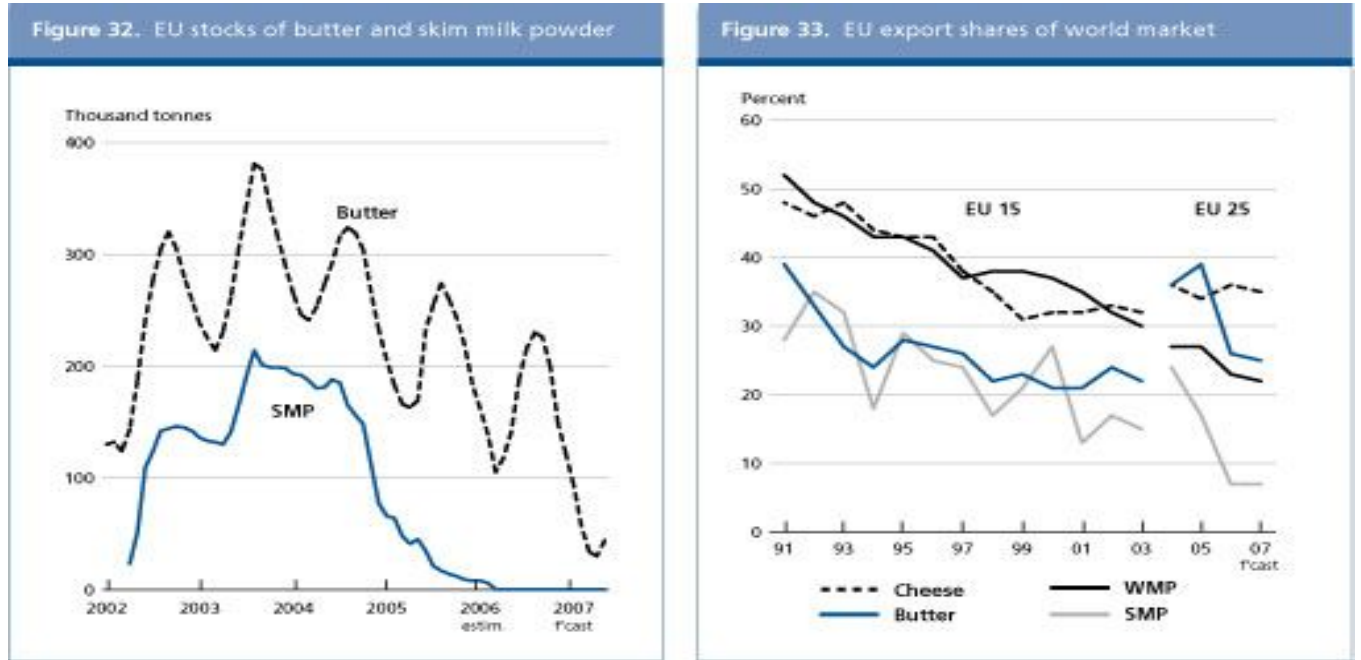
- Artan ithalat talepleri ve ihracatçıların düşük üretimi sonucu küresel stoklar tükenmeye başlamıştır.
- Dünya ihracatında lider olan 5 ülke, dünya süt üretiminin %40’ını üretirken, dünya ihracatının da %80’ini gerçekleştirmektedirler. Özellikle ihracatçı bu ülkelerin süt üretiminde düşüşler olmuştur
- Yem üretiminde kullanılan hububatların biyoyakıt üretimine yönlendirilmesi yem hammadde fiyatlarını yükseltmiştir.
- Avustralya’da son yüzyılın en büyük kuraklığının yaşanmış, süt üretimi %10 düşmüş, Ocak-Haziran 2007 arasında da ihracat hacmi %12 azalmıştır.
- Latin Amerika ülkeleri (özellikle Arjantin ve Uruguay) 2007 Mart ayından itibaren birçok selle karşılaşmış, çayırların sel baskınları yüzünden durumu bozulmuş, Neticede bölgenin en önemli ihracatçılarından olan bu ülkelerde yaşanan bu doğal felaket nedeniyle üretim bakımından Uruguay’da %3’lük, Arjantin’de ise %7’lik düşüşler olmuştur.
- Arjantin ile Hindistan hükümetlerinin, Avustralya’da görülen kuraklık ve Arjantin ve Uruguay’da görülen seller nedeniyle iç pazar fiyatları enflasyonunu önlemek (iç pazar fiyatlarını düşürmek) amacıyla 2007’nin başlarında Yağsız süttozuna yüksek ihracat vergileri yüklemiş ve ihracatı yasaklamışlardır.
- Avrupa’da 2007’nin 3. çeyreğinde yüksek yem fiyatları ve sıcak havaya bağlı olarak kötüleşen (zayıflayan) otlaklar Avrupa Birliği’nin süt üretiminin düşmesine neden olmuş, bu olumsuzlukları dengeleyecek yeterli stokların olmaması fiyatların daha önce belirlenen fiyatların üzerine çıkmasına neden olmuştur.
- Küresel süt üretiminin 2007’de 678 milyon ton dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu geçen yılın %2,3 üzerinde bir üretim rakamı olmasına rağmen, hedeflenenin altında bir üretim olmuştur. (Rabobank;2007, FAO;2007.)

6. Avrupa Birliği Süt Ürünleri Stokları ve Dünya İhracatı Payındaki Değişim

Avrupa Birliği özellikle 2003 yılından itibaren müdahale alımlarını azaltıp, stokları düşürmeye, ihracat iadesini de azaltıp zamanla sıfırlamaya karar vermiş, böylece ihracat desteksiz ihracat yapılmasını sağlamaya çalışmıştır. Fakat, dünya pazarlarındaki payını Yeni Zelanda’ya kaptırmaktadır. Çünkü, ihracat desteği olmadan bu ülkenin fiyatları ile rekabet edememektedir.

Aşağıdaki grafikler incelendiğinde; 2003 yılından itibaren stokların azalmaya başladığı zamanla da sıfırlandığı, dünya pazarlarından aldığı payın da, %50’lerden %40’ların altına, bazı ürünlerde ise %10’ların altına kadar düştüğü görülmektedir.

Grafik 5. AB Süt Ürünleri Stokları ve Dünya İhracatından aldığı Pay

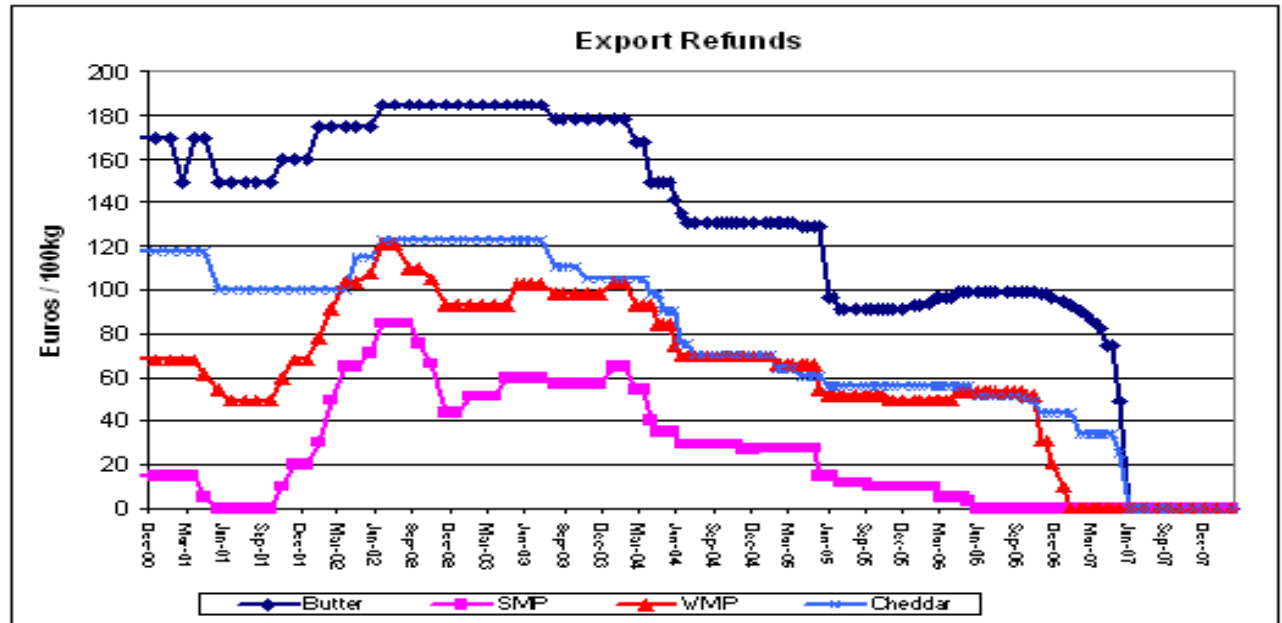

Kaynak: <http://www.fao.org/docrep/010/ah864e/ah864e10.htm#32,2008>.

7. AB Süt Ürünleri İhracat Geri Ödemelerinin Seyri

Avrupa Birliği yukarıda da bahsedildiği gibi 2003 sonlarından itibaren süt ürünlerinde ihracat iadesi desteğini azaltmaya başlamıştır. Aşağıdaki grafikte görüleceği gibi, Haziran 2006 döneminde Yağsız süttozu, Aralık 2006'da Yağlı Süttozu, Ocak 2007'de ise Tereyağ ve Cheddar peynirde ihracat iadeleri sıfırlanmıştır.

Grafik 6. AB İhracat İadelerinin Değişimi

Kaynak: <http://www.mcdatum.org.uk/backdata/ExportRefunds.xls>, erişim: 2008.

8. Türkiye’de süt fiyatları artış nedenleriyle ilgili öne çıkan görüşler

- 25 derecenin üzerine çıkan sıcaklıklar hayvanları strese soktu, süt veriminde düşüş yaşandı.
- Kuraklığa bağlı yem üretimindeki düşüşler nedeniyle üretici hayvanına verdiği yemi kısıtı, süt üretiminde düşüş yaşandı.
- Dünya süttozu fiyatları artınca dışarıdan süttozu getiremeyen firmalar iç piyasaya yöneldi.
- Süt tüketimi arttı.
- Aşırı sıcaklar nedeniyle dondurmaya olan talep %20 oranında arttı.

Yukarıda dile getirilen görüşler sektörün içerisinde olan kesimler tarafından kamuoyuyla paylaşılan ve sektörde yaşananları anlamamıza yardımcı olan görüşlerdir. Fakat kritik bu dönemde ülke genelinde yapılmış ne bilimsel bir değerlendirmeye (araştırma kuruluşları veya üniversitelerden), ne de yetkililerden geniş kapsamlı bir açıklamaya rastlanmamıştır.

9. Kuraklık Ülkemizde Bitkisel Üretimi Nasıl Etkiledi?

Yukarıda da bahsedildiği gibi 2007 yılında ülkemizde yaşanan kuraklık, birçok tarımsal üretimde rekolte düşüşlerine neden olmuştur. TÜİK 3. tahminlerine dayanarak hazırlanan aşağıdaki tablo incelendiğinde; 2007 yılında bir önceki yıla göre buğdayda %13,9 arpada %22,5 Mısırdan %7,2 Sorgumda %49,3 Fiğde %48,4 yağlık ayçiçeğinde ise %23,8’lik bir azalma yaşanmıştır.

Aynı yıl içerisinde özellikle hayvancılığın yoğun olduğu Ege Bölgesinde yer altı su kaynaklarında yaşanan azalma, ikinci ürün silajlık mısır ekiminin yasaklanmasına neden olmuştur. Bölgedeki sulama birlikleri, ikinci ürün eken üreticilere para cezaları vereceğini belirtmiş, buna rağmen verilecek cezayı ödeme pahasına ekim yapan üreticiler de olmuştur. Tabii ki bu durum süt üretimine de olumsuz yansımış, üretimde azalmalar yaşanmıştır.

Tablo 1. Ülkemizde Bazı Bitkisel Ürünlerin Üretimi (Ton) ve Yıllık Değişimleri (%)

	2005	2006	2007	2006/2005 (%)	2007/2006 (%)
Buğday	21.500.000	20.010.000	17.234.000	-6,9	-13,9
Arpa	8.600.000	8.600.000	6.666.040	0,0	-22,5
Mısır	4.200.000	3.811.000	3.535.000	-9,3	-7,2
Sorgum	200	229	116	14,5	-49,3
Fiğ	132.000	175.522	90.568	33,0	-48,4
Ayçiçeği (yağlık)	865.000	1.010.000	770.000	16,8	-23,8

Kaynak: TÜİK ürün değerlendirme grubu toplantıları, 2005-2006-2007 Üçüncü Tahminler.

10. Yurtiçi Yem Fiyatları Nasıl Seyretti?

2007 yılında yaşanan kuraklık ve dünya fiyatlarındaki yüksek fiyat artışları ülkemizde yem hammadde ve fabrika yemi fiyatlarının da tırmanışa geçmesine neden olmuştur.

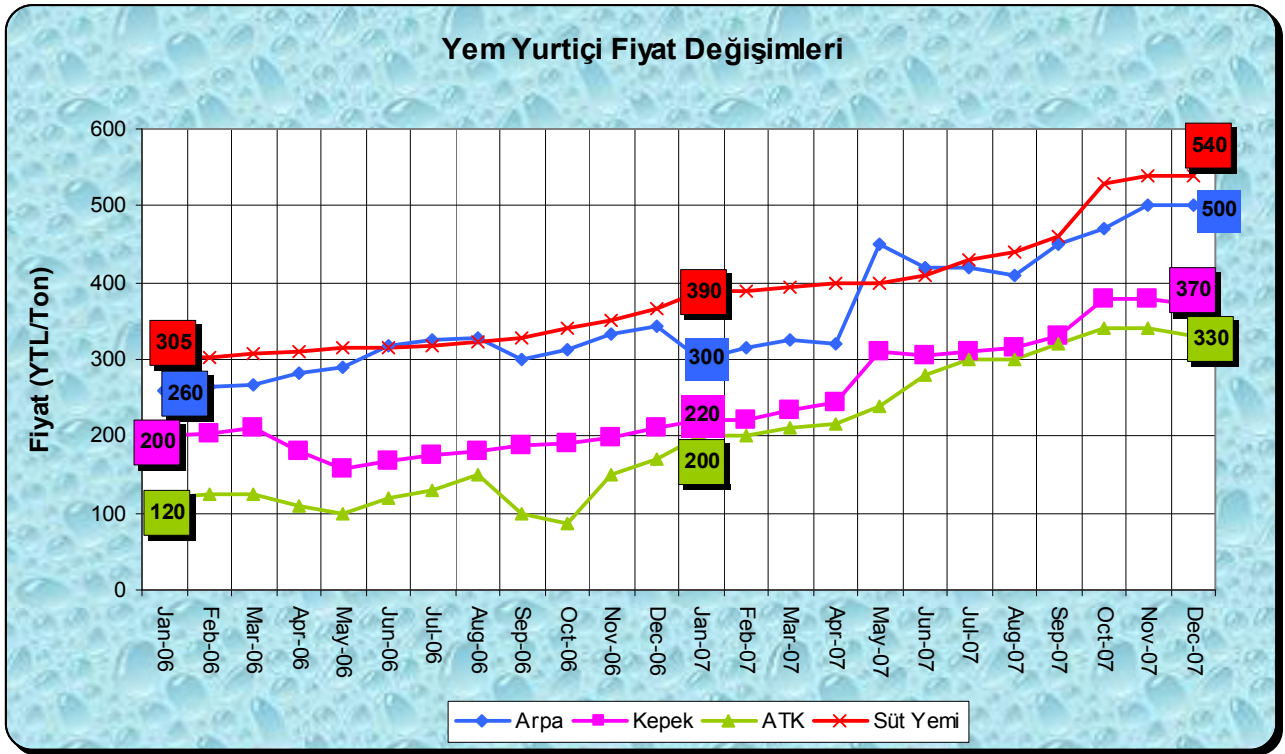
Aşağıdaki grafik incelendiğinde özellikle 2007'nin başlarında tırmanışa geçen fiyatların yıl sonunda 1-1,5 katı civarında arttığı görülmektedir.

Aralık 2006'da 365 YTL/ton olan süt yemi 2007 yılı sonunda 540 YTL/tona ulaşmış, aynı dönemde Arpa 343 YTL/tondan 500 YTL/tona, kepek 210 YTL/tondan 370 YTL/tona, ayçiçeği tohumu küspesi ise 170 YTL/tondan 330 YTL/tona kadar yükselmiştir.

Yani; Aralık 2006-Aralık 2007 döneminde, Arpa %46, Kepek %76, Ayçiçeği tohumu küspesi %94, süt yemi ise %48 artmışken, çiğ sütte yaşanan artış 43 ile yem fiyatlarının gerisinde kalmıştır.

Yem fiyatlarının çiğ süt fiyatlarından daha fazla yükselmesi nedeniyle bazılarının söylediğinin aksine, üreticilerimiz bu durumdan kazanç sağlamamıştır.

Grafik 7. Türkiye Yurtiçi Yem Fiyatları

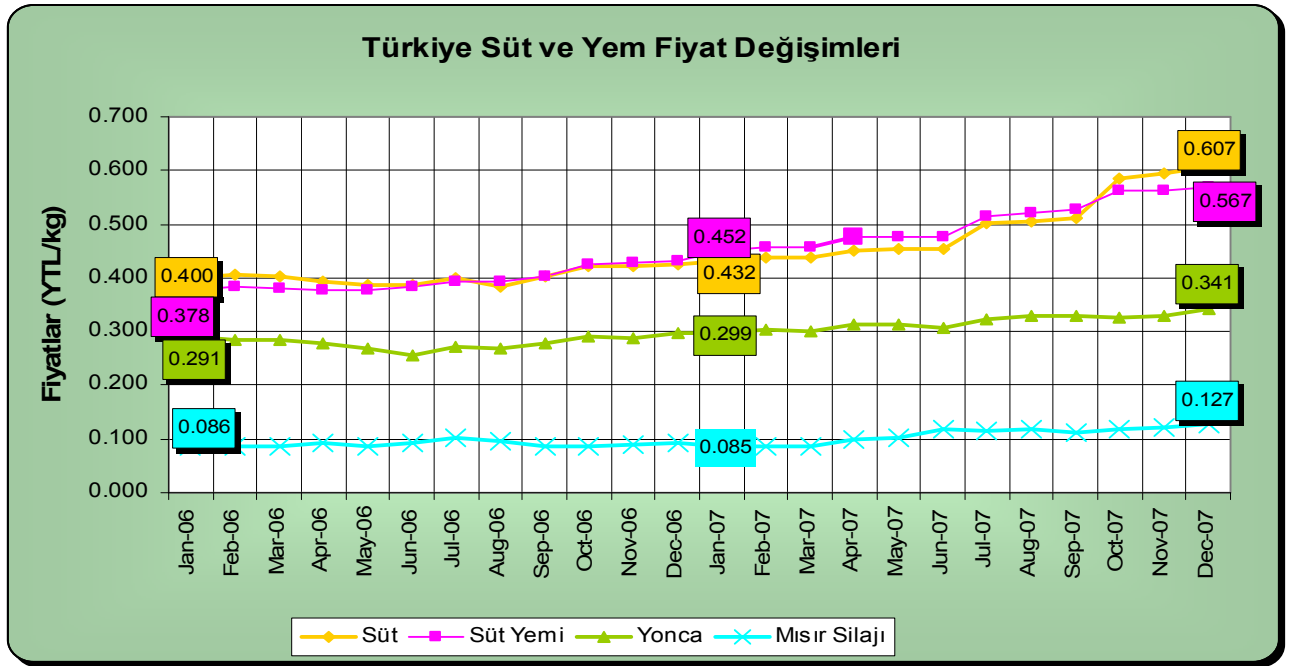

Kaynak: Yem Sanayicileri Birliği, 2008

11. Yurtiçi Süt ve Yem Fiyatları Nasıl Bir Seyir İzledi?

Ülkemizde süt-yem fiyatları, üreticilerin alım gücünü belirleme açısından önemli bir kriter olarak değerlendirilmektedir. Aşağıdaki grafik incelendiğinde; özellikle Temmuz 2006 tarihinden itibaren süt yemi fiyatlarının süt fiyatlarının üzerine çıktığı, 2007 Ekim tarihinde ise süt fiyatlarının yem fiyatlarını geçtiği görülmektedir. Yani; Temmuz 2006-Ekim 2007 dönemlerinde üretici sattığı 1kg sütle 1 kg yem bile alamamıştır.

Grafik 8. Türkiye Süt ve Yem Fiyat Değişimleri

Kaynak: Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, 2008 verilerinden düzenlenmiştir.

12. Yurtiçi Damızlık Hayvan Fiyatları Nasıl Seyretti?

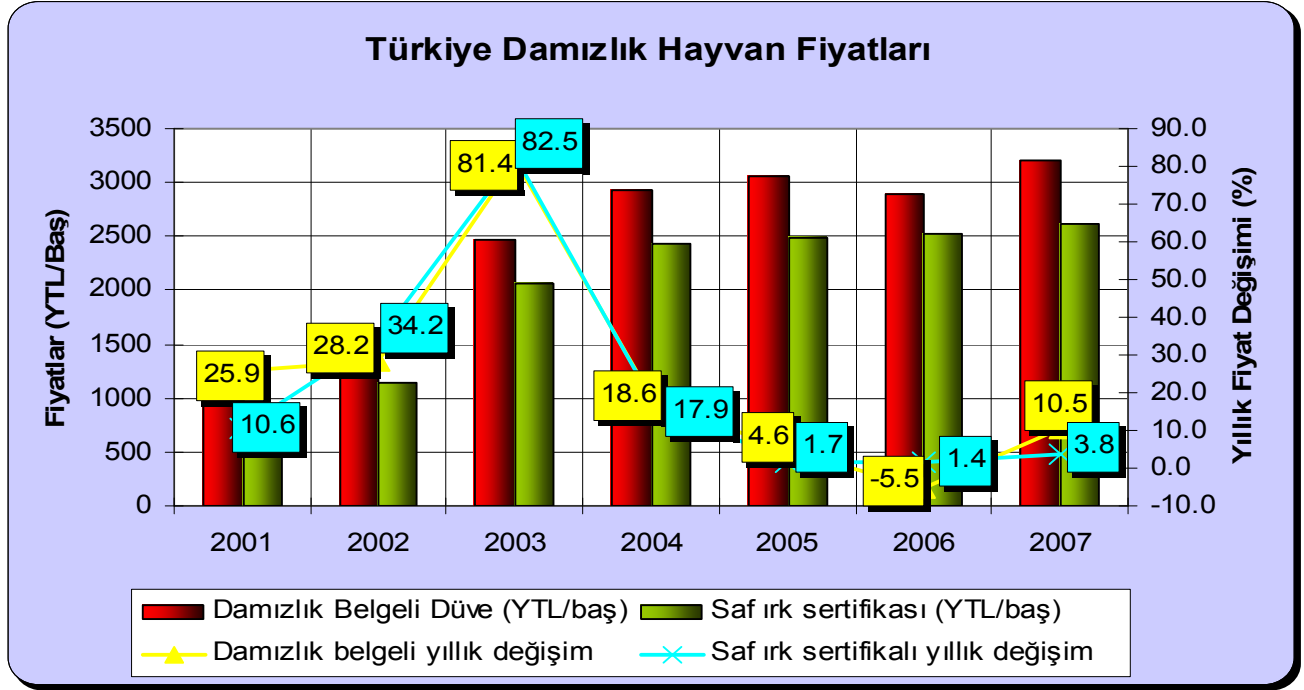
Bazı kesimlerin dile getirdiği gibi süt fiyatlarının artışı, üreticilerin kazancına neden olsaydı, bu durumda süt hayvancılığının karlı bir üretim dalı olduğunu görenlerin işletme ölçeklerini büyütmesi, yeni yatırımcıların da bu alana yatırım yapmasına neden olurdu. Doğal olarak bu durumda damızlık hayvan fiyatlarının da talebe bağlı olarak ciddi bir artış göstermesi gerekirdi.

Damızlık hayvan fiyatlarının yıllar itibariyle seyrine bakıldığında; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın hayata geçirdiği "Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi" nin başladığı dönem olan 2003 yılında fiyatların ciddi bir artış gösterdiği, bu yıldan sonra artış oranlarının sürekli azaldığı, süt fiyatlarının ciddi olarak arttığı dönem olan 2007 yılında ise, damızlık belgeli hayvanda %10,5 saf ırk hayvanda ise % 3,8 gibi düşük bir artışın olduğu görülmektedir.

Burada dikkat çeken diğer bir husus ise; son iki yılda "talep ediyoruz hayvan bulamıyoruz, talebi karşılayacak hayvan yok" diye sürekli şikayette bulunanlara rağmen neden süt hayvanı fiyatlarının ciddi bir artış göstermediğidir.

Bütün bu durumlar aslında sektörün üretici açısından durumu hakkında bizlere bazı fikirler vermektedir. Süt hayvancılığında üretici, öncelikle süttan daha sonra da sattığı hayvandan kazandığı parayla geçimini sağlamaktadır. Hayvan fiyatlarının bütün talepte artış var söylemlerine rağmen düşük seyretmesi, süt fiyatlarının ise uzun bir süre yem fiyatlarının gerisinde bir seyir izlemesi, üretici açısından işlerin hiç de iyi gitmediğinin önemli göstergelerindendir.

Grafik 9. Türkiye Yıllık Yurtiçi Damızlık Hayvan Fiyatları

Kaynak: Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği verilerinden hazırlanmıştır.

13. Türkiye süt ve süt ürünleri yıllık fiyat değişimleri nasıl oldu?

Çiğ süt fiyatlarının sürekli arttığından ve bunun uzun süre böyle gitmesinin herkese zarar vereceğinden şikayet eden sanayiciler nedense hiç kendi satış fiyatları ve tüketiciye ulaşan perakende satış fiyatlarından bahsetmemektedirler. Aşağıdaki tablo üretici, Toptan (firma satışı) ve perakende (market vb. satış yerleri) fiyatlarının yıllık değişimlerini ortaya koymak ve değişimleri kıyaslamak amacıyla hazırlanmıştır.

Perakende -çiğ süt fiyatlarındaki artış kıyaslandığında, 2002 yılı hariç hiçbir dönemde çiğ süt fiyat artışlarının perakende süt ve süt ürünleri fiyat artış oranlarının üzerine çıkmadığı görülmektedir. Toptan -çiğ süt fiyat artış kıyaslandığında ise, 2002 ve 2006 yılları hariç hiçbir dönemde çiğ süt fiyat artışlarının toptan fiyat artışlarını geçmediği görülmektedir. Özellikle çiğ süt fiyat artışının tepkiyle karşılandığı 2007 yılında çiğ süt fiyat artışlarının, ne toptan fiyatlardan ne de perakende fiyatlardan daha fazla artmadığı görülmektedir.

2007 yılında fiyat artışlarına bakıldığında, toptan fiyatların perakende fiyatlara göre daha fazla arttığı görülmektedir. Özellikle süt sanayicileri halkımızın en çok tükettiği süt ürünü olan peynir fiyatlarında %32,9 artış yapmışken, perakende satış yerleri %90 civarında artış yapmışlardır.

Tablo 2. Toptan ve Perakende Süt ve Süt Ürünleri Yıllık Fiyat Değişimleri (%)

Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Perakende Süt	43.6	45.6	19.1	11.7	1.3	-3.9	14.8
Perakende Beyaz Peynir	42.4	36.3	25.4	14.8	-15.5	2.9	90.0
Perakende Kaşar Peyniri	42.1	34.6	33.5	17.9	8.3	0.5	10.2
Perakende Tereyağ	42.2	29.5	10.2	11.2	11.3	-1.1	13.2
Üretici Çiğ Süt	28.6	72.2	25.8	12.8	-11.4	2.6	25.0
Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Toptan Süt (pastörize)	42.9	58.0	21.5	15.6	-17.1	-4.3	13.6
Toptan Süt (Sterilize)	36.7	53.7	12.6	19.8	2.2	0.7	7.7
Toptan Beyaz Peynir	39.1	34.1	36.4	13.9	-5.3	-0.5	32.9
Toptan Kaşar Peyniri	40.7	39.8	23.3	16.1	3.6	2.0	8.8
Toptan Tereyağ	44.0	21.7	12.1	14.5	11.5	-0.6	9.6
Üretici Çiğ Süt	28.6	72.2	25.8	12.8	-11.4	2.6	25.0

Kaynak: Üretici çiğ süt fiyatları DSYMB'ne ait fiyatlardır. Toptan ve Perakende süt ve süt ürünleri fiyatları: TÜİK, ÜFE, TÜFE madde fiyatlarının 12 aylık ortalaması alınmıştır. (Yıllık değişimler bu verilerden hesaplanmıştır.)

Not: **Sarı:** fiyatı en fazla yükselen **Pembe:** Fiyatı en az yükseleni ifade etmektedir.

14. Türkiye Perakende-Toptan Fiyat Farkları ve Çiğ Süt Fiyatı

Süt sektörünün üretici ve sanayicilerden sonra en önemli aktörlerinden birisi perakende sektörüdür. Son zamanlarda dev şirketlerin bu alanda yatırım yapması ve sayılarının giderek artıyor olması bunların ileride daha da önemli bir konuma geleceklerinin sinyallerini vermektedir.

Ülkemizde yıllardır perakende fiyat artışlarından sadece bu ürünleri üreten sanayiciler sorumlu tutulmuş ve eleştiriler bu kesimlere yöneltilmiştir. Süt ve süt ürünleri satışından ciddi karlar eden perakende satış yerlerinin kar marjlarının gösterildiği aşağıdaki tablo incelendiğinde, sorumluluğu sadece sanayicilere yüklemenin doğru bir yaklaşım olmadığı görülmektedir.

İlgili tablo incelendiğinde perakende satış yerlerinin; ciddi kar marjları ile çalıştığı görülmektedir. Örneğin 2007 yılında perakendeciler, halkımızın en çok tükettiği süt ürünü olan beyaz peyniri toptancıdan 5,66 YTL'ye alırken tüketicilere 9,46 YTL'ye satmıştır. Aradaki kar marjı %67'dir. Türkiye'de kim bu kadar yüksek kar marjı ile çalışmaktadır merak konusudur.

Tablo 3. Türkiye Süt Ürünleri Perakende-Toptan Fiyat Farkları

Perakende Fiyat (YTL/kg)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Beyaz Peynir	2.05	2.92	3.98	4.99	5.73	4.84	4.98	9.46
Kaşar Peyniri	3.78	5.37	7.23	9.65	11.38	12.33	12.39	13.65
Tereyağ	4.53	6.44	8.34	9.19	10.22	11.37	11.25	12.73
Toptan Fiyat (YTL/kg)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Beyaz Peynir	1.56	2.17	2.91	3.97	4.52	4.28	4.26	5.66
Kaşar Peyniri	3.32	4.67	6.53	8.05	9.35	9.69	9.88	10.75
Tereyağ	3.43	4.94	6.01	6.74	7.72	8.61	8.56	9.38
Perakende-Toptan Kar Marjı (%)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Beyaz Peynir	31.4	34.6	36.8	25.7	26.8	13.1	16.9	67.1
Kaşar Peyniri	13.9	15.0	10.7	19.9	21.7	27.2	25.4	27.0
Tereyağ	32.1	30.4	38.8	36.4	32.4	32.1	31.4	35.7
Çiğ süt Fiyatı (YTL/kg)	0.14	0.18	0.31	0.39	0.44	0.39	0.40	0.50

Kaynak: Üretici çiğ süt fiyatları DSYMB'ne ait fiyatlardır. Toptan ve Perakende süt ve süt ürünleri fiyatları: TÜİK, ÜFE, TÜFE madde fiyatlarıdır.

Ülkemizde süt üretim maliyetleri çok yüksektir. Süt üreticileri yem maliyetleri, işçilik, veteriner hizmetleri gibi giderler nedeniyle çok düşük bir kar marjı ile çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

Yine aynı şekilde süt işleyicileri (sanayici, küçük mandıra vb.) çiğ süt, süt toplama, taşıma, işleme, paketleme, depolama gibi birçok maliyet kalemini dikkate almakta, bütün bu masrafları çıktıktan sonra sattığı ürünün satış fiyatının bir kısmını kazanç olarak hanesine geçirmektedir.

Fakat perakende satış yerlerinin gözle görülür önemli ölçüde bir risk ve masrafı olmamasına rağmen, bu kadar yüksek kar marjları ile çalışıyor olmasının ciddi olarak düşünülmesi gerekmektedir. Sektöre yönelik yapılacak planlamalarda da bu hususun ciddi bir şekilde üzerine gidilmesi gerekmektedir. Çünkü ülkemiz sürekli büyüyen perakende gıda sektöründe, yabancı yatırımcıların hızla yer alma yarışına girdiği, küçüklerin ise tasfiye sürecini yaşadığı bir dönemden geçmektedir. Bu yeni aktörün piyasada güçlenmesi ve talebi direkt etkileyebilir noktaya gelmesi, alt kesimlerin (üretici, sanayici) mağdur olmasına neden olabilecektir.

Aşağıdaki tablo da ülkemizde perakende dağıtım kanallarının yıllar itibariyle gelişimi gözükmektedir. Görüldüğü gibi 1996-2006 yıllarını kapsayan son 10 yıllık dönemde, hipermarket sayısı 40'dan 165'e (4 kat artış), süpermarket sayısı 1.275'den 6.500'e (5 kat artmış), market sayısı 10.750'den 14.750'ye (1,4 kat artmış) yükselmiş, bakkal sayısı ise 164.365'den 115.000'e gerilemiştir.

Tablo 4. Türkiye’de Perakende Dağıtım Kanalları Sayısının Yıllara Göre Değişimi

Dağıtım Kanalları	1996	1998	2000	2002	2004	2006*
Hipermarketler (2500 m2 üstü)	40	90	130	151	152	165
Büyük (1000-2500 m2 arası) –orta (400-1000 m2 arası) -küçük (400 m2 den küçük) süpermarketler	1.275	2.045	2.850	3.855	4.660	6.500
Marketler (50-100 m2 arası)	10.750	12.190	13.230	13.555	15.200	14.750
Bakkallar (50 m2 den küçük)	164.365	155.420	136.760	122.340	122.790	115.000
Diğer (gaz istasyonu,vb.) (bakkal ve marketlerle aynı ölçekte)	22.030	24.375	26.505	23.170	29.685	31.000
TOPLAM	198.460	194.120	179.475	163.070	172.487	167.415

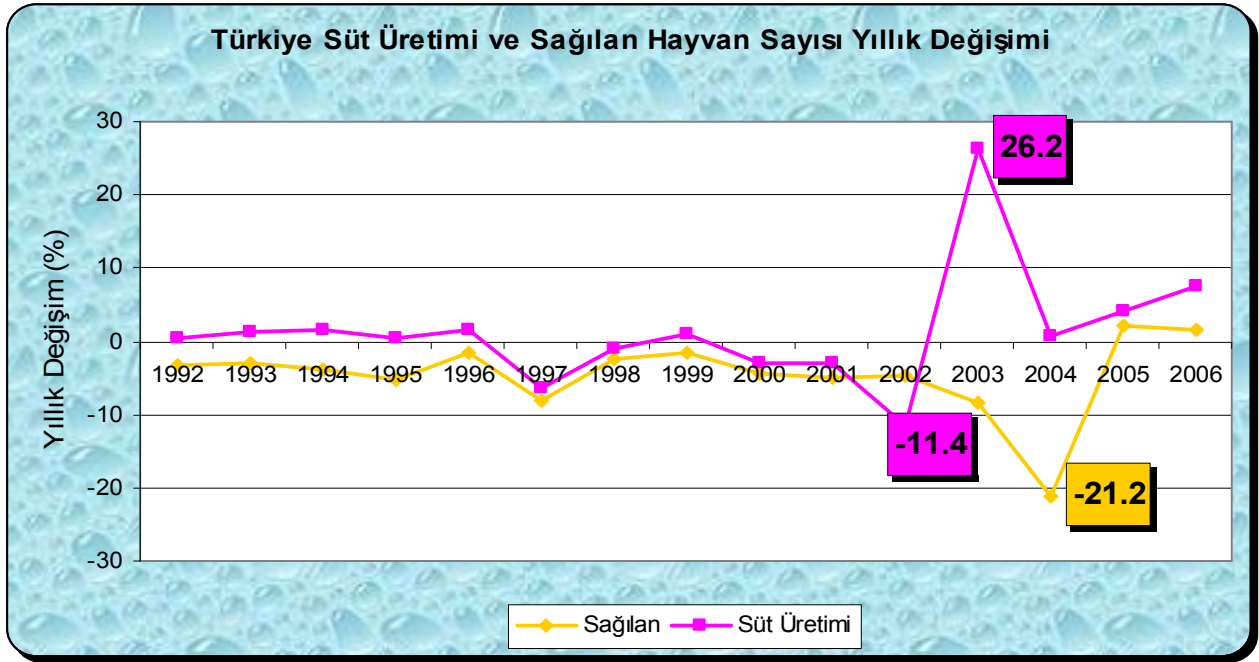
Kaynak: USDA Foreign Agricultural Service GAIN Report, Turkey Retail Sector Market Brief,2007.
www.fas.usda.gov/gainfiles/200703/146280313.pdf, (*) Son tahmin

15. Türkiye Süt Üretimi ve Sağılan Hayvan Sayısı Ne Derece Gerçeği Yansıtmaktadır?

TÜİK süt üretimini; “Sağılan hayvan sayısının süt verimleri ile değerlendirmesinden (Süt Üretimi= Sağılan Hayvan Sayısı x Ortalama Süt Verimi) elde etmekte ve buna göre yayınlamaktadır. Hesaplamalarda 1984 yılı süt verimleri kullanılırken 2003 yılından itibaren 2001 yılı Genel Tarım Sayımı sonuçlarından elde edilen süt verimleri” kullanılmıştır. (TÜİK; 2003,)

TÜİK’in bu katsayı değişikliği sonucunda aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi süt üretimi, incelenen yıllarda sürekli düşüş ve çok az artışlı bir seyir izlerken 2003 yılında bir anda %26,2 oranında artmıştır. Bu ciddi süt artışının yaşandığı yılın ertesinde yani 2004 yılında ise bu sefer sağılan hayvan sayısı %21,2 oranında azalmıştır. Hayvan sayısında yaşanan bu derece önemli azalışın nedeni tam olarak anlaşılamamıştır. Yani kısaca değerlendirilecek olursa; süt üretiminin bir yılda katsayı değişikliği ile artışı, hayvan sayısının izleyen yılda azaltılması ile dengelenmiştir.

Grafik 10. Türkiye Süt Üretimi ve Sağılan Hayvan Sayısı Yıllık Değişimi

Kaynak: TÜİK verilerinden hazırlanmıştır.

Yukarıda dikkat çekilen husus aşağıdaki tabloda daha net açıklanmaktadır. 2003 yılında süt üretimi manda hariç bütün türlerde artış göstermiş ve toplamda ise artış miktarı 2,2 milyon ton olmuştur. Yine aynı şekilde 2004 yılında sağılan hayvan sayısı bütün türlerde bir önceki yıla göre azalmış, bu azalmaya tekabül eden toplam hayvan sayısı ise yaklaşık 4,4 milyon baş olmuştur.

Tablo 5. Türkiye’de Süt Üretimi ve Sağılan Hayvan Sayısındaki Ciddi Değişimler

Süt Üretimi (Ton)				Sağılan Hayvan Sayısı (Baş)		
	2002	2003	Fark	2003	2004	Fark
İnek	7.490.633	9.514.138	2.023.505	5.040.362	3.875.721	-1164641
Koyun	657.387	769.959	112.572	12.477.217	9.919.191	-2.558.026
Keçi	209.621	278.136	68.515	3.126.656	2.476.574	-650.082
Manda	50.925	48.778	-2147	57.378	39.362	-18.016
Toplam	8.408.566	10.611.011	2.202.445	20.701.613	16.310.848	-4.390.765

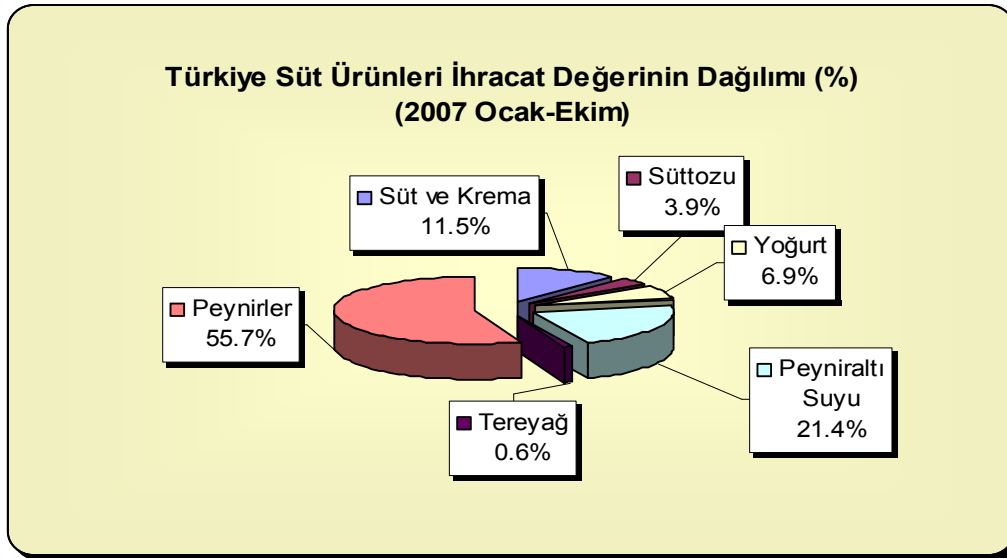
Kaynak: TÜİK

Türkiye’de bütün planlamalar ve söylemler bu rakamlar üzerinden yapılmaktadır. Aslında ülkemizde ne kadar süt üretildiği, yıllar itibarıyla ne kadar artış sağlandığı, gerek süt çiftlikleri gerekse sanayi işletmeleri tam olarak kayıt altına alınmadığı müddetçe tam olarak bilinemeyecektir. Bu rakamlar üzerinden yapılan projeksiyonlarda ve planlamalar da ise her zaman gerçekten sapmalar olabilecektir. O yüzden devletin öncelikle bu husus üzerinde yoğunlaşması, sektörü bütün yönleriyle kayıt altına alacak çalışmalar yapması gerekmektedir.

16. Türkiye Süt Sektörü Dış Ticareti

Türkiye 2007 yılında yaklaşık 80 milyon ABD \$ değerinde süt ürünleri ihracatı gerçekleştirmiştir. İhracatta peynirler (%55,7 – 44,7 milyon \$) ile ilk sırayı alırken, bunu sırasıyla peyniraltı suyu (%21,4 - 17 milyon \$), Süt ve Krema (%11,5 -9,3 milyon \$), Yoğurt (%6,9 - 5,6 milyon \$), Süttozu (%3,9 -3,1 milyon \$) ve tereyağ (%0,6 – 517 bin \$) izlemiştir.

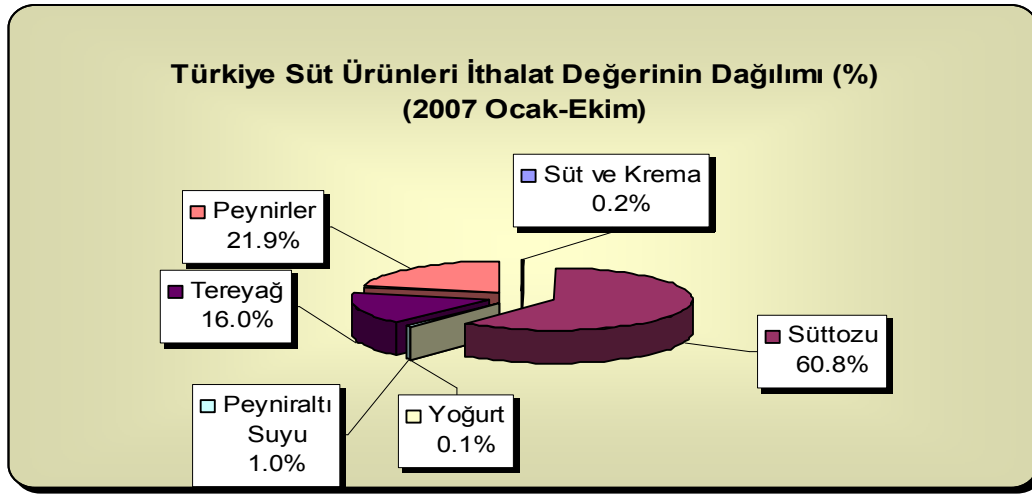
Grafik 11. Türkiye Süt Ürünleri İhracat Değerinin Dağılımı

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerinden düzenlenmiştir.

Türkiye 2007 yılında yaklaşık 69 milyon ABD \$ değerinde süt ürünleri ithalatı gerçekleştirmiştir. İthlatta süttozu (%60,8 – 42 milyon \$) ile ilk sırayı alırken, bunu sırasıyla peynirler (%21,9 – 3,6 milyon \$), tereyağ (%16 - 11 milyon \$), peyniraltı suyu (%1 – 683 bin \$), süt ve krema (%0,2 -126 bin \$) ve yoğurt (%0,1 – 53 bin \$) izlemiştir.

Grafik 12. Türkiye Süt Ürünleri İthalat Değerinin Dağılımı

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerinden düzenlenmiştir.

Avrupa Birliği ve Türkiye süt ve sütlü ürünler tercihli ticarete ilişkin 1/98 ve 2/2006 sayılı Ortaklık Konseyi Kararları kapsamında şu şekilde tavizlerden yararlanmaktadır.

Tablo 6. Türkiye'nin 1/98 ve 2/2006 OKK kapsamında Sütlü Ürünlerde AB'ye Tanıdığı Tavizler

G.T.İ.P.	Ürün Tanımı	Vergi İndirimi (%)	Kota (Ton)
0402 10	Süttozu (Dahilde İşleme Rejimi)	100	2.500
0402 21	Süttozu (Dahilde İşleme Rejimi)	100	2.500
0404	Peyniraltısuyu	%30 Ad valorem	700
040510 0405 20 90 0405 90	Tereyağ, sürülerek yenilen süt ürünleri	100	3.700
0406 30	Eritme peynirler	100	300
0406 90	Diğer Peynirler	100	2.000
040690	Peynirler,diğer,040690 29/31/50/86/87/88 hariç	100	1.000

2007 yılı on aylık ithalat rakamlarına bakıldığında; %100 indirimli gümrük vergisi ile AB'ye tanınan 5.000 ton süttozu tavizinin toplam ithalatın yaklaşık %45'ini, tereyağ tavizinin toplam ithalatın %84'ünü, peynir tavizinin ise toplam ithalatın %22'sini oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 7. AB'nin 1/98 ve 2/2006 sayılı OKK kapsamında Türkiye'ye Sıtlı Ürünlerde Tanıdığı Tavizler

G.T.İ.P.	Ürün Tanımı	Vergi İndirimi (%)	Kota (Ton)
0406 90 29	Kaşkaval (kaşar) peyniri	100	2.300
0406 90 31	Koyun veya manda sütünden yapılan peynirler		
0406 90 50	Koyun veya manda sütünden yapılan diğler peynirler		
0406 90 86 0406 90 87 0406 90 88	Koyun veya manda sütünden yapılan Tulum peynirleri		

AB ile 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılan tam üyelik müzakere süreci içerisinde Türkiye ile AB arasında ikili tarım ürünleri ticareti kademeli olarak serbestleştirilecek, bu kapsamda taraflar, süt ve sıtlı ürünlerde 1/98 ve 2/2006 sayılı OKK'lardaki tavizlerini de karşılıklı geliştireceklerdir.

Türkiye'nin tam üyeliğı ile birlikte ise AB ile Türkiye arasında süt ve sıtlı ürünlerin serbest dolaşımı sağlanacak, bu itibarla AB ile Türkiye arasında gümrük vergileri kaldırılarak AB'nin üçüncü ülkelere uyguladığı gümrük vergileri ile tercihli ticaret anlaşmalarındaki tavizleri Türkiye için de muteber olacaktır. (ERGÜNAL,M.,2007.)

Türkiye'nin süt ürünlerinde en önemli ithalat kalemlerini, süttozu, tereyağ ve peynirler oluşturmaktadır.

Süttozu ithalatı miktar olarak 2002 yılında 5,6 bin ton iken 2006 yılında 16,7 bin ton ile son yılların en yüksek rakamına ulaşmış, 2007 on aylık ithalatta ise bir önceki yılın altına, 11 bin tona düşmüştür. İthalatın, Dünya süttozu fiyatlarının son yılların en yüksek fiyatlarına ulaştığı 2007 yılında bile çok yüksek oranlarda gerçekleştirildiğı görölmektedir.

Tereyağ ithalatı miktar olarak 2002 yılında 3 bin ton iken 2006 yılında 6 bin ton ile son yılların en yüksek rakamına ulaşmış, 2007 on aylık ithalatta ise bir önceki yılın altına, 4.500 tona düşmüştür.

Ülkemizin en önemli süt ürünleri ithalat kalemini süttozu, tereyağ ve peynirler oluşturmaktadır. 2006 yılında 16 bin ton süttozuna 39 milyon \$ ödenirken 2007 yılında yapılan 11 bin ton süttozuna 42 milyon \$ para ödenmiştir.

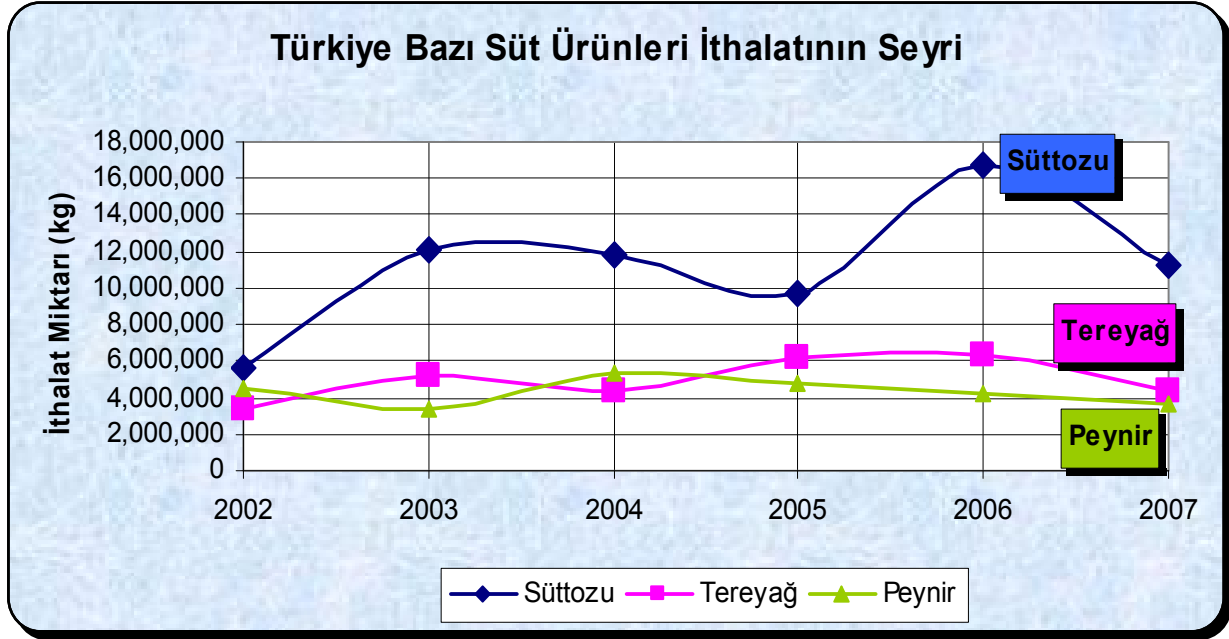
Yine 2006 yılında 6 bin ton tereyağına yaklaşık 13 milyon \$ ödenirken, 2007 yılında 4 bin tonluk ithalata 11 milyon \$ para ödenmiştir.

2006 yılında 4 bin tonluk peynire 15 milyon \$ ödenirken, 2007 yılında 3,5 ton ithalata 15 milyon \$ ödenmiştir.

Kısacası ithalatçılarımız 2007 yılında bir önceki yıla göre daha az mal ithal etmelerine rağmen daha fazla para ödemek zorunda kalmışlardır. Buna rağmen 2006 yılına yakın bir ithalat gerçekleştirmişlerdir.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

Grafik 13. Türkiye Bazı Süt Ürünleri İthalatının Yıllık Seyri

Kaynak: DTM verilerinden düzenlenmiştir. 2007 yılı (Ocak-Ekim verileri dikkate alınarak değerlendirilmiştir.)

Türkiye'nin süt ürünlerinde en önemli ihracat kalemlerini, peynir altı suyu (PAS), peynir ve süt-krema oluşturmaktadır.

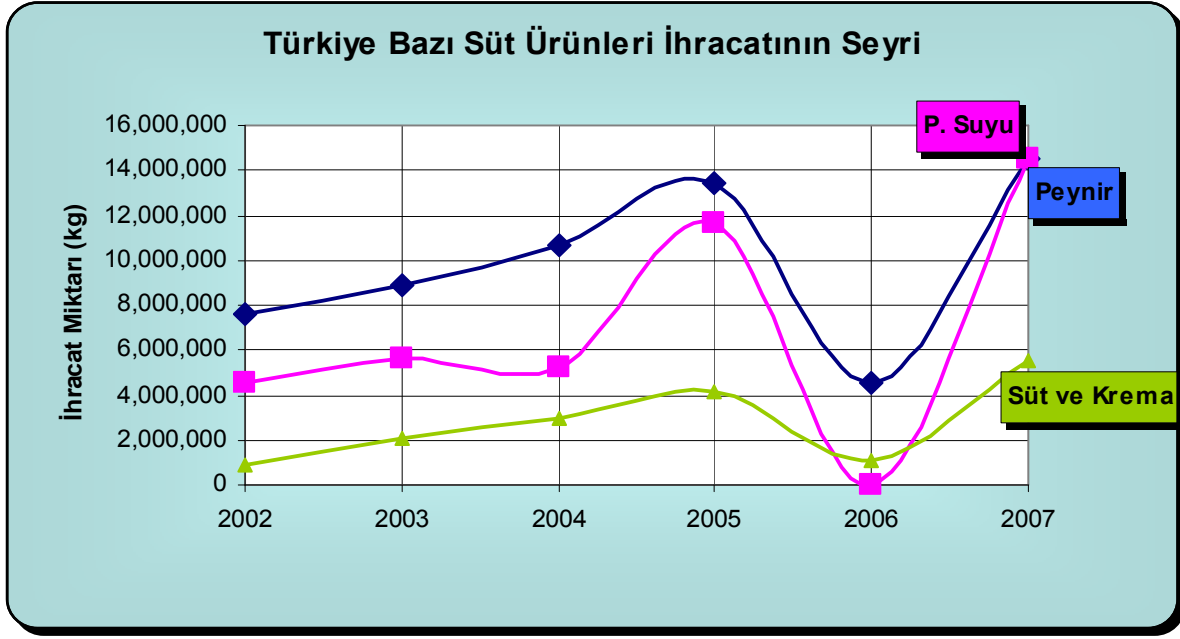
PAS ihracatının 2002 yılında 4.500 ton civarında iken yıllar itibariyle sürekli arttığı, 2006 yılında hiç yapılmamışken, 2007 yılı on aylık dönemde 14.600 ton ile en yüksek seviyeye ulaştığı görülmektedir.

Peynir ihracatının 2002 yılında 7.600 ton iken yıllar itibariyle sürekli arttığı, 2006 yılında 4.500 ton ile en düşük seviyeye düşmüşken 2007 on aylık dönemde yaklaşık 15.000 ton ile son yılların en yüksek seviyesine ulaştığı görülmektedir.

Süt ve krema ihracatının 2002 yılında 906 ton iken 2006 yılına kadar sürekli arttığı, ilgili yılda 1000 tona düştüğü, 2007 on aylık dönemde ise 5.500 ton ile son yılların en yüksek seviyesine ulaştığı görülmektedir.

Özetle; 2007 yılı ihracatta önemli kalemlerin en yüksek ihracatının yapıldığı yıl olmuştur.

Grafik 14. Türkiye Bazı Süt Ürünleri İhracatının Yıllık Seyri

Kaynak: DTM verilerinden düzenlenmiştir. 2007 yılı (Ocak-Ekim verileri dikkate alınarak değerlendirilmiştir.)

17. Süttozu ve Tereyağ İle İlgili IPARD Süt Sektör Analizinde Öne Çıkan Konular

Bilindiği üzere 2007-2013 yılları arasında ülkemiz AB Katılım öncesi mali yardım kaynaklarından IPARD kapsamında faydalanacaktır. Bu kapsamda yabancı uzmanlar tarafından bazı stratejik ürünlerin sektör analizleri çıkarılmış, 2007 yılında ise yayımlanmıştır. Bu ürün analizlerinden birisi de süt sektör analizidir.

Bu raporda özellikle süttozu ve tereyağ konusunda bazı hususlar dikkat çekmektedir.

- Süt tozu pastacılıkta, bisküvide, şekerlemelerde ve dondurmada kullanılmaktadır. Bu alandaki işletmelerin çoğu aynı anda çiğ süt ve toz üretmektedir
- Diğer işletmeler ise çoğunlukla mevsimsel fazla sütü kullanarak zaman zaman süt tozu üretmektedir. Geri kalanlar ise, kalitesiz süttten son derece kalitesiz süt tozu üretmektedir.
- Türkiye'deki firmaların çoğu, süz tozu imalini kalitesiz süt sorununun çözümü olarak görmektedir. Ne var ki, bu bakış ciddi bir yanıltır. Çünkü kalitesiz süt daha da kalitesiz süt tozu vermekte bu da düşük fiyatlardan piyasaya sunulmaktadır. Sütte kuru madde içeriğinin düşüklüğü gözetildiğinde üretimde verim anormal derecede düşüktür. Dahası, süt fiyatları ve toplama giderleri değişkendir. Türkiye'deki sınai kapasitenin düşüklüğü göz önüne alındığında, üretilen süt tozunun rekabet imkanları çok sınırlıdır.

- Sistematik süt kıtlığı ile karşılaşan ülkeler sütü oluşturmak için süt tozu ve tereyağı kullanmaktadır. Örneğin, Meksika, Filipinler ve Cezayir’de durum böyledir. Ancak, bu şekilde süt oluşturmak için kaliteli süt tozu (orta veya düşük ısıda) gereklidir ki bu da Türkiye’de bulunmamaktadır.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

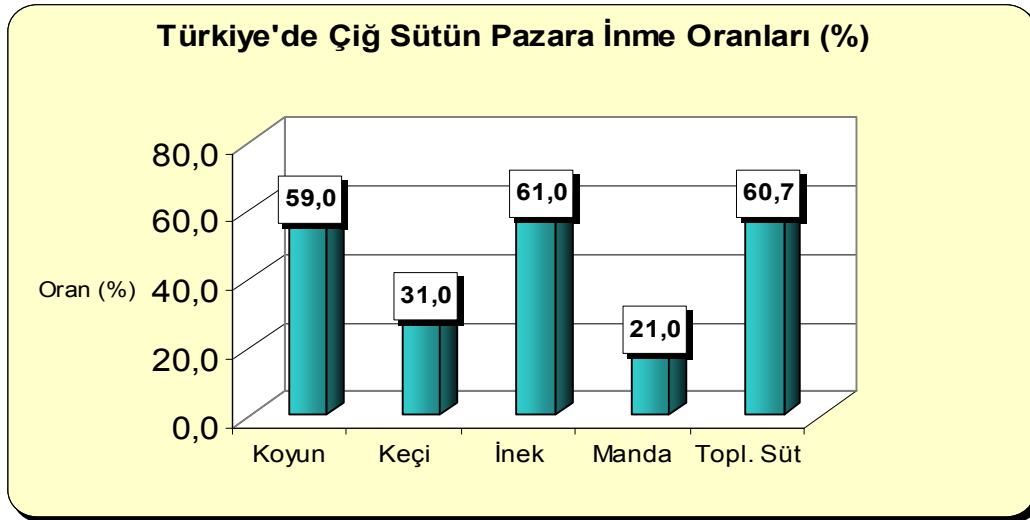
- Türkiye ciddi miktarlarda süt tozu ithal etmektedir. İthal edilen süt tozu ise mamul süt ve diğer tarımsal-gıdalara katılarak ihraç edilmektedir.
- Türkiye’nin özellikle Ukrayna’dan yaptığı kalitesiz süt tozu ithalatı önemli miktarlardadır.
- Tüketilen veya işlenen sütün çoğu tam yağlı süt olarak kullanıldığından, Türkiye’de yağ fazlası yoktur ve AB’den önemli miktarlarda tereyağı ithal edilmektedir.

(IPARD;2007)

18. Çiğ Sütün Pazarlanması, Sanayiye Gidişi ve Süt Kalitesi

TUİK verilerin göre 2005 yılında üretilen sütün sadece %60,7’si pazara inmektedir. Bu oranın türlere göre değişimine bakıldığında; inek sütünün %61 ile en fazla pazara inen ürün olduğu, bunu sırasıyla koyun sütü (%59), keçi sütü (%31) ve manda sütünün (%21) izlediği görülmektedir.

Grafik 15. Türkiye’de Çiğ Sütün Türlerine Göre Pazara İnme Oranları

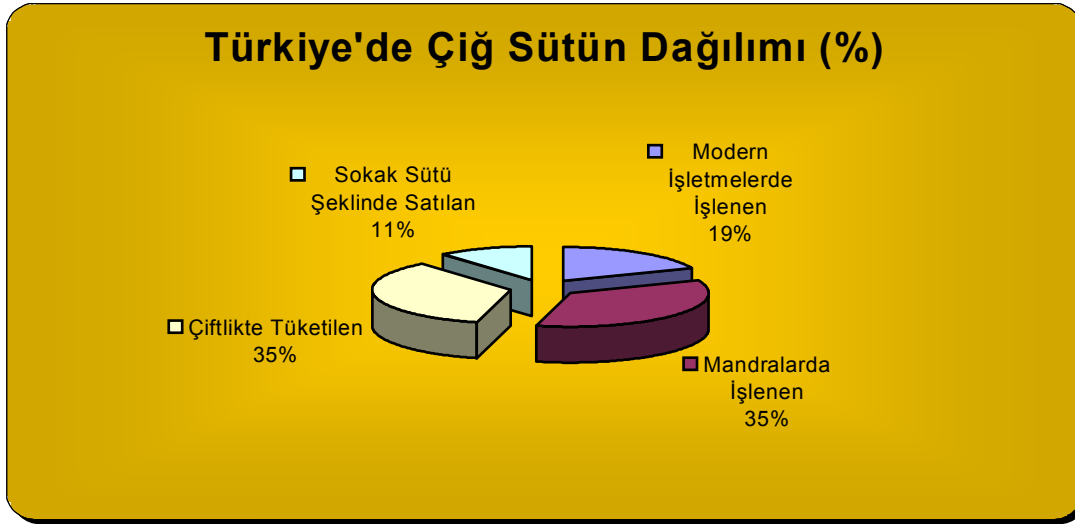

Kaynak:TUİK Tarımsal Yapı ve Üretim 2005 (Pazara İnme Oranları= Pazarlananın değeri/Üretim değeri*100 biçimde hesaplanmıştır.)

18.1. Türkiye’de Çiğ Süt Nerelerde Kullanılıyor?

Türkiye’de süt değişik şekillerde işlenmekte ve tüketicilere ulaştırılmaktadır. Çiğ sütün dağılımına bakıldığında; %54’ünün modern işletmelere ve mandıralara teslim edildiği, %35’inin çiftlikte tüketildiği, %11’inin ise sokak sütü şeklinde pazarlandığı görülmektedir.

Grafik 16. Türkiye’de Çiğ Sütün Kullanımı

Kaynak: The Turkish Dairy Sector, Rabobank, 2004.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı verilerine göre süt ve süt ürünleri üreten işyeri sayısı 2.153 adet olup, toplam 27.703 adet gıda işletmesi içindeki payı %7,7’dir.

Süt işleme tesislerinin kurumsal yapılarına bakıldığında ise; 2153 işletmenin %95,44’ünün özel sektöre, %4,14’ünün kooperatiflere, %0,42’sinin ise kamuya ait olduğu görülmektedir. AB’de ise; süt işleme tesislerinin yaklaşık %50’sini kooperatiflere ait tesisler oluşturmaktadır.

Tablo 8. Süt İşleme Tesislerinin Kurumsal Yapılarına Göre Dağılımı (TKB-2004)

Süt İşletmelerinin Kurumsal Yapısı	Adet	Oran (%)
Özel İşletme Sayısı	2.055	95,44
Kooperatiflere Ait İşletme Sayısı	89	4,14
Kamuya Ait İşletme Sayısı (Üniversite, Belediye, Cezaevi, AOÇ ve TİGEM)	9	0,42
TOPLAM	2.153	100

18.2. Dünyada Bazı Ülkelerde Çiğ Süt Nasıl Değerlendiriliyor?

AB’de 142 milyon ton sütün %91,9’u sanayiye teslim edilmektedir. Sütün Çin’de %71 Kanada’da %93,5 Fransa’da %94,1, Almanya’da %96, İsveç’de %98,6 İzlanda’da %95,1 ABD’de %99,4 Arjantin’de %92,9’u sanayiye aktarılmaktadır. (IDF;2005)

Bu rakamlara göre ülkemizde sütün sanayiye giden oranının birçok ülkenin yarısı kadar olduğu görülmektedir.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

18.3. Avrupa Birliği Sütte Kaliteyi Nasıl Sağlamıştır?

AB ülkelerinde 1980’li yılların ortalarından itibaren

- Süt Tankı Somatik Hücre Sayısı (STSHS),
- Toplam Bakteri Sayısı (TBS) ve
- Sütte Antibiyotik Kalıntı Düzeyi bir endüstri standardı olarak uygulanmaktadır.

1998 yılından itibaren çok daha ciddi yaptırımlar öngören AB süt hijyeni yönetmeliğine (400.000 somatik hücre/ml ve/veya 100.000 bakteri/ml’den yüksek sütlerin insan gıdası olarak kullanımını yasaklamıştır) üreticilerin uyum sağlayabilmesi ve mağdur duruma düşmemesi için;

**13 yıl boyunca uygulanan ceza ve prim sisteminin yanında

**Çok katımlı projelerle AB süt üreticilerine bu konuda eğitim desteği sağlanmıştır.”

(YALÇIN, C.,;2005)

18.4. Avrupa Birliği’nde Sütte Kaliteye Göre Fiyatlandırmanın Hukuki Yapısı

- AB’de 1971 yılından itibaren “**sütün, sütü satın alanlar tarafından kalitesine göre farklı fiyatlandırılması zorunluluğu**” getirilmiştir. (1971/1411 sayılı AB yönetmeliği)
- 1997 yılına dek yürürlükte kalan bu yönetmelikle süt kalitesinde iyileşme sağlanmıştır.
- Aynı zamanda her bir süt ürünü için ayrı kalite kriterlerini 1992 yılında detaylı olarak ortaya koyan AB, hem üretimin hem de nihai ürünün denetimini etkinleştirerek kaliteli ürünün tüketiciye ulaşmasını garanti altına almıştır. (KUYULULU,Ç.,Y.,K., GÜNGÖR,M.,S., 2007.)

AB’de süt ödeme sistemleri çoğunlukla ülkelerin kendi tercihlerine göre belirlenir. Buna karşın, genel olarak alındığında iki sistem işlemektedir:

- Süte yapılan ödeme kaliteye tabidir: İyi kalite süt fiyatı düzenlidir, değişmez, buna karşılık kötü kalite süte yaptırım uygulanır;
- Süt kalitesinin gündemde olduğu ülkelerde, ikramiye/ceza sistemi geçerlidir. Buna göre iyi kalite süte daha fazla fiyat ödenirken, kötü kalite süte para cezası uygulanır.

İstenilen etkinin sağlanabilmesi bakımından iki ödeme sistemi arasındaki farkın gerçekten belirgin olması gerekir. Kayıt dışı süt sektörünün her tür denetim mekanizmasının dışında kaldığı gözletilirse, etkili bir süt kalitesi ödeme sisteminin oluşturulması güç bir iştir. (IPARD;2007.) Aşağıda bazı ülkelerde sütte kaliteye göre fiyatlandırma sistemleri verilmektedir.

İtalya örneği 1/4/2007-31/3/2008 tarihlerini kapsayan; Lombardia bölgesi süt sanayicileri ile çiftçi sendikaları ve Lombardia bölgesi federal yönetimi tarım bakanlığının taraf olduğu, Gıda-Tarım ve Orman Bakanı ile Lombardia bölgesi Başkan yardımcısının da gözlemci olduğu ve taraflar ve gözlemciler tarafından ortak imza altına alınan sözleşmeden alınmıştır. Görüldüğü gibi sütte kaliteye göre fiyatlandırma tüm taraflar tarafından kabul edilmekte ve imza altına alınarak hayata geçirilmektedir.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

Tablo 9. Sütte Kaliteye Göre Fiyatlandırma (İtalya örneği)

YAĞ (Her yüz birime)	<3,70 g/dl	-0,2065 Avro x 1.000 litre
	3,70-3,80 g/dl	Prim Yok
	>3,80 g/dl	+0,2065 Avro x 1.000 litre
PROTEİN (Her yüz birime)	<3,25 g/dl	-0,4648 Avro x 1.000 litre
	3,25-3,30 g/dl	Prim Yok
	>3,30 g/dl	+0,4648 Avro x 1.000 litre
BAKTERİ YÜKÜ (x ml)	<30.000	+2,0658 Avro x 1.000 litre
	30.000-100.000	Prim Yok
	>100.000	-5,1646 Avro x 1.000 litre
SOMATİK HÜCRE (x ml)	<150.000	+5,1646 Avro x 1.000 litre
	150.000-300.000	+2,5823 Avro x 1.000 litre
	300.001-350.000	Prim Yok
	350.001-400.000	-2,5823 Avro x 1.000 litre
	>400.000	-5,1646 Avro x 1.000 litre

Kaynak: KUYULULU,Ç.,Y.,K., Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği.

Almanya’da süt kalite yönetmeliği uyarınca tank sütü örneklerinde ölçümü yapılan kalite kriterleri aşağıda yer almaktadır. Buna göre uygulanan ceza ve prim miktarları da aynı tablo gösterilmektedir.

Tablo 10. Teslim Edilen Tank Sütünde Ölçümü Yapılan Sütün Kalite Kriterleri (Almanya)

Ölçüt	Aylık Tespit Sıklığı (en az)	Sınır Değerler	Fiyat Kesintisi (cent/kg)
Bakteri Sayısı	2	100.000/ml süt	2 (en az)
Somatik Hücre Sayısı	2	400.000/ ml süt	1 (en az)
Yağ Oranı	3	Toplama merkezinin aylık ortalaması	Prim veya kesinti

Protein Oranı	3	Toplama merkezinin aylık ortalaması	Prim veya kesinti
Donma Noktası	1	-0,515 Santigrat derece	-
Antibiyotik içeriği	2	Pozitif veya negatif	5 (pozitifse)

Kaynak: UZMAY,C., KAYA,İ.;2007.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

MT. JOY Kooperatifi ABD'nin Pensilvanya bölgesinde olup, bu eyalet ülkenin en büyük 5. süt üreten eyaletidir. Bu kooperatif bölgedeki sütün tek alım satımını yapan örgütüdür. O yüzden üreticiler sütünü sadece bu kooperatife vermektedirler. Aşağıdaki tabloda kooperatifin 2007 yılı için uyguladığı ceza ve prim değerleri verilmektedir. Ayrıca hacim programı denilen bir program uygulanmakta olup; üretici ne kadar çok süt üretirse üretim hacmine göre de prim verilmekte, üretim arttıkça aldığı prim miktarı da tablodaki gibi artmaktadır.

Tablo 11. ABD Pensilvanya Bölgesinde Sütte Kaliteye göre prim/ceza uygulamaları

MT. JOY Kooperatifi Süt Kalite Prim Standartları		
Bakteri yükü	Somatik Hücre Sayısı	Prim
20.000	300.000	10/cwt
15.000	250.000	20/cwt
10.000	200.000	40/cwt
8.000	150.000	60/cwt
5.000	100.000	80/cwt
MT. JOY Kooperatifi Kalite Ceza Programı		
Bakteri yükü	Somatik Hücre Sayısı	Ceza
60.000	500.000	-10/cwt
80.000	600.000	-20/cwt
100.000	750.000	-30/cwt
MT. JOY Hacim Programı		
50.000		05/cwt
120.000		10/cwt
150.000		15/cwt
180.000		207cwt

Kaynak: KUYULULU,Ç.,Y.,K., Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği.

18.5. Türkiye’de Sütte Kalite

Türkiye’de çiğ sütün ve elde edilen hayvanların hangi şartları taşıması gerektiği mevzuatımızda şu şekilde belirtilmektedir;

I) 3285 sayılı HSZK ve Yönetmeliğine göre ticari sütçülük yapan işletmelerde bulunan Tüberküloz ve Brusella hastalığı olmadığı resmen belirlenmiş hayvanlardan,

II) Süt vasıtasıyla insanlara geçebilecek bulaşıcı hastalık semptomu göstermeyen,

III) Sütün duysal özelliklerinde anormallikler oluşturmeyen,

IV) Genel sağlık durumu, gözle görülebilen herhangi bir hastalık, genital salgıdan kaynaklanan bir enfeksiyon, ishal ve ateşle birlikte bağırsak hastalığı veya belirgin meme iltihabı göstermeyen,

V) Sütü etkileme ihtimali olan herhangi bir meme yarası göstermeyen

VI) Laktasyon döneminin sonuna gelmemiş ve günde en az iki litre süt verimi olan ineklerden oluşan,

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

VII) İnsan sağlığı için tehlikeli veya tehlikeli olma ihtimali olan, süte geçebilecek maddelerle tedavi edilmemiş inek ve sığırlardan oluşan sürülerden sağılmalıdır.

VIII) Sağımdan hemen sonra süt, kalitesine olumsuz etki yapmayacak temiz bir yerde biriktirilmelidir. Eğer sağımdan sonra 2 saat içinde toplanmayacaksa 8 dereceye, eğer günlük toplanacaksa < 6 dereceye soğutulmalıdır. Süt sağımdan sonra 2 saat içerisinde üretim tesisine ulaştırılmayacaksa sıcaklığın 10 dereceyi geçmemesi sağlanmalıdır. Sağımdan itibaren süt 2 saat içerisinde ulaştırılacaksa soğutma yapılmayabilir.

IX)  iğ sütte canlı bakteri sayısı 30 derecede ml'de <100.000 adet, somatik hücre sayısı ml'de 500.000 den az olmalıdır.

X)  iğ sütte antibiyotik, pestisit, deterjan ve dezenfektan, nitrat, nitrit kalıntıları ile ağır metaller; mikotoksin, dioksin gibi kontaminantlar olmamalıdır.

XI)  iğ sütün asitliği ve duysal özellikleri normal olmalıdır.

(Tebliğ No:2000/6)

Yukarıda bahsedilen mevzuat 2000 yılında çıkarılmasına ve bazı hususlarda 2005 yılına kadar kademeli geçiş öngörülmesine rağmen etkin olarak uygulanamamıştır. Yakın zamanda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından ilgili mevzuat üzerinde değişiklik çalışmaları yapılmaktadır. Bu konuda üreticisinden sanayicisine her kesimin görüşü alınmaktadır.

18.6. Kalitesiz süt sanayi ürünleri üretimini nasıl olumsuz etkilemektedir?

Kaliteli ve nitelikli süt ve süt ürünlerinin üretilmesi için ön koşul, kaliteli çiğ sütün elde edilmesidir. Elde edilen sütün bozuk olması, bu ürünlerin işlenmesinde sorun yaratmakta, peynir, yoğurt ve tereyağı gibi ürünlerde koku, tat ve aromada çeşitli olumsuzluklara yol açmakta, sonuçta sütten elde edilen ürünlerin kalitesinde azalmalar meydana gelmektedir. Aynı zamanda bu tür çiğ süt kalitesi yüksek olmayan sütlerin kullanıldığı ürünlerin raf ömrü de kısa olmakta, daha ileri aşamalarda ise ürüne işlenmesi olanaksız hale gelmektedir. Sütün kalitesi aynı zamanda insan sağlığı için de çok önemli olup, sütün yapısında bulunan antibiyotik gibi kalıntılar, bu tür sütleri tüketen kişilerde çeşitli sağlık problemlerine neden olmaktadır. (Kul, E., ve Ark., 2007)

Sütün kalite düşüklüğünün sanayide işlenmesinde yol açtığı olumsuzluklar aşağıda özetlenmektedir.

- ✓ Süte somatik hücre sayısının yüksek olması proteolitik ve lipolitik enzi (lipaz) miktarını artırmaktadır. Dolayısıyla, sütte bu enzimlerin bulunması tat ve kokunun artışına neden olmakta, sütün dayanıklılık süresi ile sütün ürüne (peynir) dönüşmesi olumsuz yönde etkilenmektedir. (Shearer ve ark.,2003)
- ✓ Mastitis olgusu ile birlikte plazmin artış gösterdiğinden, süt kazeini   ekelmekte veya yapısı bozulmakta, sonuçta üretilen peynir miktarında azalma meydana gelmektedir.

Buna ek olarak mikroorganizmaların etkisiyle sütte klor miktarı artmakta ve sütte tuzumsu aroma tadı oluşmaktadır. (Hürşit,1999)

- ✓ Sütte bulunan antibiyotik kalıntıları yoğurtta inkübasyon süresinin uzamasına ve asit üretiminin yavaşlamasına yol açmaktadır. İstenen düzeyde asit üretimini durdurarak tat ve aroma oluşumunu büyük ölçüde etkilemekte bu nedenle peynirin tadı tam olarak oluşmamaktadır. Tereyağı üretiminde ise, asit ve tatta olumsuzluklar meydana getirmekte, bu durum sütte kesilme ve pıhtılaşmaya neden olmaktadır. (Jones,1999)

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

18.7. Somatik Hücre Sayısı Neden Bu Kadar Önemlidir?

Somatik hücre sayısı hayvanlarda ciddi denilebilecek oranlarda süt kayıplarına neden olmaktadır. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi, 1 ml sütte somatik hücre sayısı arttıkça, süt veriminde de ciddi oranda kayıplar olmaktadır. Bu durum sanayiye etkilediği kadar, işletmenin karlılığını da olumsuz etkilemektedir.

Tablo 12. Somatik Hücre Sayısının Süt Verimine Etkisi

Somatik Hücre Sayısı (Adet/ml)	% Kayıp Miktarı
<100.000	0,2
101.000-300.000	0,4
301.000-500.000	0,8
501.000-750.000	12
751.000-1.000.000	16
>1.000.000	20

Kaynak: UYSAL,H.,KINIK,Ö., 2007.

Türkiye’de somatik hücre sayımı ile ilgili yapılan çalışmaların çoğu saha çalışmasından öteye gidememiştir. Ülke genelinin durumunu ortaya koyan veriler olmadığı gibi, Avrupa Birliği’ndeki gibi sistematik bir denetim de yoktur. Kul (2006) Jersey ineklerinde SHS ortalamasını 350.833 hücre/ml bulurken, Göncü ve Özkütük (2002) saf ve melez siyah alaca inekler üzerinde yaptıkları çalışmada 1. ve 2. laktasyon sırasındaki ineklere ait SHS ortalamalarını sırasıyla ; 856.8360 hücre/ml ve 2.295.150 hücre/ml olarak belirlemişlerdir. Atasever (2007) ise, Samsun ilindeki Damızlık Sığır Yetiştirici Birliği’ne ait üye işletmelerdeki siyah alaca ineklere meme lobu SHS ortalamasını 1.071.557 hücre/ml olarak hesaplamıştır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ise ülkemizdeki ortalama bakteri yükünü 1 milyon, somatik hücre sayısını ise 600.000 olarak belirtmektedir. (TKB; 2005) Bakanlığın verileri ile saha çalışmalarından elde edilen veriler arasında büyük farkların olması, sorunun çözümüne yönelik yapılacak çalışmalara katkı sağlaması açısından, bu konuda tüm ülkeyi kapsayacak şekilde bir çalışmanın yapılması ve çelişkileri ortadan kaldıracak net verilerin ortaya konması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

18.8. Türkiye’de Sütte Kalite ile ilgili IPARD Misyonunun Görüşleri

- Türkiye’de organize süt kalite kontrolü yeni uygulanmakla beraber, yalnızca büyük işletmelerle sınırlıdır
- Bu kontroller süt toplama merkezi düzeyinden başlamak üzere sistematik biçimde yapılmaktadır
- Mandıralar ve sokak sütçüleri açısından ise ortada ne paydaşlar/tüketiciler ne de kamu kesimi tarafından kontrol diye bir şey yoktur.
- Toplama merkezlerinin halen faal olduğu AB ülkelerinde, büyüklüklerinden bağımsız olarak bütün süt üreticileri tek tek kontrol edilmektedir
- Sütün bileşimini ayrıntılı biçimde analiz edecek ve örneğin Bactoscan gibi mikrobiyolojik testleri yapabilecek donanımda laboratuvarlar yoktur
- Sütte, gerek kayıtlı gerekse kayıt dışı sektörlerde kaliteye göre ödemeyi yaşama geçirecek bir sistemin oluşturulması **Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın sorumluluğundadır.**
- Süt sektörünün yeni zorunluluklara uyum sağlamasını kolaylaştırma açısından böyle bir sistemin **kademeli olarak devreye sokulması** gerekir

18.9. Sütte Kaliteyi Sağlamak İçin ne Yapılmalıdır?

Kaliteli süt üretmenin “*çiftçi eğitimi- ceza/prim sistemi-etkin denetim*” olmak üzere üç önemli ayağı vardır. Devletin, mevzuat çıkardım herkes buna uyacak, uymayanları cezalandıracağım diyerek bu sorunu çözmesi mümkün gözükmemektedir. Sorun ancak, çiftçi örgütlerinin aktif rol alacağı eğitim programı ile çiftçilerin hijyen ve bakım besleme konularında ciddi bir eğitimden geçirilmesi, süt işleyicilerinin kaliteli-kalitesiz süt arasındaki farkı ortaya koyacak ve çiftçiler arası rekabeti artıracak tatminkar miktarlardaki prim sistemini ve kalitesiz süt oranını azaltacak ceza sistemini çiftçi örgütleri ile işbirliği içerisinde yürütmesi, Devletin ise etkin bir denetim sistemi-teşvik edici desteklerle ve sütün kalite kontrolünü sağlayacak uygun laboratuvar altyapısını oluşturarak bu sistemin işleyişini kolaylaştırıcı bir tutum sergilemesi ile çözülebilir. Bunun çok kolay olmadığı aşıkardır. Bu yüzden bu sistemin işleyişinde kademeli geçiş öngörülmesi, aksi takdirde gerek çiftçi gerekse süt sanayicileri açısından büyük sıkıntılara neden olunabilir.

19. Süt Konseyi Çalışmaları ve Geline Nokta

5488 sayılı Tarım Kanunun Ürün Konseyleri alt başlıklı 11. maddesi “Bu Kanunda belirlenen ulusal tarım politikaları çerçevesinde çalışmalar yapmak üzere ürün bazında üreticiler, tüccarlar, sanayiciler ve/veya bunların oluşturdukları birlikler ile kamu ve araştırma kurumları, meslek odaları ve dernekler bir araya gelerek tüzel kişiliği haiz ürün konseyleri

kurabilirler” hükmünü içermektedir. Yıllardır birçok kez girişimlerde bulunulmasına rağmen bir türlü hayata geçirilemeyen süt sektöründe ulusal düzeyde bir konsey oluşumu, bu hüküm çerçevesinde hayata geçirilebilme imkanına kavuşmuştur.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

Üreticilerin neden Ulusal düzeyde böyle bir yapılanmayı istediği hususuna bakıldığında öne çıkan noktalar şu şekilde özetlenebilir:

- Sektörün tüm taraflarının “sektörde kriz yaşandığı dönemlerde” değil rutin zamanlarda bir araya gelmesine ve sorunları tartışıp kısa-orta ve uzun vadeli stratejileri belirleyip, kararlar almasına ,
- Sektörün kayıt altına alınmasına, piyasanın izlenmesine, kaliteli üretim ve kalite kontrol sistemlerinin oluşturulmasına,
- Süt sektöründe piyasa ve fiyat istikrarının sağlanmasına,
- Süt ve süt ürünleri üretim, tüketim ve ticaretinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Üretici, sanayici ve kamunun bir araya gelerek sektörün sorunlarını tartışabileceği ve çözümleri etkin, hızlı bir şekilde hayata geçirebileceği böyle bir yapılanma için çalışmalar yapılmış, yönetmelik taslağı hazırlanmış, tarafların birçok konuda anlaştığı taslak son noktaya gelmişken çalışmalar SETBİR’in “Kırmızı Çizgilerimiz” dediği 2-3 önemli hususta tıkanmış kalmıştır.

19.1. Sanayici Örgütünün Bazı Kırmızı Çizgileri ve Üreticilerin Bu Hususlardaki görüşleri

19.1.1. Konseyin Oluşumu ve Oy Hakkı Konusu

Ulusal Süt Konseyi (USK) yönetmelik taslağı hazırlık çalışmaları üretici, sanayici kesimlerinden katılımcılar ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB) temsilcilerince yürütülmüştür. Hazırlı sürecinde birçok ülke örneği incelenmiş ve Ulusal Süt Konseylerinde yönetimin süt piyasasından diğer bir değişle süt ekonomisinden doğrudan etkilenen taraflardan oluştuğu görülmüştür. Öyle ki birçok ülkede Kamu bile konseyde yer almamakta veya hakemlik görevini üstlenmektedir. Kısaca oy hakkına sahip üyeler birçok yerde sanayici ve üretici temsilcileri olmaktadır. İtalya ve Fransa’da ki durum bunun en belirgin örnekleridir. Ne var ki söz konusu iki ülkedeki durum; AB’de ki süt politikalarının büyük oranda Birlik bazında oluşturulması nedeniyle kamunun etkisinin azaltılmasıyla da ilişkilendirilebilir. Çünkü pek çok ülkede 20.yy.ın başından itibaren süt piyasası devlet tarafından düzenlenmiştir.Zamanla piyasa düzeninin oturması ve tarafların güçlenmesiyle üretici ve sanayici zaman zaman kamunun hakemliğinde, kamudan bağımsız karar alabilir hale gelmiştir.

Ülkemizde ise, hem ulusal süt politikasının oluşturulması hem de politika araçlarının kullanımı ve uygulanması Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmektedir. USK kurulduğunda da bu durumun kısa sürede değişmesi beklenmemektedir.

Üretici örgütleri, TKB’nin izni ve katkısıyla kurulacak olan USK’de oy hakkına sahip olacak kesimlerin, konseyde alınacak kararlardan etkilenecek taraflar olması ve hakemliğin de kamu

kurumlarının temsilcileri tarafından yapılmasının doğru, anlaşılır ve makul görüldüğünü düşünmekte, ihtiyaç duyulduğu takdirde oy hakkı olmaksızın örneğin gözlemci, danışman vb. sıfatlarla konusunda uzman veya konsey çalışmalarına katkı sağlayacak farklı kesimlerden temsilcilerin konseye katılmasının mümkün olacağını düşünmektedir.

Fakat TKB ve SETBİR, akademisyenlerin de oy hakkıyla konseyde temsil edilmesini talep etmektedirler. Gerekçelerini ise konseyin akademisyenlerle bilimsel bir hüviyet kazanacağı şeklinde açıklamaktadırlar.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

19.1.2. Konseyde Süt İşleyicilerinin Temsil Edilmesi Hususunda Kırmızı Çizgiler

Taslak yönetmelikte yer alan “Ulusal çiğ süt üretiminin en az %.. ini işleyen ve pazarlayan sanayicilerin bir araya gelerek oluşturdukları dernekler” ifadesinde geçen % oranının üreticiler %5, sanayiciler ise %15 olmasını istemektedirler.

Taslak yönetmelik; bu oranda sütü işleyen sanayici örgütlerinin konseyde temsil edilmesine imkan tanımakla birlikte, şu an için ciddi oranlarda çiğ sütü işleyip pazarlayan fakat örgüt çatısı altında toplanamamış özellikle mandıra diye tabir edilen küçük ölçekli işletmelerin de örgütlendikleri takdirde, ilerleyen zamanlarda alınacak konsey kararıyla konseyde temsil edilmesine imkan tanıyan bir hükmü de içermektedir.

Konseyde ülke süt üretiminin işlenmesinde rol alan ve ruhsatlandırılmış süt işleme sanayi işletmelerinin temsil edilmesi rekabetin korunmasına katkı sağlayacaktır. Bu husus gözardı edilerek USK’de sadece büyük ve modern olarak tanımlanan süt sanayi işletmelerinin temsil edilmesi, zaman zaman görüldüğü ve şikayet konusu olduğu üzere oligopol bir yapı ortaya çıkarabilecek ve alıcı rekabeti ortadan kalkacaktır. Bu durum üretim biçimi ve muhafaza koşulları nedeniyle kısa sürede satılması zorunlu olan sütün fiyatının bir sanayi örgütüne belirlenmesine yol açabilecektir. Nitekim itiraza konu olan “çiğ sütün %15’ini işleyen” ifadesi sadece SETBİR’i tanımlamakta, ülke süt üretiminin işlenmesine katkıda bulunan TKB’nca ruhsatlandırılmış binlerce işletme ve bunların kurabilecekleri örgütler konsey dışına itilmektedir.

Oysa Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın Avrupa Komisyonu’na sunduğu raporda¹ küçük ölçekli işletmelerce işlenen sütün oranı %33, büyük ve modern olarak tanımlananların payının da %27 olduğu görülmektedir. Ülkemizde büyük ulusal süt sanayi SETBİR çatısı altında örgütlenmiş durumdadırlar ve SETBİR temsilcilerinin ifadelerine göre üyeleri ülke süt üretiminin yaklaşık %18’ini işlemektedirler.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığının verileri esas alınırsa ülkemizde üretilen sütün yaklaşık %42’si SETBİR üyesi olmayanlarca işlenmektedir. Her ne kadar sanayi örgütlerinin “ulusal çiğ süt üretiminin en az %15’ini işlemesi” Konseyde temsil için yeterli görülse de, ülke gerçekleri göz önüne alındığında işleme kapasiteleri oldukça düşük olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin temsilde engel oluşturabileceği açıktır. Diğer yandan birkaç işletmenin ayrılması durumunda SETBİR’in temsilini de tehlikeye sokabilecektir.

Bu eksikliklerin giderilmesi için, bütün sanayi işletmelerini SETBİR çatısı altında toplanmaya zorlamak yerine, AB’nin sivil toplumun geliştirilmesi ve örgütlenmenin teşvik edilmesi anlayışı ve demokratik geleneklere de uygun olarak farklı büyüklükteki süt sanayicilerinin de farklı isimlerle örgütlenmesine ve konseyde temsil edilmesine imkan sağlanmalıdır.

¹ Milk and Milk Products Sector, Non-exhaustive list of issues and questions to facilitate preparations for bilateral meetings, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=76&l=1>

19.1.3. Piyasa ve Fiyat İstikrarının Sağlanması, Gerektiğinde Piyasaya Müdahale Edilmesi Konusunda Sanayicilerin Kırmızı Çizgileri

Daha Önceki toplantılarda Konseyin faaliyetleri kısmında; “Süt sektöründe piyasa ve fiyat istikrarının sağlanması için üretici ve sanayici gelirlerini göz önünde bulundurarak fiyat oluşumunu sağlayıcı gerekli önlemleri ve uygulamaları belirleyerek karar alıcılara iletir, süt ve süt ürünleri üretimi, tüketimi ve ticaretinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunur. Gerektiğinde piyasaya müdahale eder.” şeklinde yer alan ve üreticilerin ısrarla kalmasını

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

istediği bu hüküm, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı nezdinde 6 Şubat 2008 tarihinde düzenlenen Konsey toplantısında SETBİR temsilcilerinin “fiyat oluşumu ve müdahale eder” hükümlerine karşı çıkması nedeniyle, ilgili madde “*piyasa ve fiyat istikrarının sağlanmasına yönelik gerekli önlemleri ve uygulamaları belirleyerek karar alıcılara iletebileceği*” şeklinde değiştirilmiştir.

Bu maddede yapılan değişiklikle sadece öneri belirleyerek fiyat istikrarının sağlanması ve müdahale araçlarının etkin kılınması beklenmektedir. Bunun uygun olmadığı ve etkisiz kalacağı açıktır. Maddenin bu hale getirilmesi fiyat, fiyat istikrarı ve müdahale tedbirlerinin uygulanamayacağı anlamına gelmektedir. En basitinden konseyin görevleri arasında yer almayacağı için “Okul sütü programları” gibi müdahale mekanizmalarının bile doğrudan hayata geçirilmesi mümkün olmayacaktır.

Ülkemiz süt piyasasında istikrarının sağlanması ve fiyat oluşumunda büyük sıkıntıları söz konusudur. Üretici örgütleri bu konseyi özellikle piyasanın düzenlenmesinde etkin rol alabilsin ve yaşanan sorunları çözeblsin diye istemektedir. Bu amacı gerçekleştiremeyecek yapılanma ne Tarım ve Köyişleri Bakanlığının yükünü hafifletebilecek, ne üreticilerin önünü görerek üretim ve planlama yaparak yatırım kabiliyetlerini geliştirmesine imkan tanıyabilecek ne de AB sürecinde süt sektörünün yapısal sorunlarını çözmeyi kolaylaştıracaktır.

Bu maddenin üreticilerin istediği şekliyle korunması ülkemizde hala kurulamamış olan süt piyasa düzeninin oluşturulması açısından son derece önemlidir. Dünyada bugün uluslararası ticarete damgasını vuran ülkelerin tümü (ABD, AB üye ülkeleri, Kanada, Avustralya, İsrail, Norveç, İsviçre, Japonya, Güney Afrika Cumhuriyeti) yaklaşık 1900’lü yılların başlarında süt piyasalarını ulusal politikaları kapsamında düzenlemiş ve bu sayede sektörü geliştirmiştir. Başlangıçta tamamıyla devlet kanalıyla yürütülen bu çalışmalar pek çok ülkede hala devlet kanalıyla yürütülmeye devam etmekte fakat bazılarında üretici-sanayici ortak platformlarına devredilmiş durumdadır. Bazı durumlarda ise devlet sadece üretici ile birlikte bu politikaları oluşturma ve uygulama görevini sürdürmektedir. Ülkemizde ise ulusal süt politikası Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Fakat Bakanlık, birçok ülkenin aksine süt fiyatlarının oluşmasına müdahil olmamaktadır. Oysa bazı ülkelerde kamu, üretici ile çalışarak ulusal çığ süt fiyatlarına karar vermekte ve sonucu sanayicilere bildirmektedir. Bunun en bariz örneği ise Kanada’da görülmektedir.

Fiyat belirlenmesi tek başına o fiyatların geçerli olması anlamı taşımamaktadır. Bu nedenle, birçok devlet fiyat belirleme yanında müdahale sistemleri de kurmuşlardır. Bu çabaların temel amacı üreticileri, üreticilere göre daha güçlü olan ve daha kolay bir araya gelebilen sanayiciler karşısında korumaktır. Böylece üretici gelirlerinin üretimin sürekliliğini sağlayacak seviyede tutulması sağlanabilecektir. Bu da temel gıda maddelerinden birisi olan sütte üretimde sürekliliğin sağlanması ve dışa bağımlılığın engellenmesine uygun bir üretim ortamı oluşturmak anlamına gelmektedir.

Ülkemizde henüz böyle bir piyasa düzeni kurulmamış olduğundan, süt üreticileri hemen her zaman süt sanayi işletmelerinin kararlarına uymak zorunda kalmaktadırlar. Bu da hem üretim artış hızının düşmesine yol açabilmekte hem de süt kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Üretici örgütleri zaman zaman hem üretici hem de sanayicilerin zarar görmesine yol açabilen bu olumsuzlukları giderebilmek için ilgili maddenin aynen korunması gerektiğini düşünmektedirler. Böylece bir yandan fiyat oluşum mekanizmasında üretici, sanayici ve kamunun yer alması sağlanabilecek diğer yandan da hem üretici hem de sanayici açısından yarar sağlayacak bir müdahale imkanı yaratılacaktır. Aksi takdirde geçmişte olduğu gibi sektör hiçbir durumda istikrara kavuşamayacaktır.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

19.1.4. Konseyde Geline Son Nokta Nedir?

Bakanlıkta yapılan en son toplantıda, yapılan oylama ile yönetmelik taslağı sanayicilerin istediği şekliyle değiştirilmiş, bu durum karşısında üretici örgütleri ilgili maddelere şerh koymuş ve ortak imza altına aldıkları şerh gerekçelerini de üst yazı ile Bakanlığa göndermiştir.

20. Damızlık Hayvan İthalatı ve BSE Riski

Ülkemizde son zamanlarda hayvancılık sektörüne büyük ölçekli yatırımların yapılması beraberinde de damızlık hayvan ithalatını gündeme getirmiştir. Yaşanan bu süreç; Üretici örgütleri, sanayiciler, Bakanlık, bazı akademisyenler, bazı meslek örgütleri ve bazı köşe yazarlarının müspet veya menfi yönde bu konuda görüşlerini dile getirmesine neden olmuştur. Tartışmaların yaşandığı dönemde 9 Ekim 2006 tarihinde BSE Danışma Kurulu Bakan oluruyla lav edilmiştir. Yetkililer gerekçe olarak, Bakan oluruyla teşkil edilen tüm danışma kurulu, komisyon ve benzeri oluşumların yeniden düzenlenmek üzere kaldırıldığı belirtilse de ithalat tartışmalarının yapıldığı bir ortamda yapılan böyle bir davranış, birçok kesim tarafından manidar olarak algılanmıştır.

20.1. Damızlık hayvan ithal etmek isteyenlerin gerekçeleri

- Ülke içinde yeterli miktarda damızlık hayvan bulamıyoruz
- Hayvanlarımızın süt verimleri düşük
- Birçok hayvanda hastalık var
- Sanayiciler olarak süt bulmakta zorlanıyoruz
- AB'deki hayvanlar diğer ülkelere göre hem %20-30 daha ucuz hem de süt verimleri daha yüksek
- Süt hayvancılığını geliştirmek istiyoruz fakat ithalata izin verilmemekle önümüz tıkanıyor gibi görüşlerinin öne çıktığı görülmektedir.

20.2. Tarım ve Köyişleri Bakanı'nın açıklamaları

İthalatı talep edenlerin gerekçelerine bir çok kez Tarım ve Köyişleri Bakanı' da katılmış, basına yaptığı açıklamalarda;

- Hayvancılık sektörünün kalkınması ve yatırımcıların önünün açılması yönünde ithalata ilişkin çalışmalara hız verdik,
- İthalatın ne zaman başlayacağı konusunda net bir tarih belirlenmedi,
- İşletmelerin ihtiyaç duydukları en iyi damızlığı en makul fiyatla Türkiye'ye getirmeyi hedefliyoruz,
- Deli dana hastalığında ülke bazlı yasağı bölge bazlı yasağa dönüştürmek için çalışmalar yapıyoruz,

- Yasak hayvancılığın geri kalmasına neden oluyor,
 - Doğan Holdingden Sancak Grubuna ve Yaşar Holdinge kadar pek çok firma ithalat engeli nedeniyle yatırımlarını büyütüyor ve sektörden çıkış sinyali veriyor, oysa mevcut yatırımlar bile yetersiz,
 - Yatırımcı düve istiyor, ayrıca kooperatifler gebe düve bulamıyor,
 - Avustralya ve Yeni Zelanda'dan da ithalat yapılıyor. İlla AB diye bir şart yok. Ama yakınlık var, kaynak çok, bir de fiyat avantajı var,
- gibi ithalatı talep eden kesimlerle paralellik arz eden görüşlerini dile getirmiştir.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

20.3. İthalata Karşı Çıkanların Gerekçeleri

Yaşanan bütün bu süreçte ithalattan en çok etkilenecek kesim olan üretici örgütleri de itiraz gerekçelerini basın kanalıyla kamuoyuyla paylaşmış, bunlara bazı meslek örgütleri ve akademisyenler de destek vermişlerdir. Üreticilerin İthalata itiraz gerekçelerine bakıldığında;

- Söylenildiği gibi ülkemizde damızlık hayvan açığı yok
- AB standartlarında üretim yapmak için bırakın bin baş ve üzeri işletme kurmayı, 100 baş ve üzeri işletme kurmak bile ön koşul değildir. AB, kaliteli sütü ortalama 40-50 baş hayvana sahip işletmelerde sağlamaktadır
- Ülkemizde bir tek BSE vakası çıkarsa hayvancılığımız uzun süre kendini toparlayamaz
- Belli şartlar dahilinde ithalatta yasak yok, neden ithalatta yasak varmış gibi kamuoyu yanıltılıyor ve hastalığın olduğu AB'den ithalatta ısrar ediliyor?
- Kaçak kesimlerin %40'lar düzeyinde olduğu ülkemizde BSE kontrolü nasıl sağlanacak?
- AB'nin yayımladığı 2006 Türkiye raporunda yer alan "BSE ve hayvan yan ürünleri alanında ilerleme sağlanamamıştır" ifadesine rağmen hala BSE çıkan ülkelerden neden ithalatta ısrar ediliyor? gibi hususların öne çıktığı görülmektedir.

AB'den olmasa bile OIE'nin Mayıs 2007 tarihli, ülkeleri BSE riskine göre sınıflandırdığı kararı sonrası Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın izniyle "Kontrol altına alınmış risk grubu" içinde yer alan ABD'den basına yansıyan haberlere göre 5-6 bin baş damızlık hayvan ithal edilmiştir.

1999-2007 yılları arası ülkemizin yaptığı Damızlık sığır ithalatına bakıldığında 7 ülkeden ithalat yapıldığı görülmektedir. 2005-2006 yılları Ülkemiz ithalatçıların AB ülkeleri içerisinde BSE'nin çıkmadığı tek ülke olan İsveç'e yöneldiği dönem olmuştur. Bu tarihten sonra bu ülkede de hastalık çıkması ithalatın önünü tıkamıştır.

İthalat için bu tarihten sonra Uruguay ve Avustralya'ya yönelinmiştir. Hem ithal maliyetinin yüksek olması hemde ülkemizde istenilen performansın elde edilememesi gözleri tekrar Avrupa Birliği ülkelerine çevirmiştir. OIE'nin 2007 Mayıs ayında aldığı karar AB'den ithalat için umutlananları biraz üzmüş olsa da, 2008 yılı Mayıs ayında OIE'nin alacağı karar beklenmeye başlamıştır. Avrupa Birliği'nden ithalatı ısrarla isteyen kesimler; AB'nin bu tarihe kadar raporlarını tamamlayıp, ilgili tarihte OIE tarafından ABD ile aynı risk grubu ülkeler sınıfına sokulacağını, böylece bu ülkelerden ithalatın yapılabileceğini söylemektedirler.

Tablo 13. Türkiye'nin Damızlık Hayvan İthalatı (1999-2007)

Yıllar	Almanya	İtalya	Danimarka	İsveç	ABD	Uruguay	Avustralya	Toplam
1999	600							600
2000	2648	132	417					3197
2001					224			224
2002								
2003					1124			1124
2004								
2005				1297		967		2408
2006				144				144
2007						753+600(*)	2831 (*)	753+3431(*)
Toplam	3248	132	417	1441	1348	2320	2831	11737

Kaynak: USDA, USDA Foreign Agricultural Service GAIN Report, Turkey Livestock and Products Annual 2007, 8/2/2007.

(*) Gebe düve hariç damızlık hayvanları ifade etmektedir.

20.4. OIE ve Avrupa Birliği BSE Risk Sınıflandırması

Bilindiği üzere OIE, 2007 Mayıs ayında yaptığı toplantıda aldığı kararla BSE riskinin ihmal edilebilir düzeyde olduğu beş ülke belirlemiştir. Bunlar; Avustralya, Arjantin, Yeni Zelanda, Singapur ve Uruguay'dır. İthalatın başladığı ABD ise Brezilya, Kanada, Şili, İsveç ve Tayvan ile birlikte "kontrol edilebilir" BSE riski taşıyan ülkeler arasında sayılmıştır. OIE'nin bu kararını pek dikkate almayan AB ise 29 Haziran 2007 tarihli ve 2007/453/EC² sayılı komisyon kararını 30 Haziran 2007 günlü L172 sayılı AB resmi gazetesinde² yayımlayarak, AB ülkelerini ABD ile aynı statüye taşımıştır. İthalat yanlıları açısından bu kararın bir iyi bir de kötü tarafı vardır. Kararın iyi tarafı ABD ile AB aynı statüde olduğuna göre, AB'den gebe düve ithalatında bir sorun olmayacağının düşünülebileceğidir. Kararın kötü yanı ise 2007 yılı Mart ayı sonuna kadar 24 BSE vakası rapor eden Birleşik Krallık³, Haziran 2007'de 4 BSE vakasını kayda geçiren Almanya⁴ ve Eylül 2007'de 15 BSE vakası bildirilen İrlanda'nın da ABD ile aynı statüde sayılmasıdır.

O halde "countries with a controlled BSE risk" cümlecğinde ifadesini bulan statü sadece OIE'nin verdiği bir statü değildir ve hiçbir zaman BSE yoktur anlamına gelmemektedir. Bir

² http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2007/l_172/l_17220070630en00840086.pdf

³ http://www.oie.int/eng/info/en_esbru.htm

⁴ http://www.oie.int/eng/info/en_esbmonde.htm

başka ifadeyle Bakanlık açısından ABD ve AB için 1–2 yıl önce geçerli olan kaygılar bugün de geçerli olmalıdır. Eğer aksi bir durum söz konusuysa, yani Bakanlık kaygı duymuyorsa bunun nedeni kesinlikle ABD ve AB’de BSE riskinin ortadan kalktığı bilgisi ve düşüncesi olamaz. Çünkü, OIE’nin kararını bir kurtarıcı gibi gösterenler, bunun Türkiye’ye gebe düve ithal edebilirsin, etmelisin anlamına gelmeyeceğini, en azından OIE’nin böyle bir kararın makamı olmadığını ve bu kararın ABD ve AB’de BSE hastalığı yoktur anlamına gelmediğini bilirler. (AKMAN,N.,2007-1)

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

Tablo 14. BSE Risk Sınıflandırması

RİSK GRUPLARI	OIE (Dünya Hayvan Sağlık Örgütü)	Avrupa Birliği
	Mayıs 2007 OIE Kararı	29.06.2007 tarih ve 2007/453/EC sayılı komisyon kararı 30.06.2007 tarih ve L172/84 sayılı AB Resmi Gazetesi
<i>İhmal edilebilir</i>	Avustralya, Arjantin, Y.Zelanda,Singapur, Uruguay	Avustralya, Arjantin, Y.Zelanda,Singapur, Uruguay
<i>Kontrol edilebilir</i>	Brezilya, Kanada, Şili, İsviçre, Tayvan, ABD	AB-27, İzlanda, Norveç, İsviçre, Brezilya, Kanada, Şili, Tayvan, ABD
<i>Belirsiz</i>	İzlanda, Paraguay (Geçici olarak Ari)	Yukarıdakiler dışında kalan BSE Riski belirlenmemiş diğer ülkeler

ABD ve AB’den gebe düve ithalatını OIE’nin direktifi gibi algılayan ve topluma da böyle algılatma gayretinde olanlar, bu konudaki yanlıştan her zaman sorumlu olacaklardır. En azından ABD’den BSE nedeniyle, hatta BSE bir yana Mavidil hastalığı yüzünden sığır ithalatını yasaklayan Fransa⁵ dahil 13 AB ülkesi ile 9 farklı ülkenin (Arjantin, Bolivya, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, El Salvador, Nikaragua, Peru ve Uruguay) tavrını bilerek bu yalanı sürdüremeyeceklerdir.

Benzer şekilde OIE tarafından ABD ile aynı kategoriye konan Brezilya⁶ ve Şili’nin, BSE nedeniyle ABD’den sığır ithalatını yasakladığını da gizleyemeyeceklerdir. (AKMAN,N.,2007-2)

⁵ <http://www.aphis.usda.gov/NCIE/iregs/animals/fr.html>

⁶ <http://www.aphis.usda.gov/NCIE/iregs/animals/br.html>

Aşağıdaki tabloda 2001-2007 yılları arasında çeşitli ülkelerce OIE'ye resmi bildirimi yapılmış BSE vaka sayıları verilmektedir. Görüldüğü gibi hastalık AB dahil olmak üzere birçok ülkede hala çıkmaya devam etmektedir.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

Tablo 15. Bazı Ülkelerde Çiftlik Hayvanlarında OIE'ye Rapor Edilen BSE Vaka Sayıları

Ülkeler	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kanada	0	0	2	1	1	5	2
ABD	0	0	0	0	1	1	-
Birleşik Krallık	1202	1144	611	343	225	114	24
Fransa	274	239	137	54	31	8	-
Almanya	125	106	54	65	32	16	4
İtalya	48	38	29	7	8	7	-
İrlanda	246	333	183	126	69	41	15
Hollanda	20	24	19	6	3	2	-
Portekiz	110	86	133	92	46	33	-
İspanya	82	127	167	137	98	68	-

Kaynak: OIE

21. Sözleşmeli Üretim ve Süt Sektörü

Dünyada yaşanan küreselleşme eğilimleri endüstride *sözleşmeli üretimin* genişlemesi ve yaygınlaşması ile paralel bir şekilde gelişmiştir. 20. yüzyılın sonlarına doğru Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya'da sözleşmeli tarım gıda sanayiinin kritik bir unsuru olmuştur. Son 20 yılda çok uluslu şirketler, Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası gibi uluslararası finans kurumlarının da desteği ile üçüncü dünya ülkelerinde önemli gelişmeler olmuştur. Bunlar sözleşmeli tarımı, kırsal kesimin kalkınmasında sosyal örgütlenme modeli içinde incelemişler ve kırsal kalkınma ve iskan projeleri ile birlikte kullanmışlardır.

Dünyada hızla yayılan sözleşmeli yetiştiricilik modeli ABD'de sebze, meyve ve broilerde %80-90 oranında uygulanmaya başlamıştır. Aynı şekilde AB'de ise yumurtanın %70'i, sütün

%99'u, şeker pancarının, patatesin, bezelyenin ve sanayi tipi domatesin ise %100'ü sözleşmeli olarak yetiştirilmekte ve pazarlanmaktadır. AB ülkeleri içerisinde son yıllarda özellikle İspanya'da gıda sanayinde üreticiler arasındaki dikey entegrasyon hızlı bir şekilde gelişmektedir. AB'de sözleşmeli yetiştiricilikte tercih edilen sistem ise çiftçilerin tek tek değil birlik ve kooperatifler aracılığı ile sanayici ile bağlantı kurması şeklinde olmuş böylece çiftçilerin hak ve çıkarları daha iyi şekilde korunmaya çalışılmıştır.

Sözleşmeli üretim modelinin dünyadaki uygulamaları incelendiğinde sahip olduğu bütün avantajlara rağmen bazı dezavantajları da zaman zaman göze çarpmış ve Fransa gibi bazı ülkelerde fazla benimsenmemiştir. Ulusal ve uluslararası firmalar, üreticileri kendilerine bağlamak için kredi, fiyat ve pazar garantisi sağlaması çiftçiler açısından tek yanlı bağımlılığa neden olabilmektedir. Dolayısıyla bu tek yanlı bağımlılık tarımdan sağlanan pozitif değerlerin

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Ve Yılı Sonrası Beklentiler

büyük ölçüde sanayiciye geçmesine neden olmaktadır. Türkiye'de ve dünyada bu dezavantajların azaltılması için öncelikle sözleşmeli üretimde ilişkilerin ikili ve karşılıklı bağımlılığa dönüştürülmesi gerekmektedir. (DPT;2007)

21.1. Ülkemizde süt sığırcılığında sözleşmeli üretim eğilimleri

Avrupa Birliği'ne adaylık statüsü kazanılması,pazara dönük üretim yapabilen, teknoloji ve bilgiyi kullanabilen , kaliteli ve sağlıklı süt üretebilen rekabetçi işletmelerin oluşturulmasını önemli hale getirmiştir. Üretici örgütleri rekabetçi işletmelerin, istikrarlı bir süt sektör piyasası oluşturulması ile mümkün olacağını söylerken, karar vericiler, sanayici ve üretici arasında yapılacak sözleşmeli üretim ve bu sisteme entegre edilecek destekleme mekanizmaları ile mümkün olacağını düşünmektedirler

Bu düşünceler çerçevesinde Sözleşmeli Üretimle ilgili ;

“-5488 sayılı Tarım Kanunu'nun Sözleşmeli Üretim alt başlıklı 13. maddesine göre taslağı hazırlanan ve görüşe hazırlanan Tarımda Sözleşmeli üretimin esaslarının belirlendiği Yönetmelik hazırlıkları,

-Yine aynı madde de yer alan “Bakanlık sözleşmeli üretimi özendirmek üzere üreticilere bu Kanunla belirtilen desteklerin verilmesinde öncelik tanır” hükmü,

-Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri kanalıyla kullandırılan Selektif Kredi kapsamına Sözleşmeli Tarımın da dahil edilmesi,

-Tarım ve Köyişleri Bakanlığı öncülüğünde tartışmaya açılan Sözleşmeli Süt Sığırcılığı Projesi” atılan önemli adımlar olarak dikkat çekmektedir.

21.2. Tavukçulukta uygulanan sözleşmeli üretim süt hayvancılığına örnek olabilir mi?

Ülkemizde hayvancılıkta sözleşmeli üretim denilince her zaman broiler yetiştiriciliği örnek olarak gösterilmektedir. Bu alanda yapılan üretim sanıldığı gibi üretici açısından memnuniyet verici özellikleri taşımamaktadır. Yaşanan sıkıntılara bakılacak olursa;

- Milyonlarca YTL yatırım yaparak kümes kuran ve broiler üretimi yapan yetiştirici, altına imza attığı sözleşmenin neleri içerdiğini,
- Ne kadar para kazandığını bilmemekte,
- Fiyat konusunda pazarlık yapamamakta,

- Firmalar arasında tercih yapma konusunda özgür davranmamakta,
- Örgütlenme faaliyeti içerisine bile girmeye korkmakta,
- Kendi kurduğu işletmesinde sadece işçi gibi çalışmaktadır.

Yani alıcı firmalar tarafından ve ülke tavukçuluk sektörünün geldiği yer açısından bakıldığında bu alandaki sözleşmeli üretim olumlu gözükse de, üretici açısından hiç de iyimser bir tablo göze çarpmamaktadır.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

21.3. Üretici Örgütleri Süt Sığırcılığında Sözleşmeli Üretime Neden Karşı Çıkıyor?

Üretici örgütleri sözleşmeli üretime çeşitli nedenlerle karşı çıkmaktadırlar. Bunlardan bazılarına bakılacak olursa;

○ Geçmişte yaşanan tecrübeler

 1987–1996 yıllarında uygulanan Gebe Düve İthal Projesinde özel sektörün üstlendiği görevleri yerine getirmemesi (Bu proje çerçevesinde genetik seviyesi yüksek gebe düve ithal edilip anlaşmalı yetiştiricilere dağıtmak, bu hayvanların soy kütüğü ve verim kayıtlarını tutmak, işletmelerin girdi ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olmak, ürünleri satın almak yetki ve görevi özel sektöre de tanınmıştır. Proje kapsamında 1989-1996 yılları arasında yaklaşık 350 milyon ABD doları döviz harcanarak toplam 300.000 başa yakın gebe düve ithal edilip yetiştiricilere dağıtılmıştır. Bu ithalatın yaklaşık %70'ini de özel sektör kuruluşları gerçekleştirmiştir. Üretimi artırmak adına yapılan bu ticaretten hem ihracatçı ülkelerin çiftçileri hem de Türkiye'nin ilgili özel sektörü karlı çıkmış, hayvanlar teslim edilerek iş tamamlanmıştır. Yani bu kuruluşlar projenin gerektirdiği diğer işlerin hiçbirisini yapmamıştır. Diğer bir deyişle, gebe düve sattıkları işletmelerin sperma, yem, teknik bilgi vb. girdi ihtiyacı ile ürettikleri süt ve damızlıkların satılması ile ilgilenmemişlerdir.)

 Sıfır Faizli Sözleşmeli Besicilik Projesi (Proje süresince et fiyatları kamuya ait olduğu gerekçesi ile EBK fiyatlarına endekslenmiştir. Fakat ne yazık ki, sözleşme süresi olan bir yıl boyunca EBK, girdi fiyatlarındaki hızlı artışa rağmen ürün fiyatlarını hiç artırmamış ve sözleşme yapan üreticiyi mağdur etmiştir.) (DSYMB;2007)

○ AB'de ferdi sözleşmenin yasak olması

Sebze üretiminde bireysel sözleşmeli üretim 2000 yılından itibaren yasaklanmış, bunun yerine alıcıların üretici örgütleriyle sözleşme yapabileceği belirtilmiştir (615/917 Sayılı Komisyon Yönetmeliği).

○ Ülkemizde sektörde piyasa düzeninin olmaması

Böyle bir durumda ürün fiyatları ve dolayısıyla üretici gelirleri tamamen sanayicinin insafına bırakılmış, üretici kendi ürünü üzerinde tamamen etkisiz hale getirilmiş olacaktır.

- **Birçok sözleşmeli ürün üretiminde üreticilerin yaşadığı sıkıntılar**
- **Kişiler arasında yapılacak sözleşmeli üretimi yasaklayan herhangi bir mevzuatın olmaması** (Ülkemizde sözleşmeli üretim yasak değildir. Her isteyen istediğiyle sözleşme yapabilme özgürlüğüne sahiptir. Fakat süt sığırcılığında üretici örgütleri tarafından kabul görmeyen böyle bir sistemin, dünyada da başarılı bir örneği gösterilmeden Devlet kanalıyla bir nevi zorlayarak uygulanmaya çalışılması olumlu karşılanmamaktadır.)

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

22. Hayvancılık Destekleri

Türkiye Hayvancılığının desteklenmesi yakın geçmişte, 2000 yılında başlayan ve 2000-2005 yılları arasında uygulanan 2000/467 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile başlamış, 2005 yılında ise yeni bir Bakanlar Kurulu Kararı ile (2005/8503 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı) 2010 yılına kadar 6 yıl süreyle bu desteğe devam kararı alınmıştır.

2000 yılında cari fiyatlarla 12 milyon YTL ile başlayan destek 2007 yılına gelindiğinde yaklaşık 711 milyon YTL'ye yükselmiştir.

Toplam tarımsal destek bütçesinden hayvancılık desteklerine ayrılan paya bakıldığında; bu oranın 2000 yılında %0,5 iken sürekli arttığı ve 2006 yılında %13,9'a kadar yükseldiği, 2007 yılında ise %12,8'e gerilediği görülmektedir. 2008 için planlanan rakam ise toplam tarımsal bütçenin %13,5'ine tekabül etmektedir.

Tablo 16. Toplam Tarım Destek Bütçesi ve Hayvancılık Desteklerinin Yeri

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 (1)	2008 (2)
Tarımsal Bütçe (Milyon YTL)	2,414.0	2,717.0	3,030.0	2,850.0	3,084.0	3,707.0	4,747.0	5,576.0	5,400.0
Hayvancılık Bütçesi (Milyon YTL)	12.0	41.451	86.588	105.651	209.0	345.0	661.0	711.0	731.0
Hayvancılık Payı (%)	0.5	1.5	2.9	3.7	6.8	9.3	13.9	12.8	13.5

- (1) Tahmin (2) Program 60. Hükümet 2008 Yılı Programı
- 2004-2005-2006 TKB bütçesi kesin hesap verileri,

Destekleme kalemlerinin toplamdan aldıkları paya bakıldığında; en fazla payı yem bitkileri desteğinin aldığı, bunu süt teşvik priminin izlediği görülmektedir. Belirlenen yıllarda sürekli verilen destekler ise, yem bitkileri, süt teşvik primi, suni tohumlama desteği ve damızlık gebe düve desteği olarak görülmektedir.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

Tablo 17. Hayvancılık Destekleme Kalemlerinin Dağılımı (%)

Destek Kalemleri	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Gebe Düve	1,53	5,36	3,31	2,30	1,75	0,80	0,55
Yem Bitkileri Desteklemeleri	20,20	39,30	41,08	58,49	29,05	41,95	41,47
Suni Tohumlama	1,19	2,53	1,40	1,87	2,12	6,25	7,13
Suni Toh.Ekipman	0,02	0,05	0,08	0,08	0,07	0,13	-
Kaba Yem	77,07	45,93	-	-	-	-	-
Sığır ve Manda	-	6,82	33,86	-	-	-	-
Süt	-	-	20,26	36,15	32,15	32,24	27,85
Buzağı	-	-	-	0,35	1,30	3,20	7,89
Arıcılık	-	-	-	0,00	0,07	2,29	2,74
Su Ürünleri	-	-	-	0,76	1,34	12,10	6,02
Hastalıktan Ari Süt Hay.	-	-	-	0,01	0,03	0,15	0,83
Telef Olan Hay.Tazm.	-	-	-	-	0,37	0,41	1,33
Kırmızı Et	-	-	-	-	31,73	-	-
Sağım Hijyeni ve Süt Kalitesi	-	-	-	-	-	0,17	0,33
Hayvan Gen Kaynakları	-	-	-	-	-	0,18	0,25
Hastalıklarla Mücadele	-	-	-	-	-	0,14	0,33
Hayvan Kimlik Sistemi	-	-	-	-	-	0,00	0,03
Küçükbaş Islah Amaç. Yetişt. Birliği Desteği	-	-	-	-	-	-	1,66
İpekböceği Koza Desteği	-	-	-	-	-	-	0,28
Tiftik Desteği	-	-	-	-	-	-	0,24

Sertifikalı Yem Bitk. Tohum Desteği	-	-	-	-	-	-	0,24
Gıda Güvenliği Desteği	-	-	-	-	-	-	0,83
TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

22.1. Mevcut Desteklerde Yaşanan Sorunlar Nelerdir?

- 2000 yılında yaklaşık 5 ana başlıkla başlayan desteğin her yıl artırılarak 2007 yılına gelindiğinde yaklaşık 22 ana başlık ve 61 destek kalemine çıktığı görülmüştür.

Bu yapı

hem

bürokratik iş yükünü artırıyor

hem de

kontrolü zorlaştırıyordu

- Uygulanan desteklerin etkilerinin tespit edilmesine yönelik bir çalışmanın bugüne kadar yapılmamış olması, desteklerin ne ölçüde işe yaradığını (etkinliğini) anlamayı zorlaştırmaktadır.
- Desteklerin zamanında ödenmemesi **“zamanında ödenmeyen destek, acaba destek midir?”** sorusunu sormayı zorunlu kılmaktadır (2007 hayvancılık destekleri 2008 yılında yeni yeni ödenmeye başlamıştır). Destek paralarına güvenerek borçlanan üretici, zamanında ödeme yapılmayınca borçlarını ödeyememiş, büyük sıkıntıya girmiştir. Bu durum aynı zamanda üreticinin önünü görerek planlama ve yatırım yapmasını da engellemektedir.
- Süt sektörü ile ilgili talep artırıcı politikaların olmaması sektörde istikrarsızlığa yol açmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde yasa ile garanti altına alınmış “Okul Sütü Programları”nın yasalaşmasına sıcak bakılmaması ve 2003 yılından beridir hiç uygulanmaması, ihracat destekleri uygulanmadan ve talepte artış sağlamadan belirlenen üretim hedeflerine nasıl ulaşılacağını, ulaşılsa bile talep edilmeyen sütün ne yapılacağı sorusunu da cevapsız bırakmaktadır.
- Devletin AB ve ABD’de olduğu gibi gerektiğinde müdahale alımları yoluyla piyasaya girip istikrarı sağlamaması üreticilerin önünü görerek üretim yapmasını engellemekte, yatırım kabiliyetlerini sınırlandırmakta, yeterince bilgi ve teknoloji kullanımını ve işletme ölçeklerini büyütmesini engellemektedir.
- AB’den gelen yabancı uzmanlar; *“Bir yıl sonrasının fiyatını bilmeyen yani önünü göremeyen hiçbir üretici AB’de süt üretimi yapmaz, AB’deki üreticiler sütü ne zaman, hangi fiyata (en az kaçta satacağını), kime satacaklarını önceden bildikleri için*

önlerini görebilmekte dolayısıyla yatırım yapabilme kabiliyetine sahiptirler” (CAİGNET; 2006)

Üretim maliyetlerinin yüksek olması ve Kredi kaynaklarına ulaşmada yaşanan sıkıntılar ise üreticinin yatırım kabiliyetini sınırlayıcı diğer önemli faktörler olarak göze çarpmaktadır.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

22.2. Yeni Hayvancılık Destekleme Politikaları

60. Hükümet’in 2008 yılı Programında;

- Hayvancılık desteklerinin sadeleştirilerek Haziran sonuna kadar amaç odaklı olarak yeniden düzenleneceği bu amaçla, 2005/8503 sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararının değiştirileceği belirtilmektedir
- Sorumlu kuruluş Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, İşbirliği yapılacak kuruluşlar; Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı olarak belirlenmiştir.

22.2.1. Yeni hayvancılık destekleri neleri içeriyor?

2008/13489 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, hayvancılık destek kalemlerinin büyük oranda kaldırılmış ve özellikle süt hayvancılığını ilgilendiren yeni destekler aşağıdaki şekilde hayata geçirilmiştir.

Kaba yem destekleri

Yonca- 115 YTL/da, Korunga-75 YTL/da, Yapay çayır mera-75 YTL/da, Fiğ,Macar fiğ-30 YTL/da, Silajlık tek yıllık yem bitkileri ve silajlık mısır-45 YTL/da.

Hayvan başına destek

Anaç sığır başına; Melez ırkında 300 YTL/baş, Saf ırklarda 350 YTL/baş, Hastalıktan arı işletmelerde 400 YTL/baş.

Anaç koyun desteği

Koyun yetiştirici birliklerinin tuttuğu damızlık kayıt sistemine kayıtlı olan damızlık anaç koyun başına 10 YTL/baş.

Gen kaynakları desteği

Gen kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesi amacıyla ; büyükbaş hayvanlarda 360 YTL/baş, küçükbaş hayvanlarda 65 YTL/baş, geliştirme amaçlı küçükbaş hayvanlarda ise 35 YTL/baş destek uygulanacaktır.

Görüldüğü gibi suni tohumlamadan, süt hijyeni ve kalitesini sağlamaya, sütün sanayiye gidişini teşvik etmekten, sertifikalı yem bitkisi tohumu kullanımını teşvik etmeye, damızlık hayvan alımlarını artırmaktan, suni tohumlamadan doğan buzağıya yönelik bütün desteklerin bir anda kaldırılması öngörülmüştür. Destek birim fiyatları bilindiği gibi 2006 ve 2007

yıllarında değişmemiş aynı kalmıştır. Şu an yukarıda açıklanan destekler özellikle kaba yem destekleri eski birim fiyatların da altında kalmıştır.

22.2.2. Yeni Desteklerle ilgili ortaya atılan görüşler ve tarafların tepkileri

Hayvancılık desteklerinde yapılan değişiklik, sektör paydaşlarından değişik tepkiler almıştır. Gerek kamuoyuna yapılan açıklamalarda, gerekse Mart 2008 tarihinde Türkiye Ziraat Odaları Birliğinde yapılan toplantıda tarafların (üretici örgütleri, sanayici, akademisyenler, meslek örgütleri, dernekler,Bakanlık) dile getirdikleri görüş ve tepkiler aşağıda özetlenmektedir.

- Azı gözetmeyen, çoğu da kollamayan bir sistem yaratılmaya çalışılmaktadır.
- Bu tip bir destek Doğrudan Gelir Desteğinden farksızdır.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

- Böyle bir sistem sadece verimsizliği destekleyecektir.
- Böyle bir destekle kalite ve verimlilik cezalandırılmaktadır.
- Büyükbaş hayvan desteğinin 200 başla sınırlandırılması büyük yatırımların yapılmasını engelleyecektir.
- Hayvan başına destek hayvancılığın az geliştiği Doğu-Güneydoğu Anadolu Bölgesi hayvancılığını geliştirmek için uygulanabilir, diğer bölgelerde uygulanması rasyonel değildir.
- Hayvan başına destek için üreticilere geçiş süresi tanınmalıydı, herkes de tedbirini ona göre almalıydı. Bir anda böyle bir sisteme geçmek herkesi sıkıntıya sokacaktır.
- Hayvancılık desteklerini 61 gibi birçok kaleme çıkarmak için gerekçeleriniz olmuşsa, bu sayıyı azaltabilmek için de bu gerekçelerin ortadan kalkmış olması lazımdır. Şu an ki durum bu gerekçelerin ortadan kalkmadığını göstermektedir.
- Desteklerin devam edeceğini düşünerek yatırım yapanlar, bu değişiklikle artık Devletin ne yapacağını kestirmekte zorlanmaktadırlar. 2005 yılında çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararı ile 6 yıl uygulanacak destekler belirlenmişken, 2008 yılına gelindiğinde Devlet, ben bu işten vazgeçtim demektedir. Hayvancılığa ivme kazandıracak olan bir sistem nedenini kimsenin bilmediği bir şekilde kaldırılmaktadır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı sözünün arkasında durmalı, Devlet taahhütlerine uymalıdır.
- Bizim köylümüz akıllıdır, üçü-beşi bir araya gelir desteği de kapar.

22.2.3.Yeni Destekleme Sistemine Yönelik TZOB Görüşleri

TZOB desteklerin sadeleştirilmesini olumlu karşılamakta fakat bu şekilde üretimden kopuk hale getirilmesini ise uygun bulmamaktadır.

22.2.3.1. Hayvan başına destek birim fiyatı neye göre belirlenecektir?

(Toplam hayvancılık bütçesi artırılmış olsa da son iki yıldır birim fiyatlar aynıdır)
Özellikle süt teşvik primi ve buzağı desteğinden meydana gelecek kayıp (çünkü yeni sistemde verilmesi öngörülüyor) ve suni tohumlama (yapılması şart koşuluyor) gibi masraflar dikkate alınacak mı? Aksi takdirde üreticilerin mağdur olması söz konusu olacaktır.

22.2.3.2. Beş baş altı hayvana sahip üreticiler mağdur olabilecektir

Hayvan başına destekte alt limitin 5 baş olarak belirlenmesi, hayvancılık kooperatifi üyesi birçok üreticinin desteklerden faydalanmasını engelleyecektir. Bir çoğu hayvanlarını beşe

çıkarmaya çalışacak, Hayvan satışlarında talep patlaması yaşanabilecek, Damızlık hayvan fiyatlarında suni fiyat yükselmeleri olabilecektir.

Üreticilerimizin mağdur olmaması ve bahsedilen sıkıntıların yaşanmaması için beş baş altı işletmelerin de destekten faydalanmasına imkan tanıyacak örneğin, kooperatif üyelerinin bu durumdan muaf tutulması gibi düzenlemeler yapılmalıdır.

22.2.3.3. Verimde düşüşler ve sanayiye giden süt oranında azalmalar yaşanabilecektir

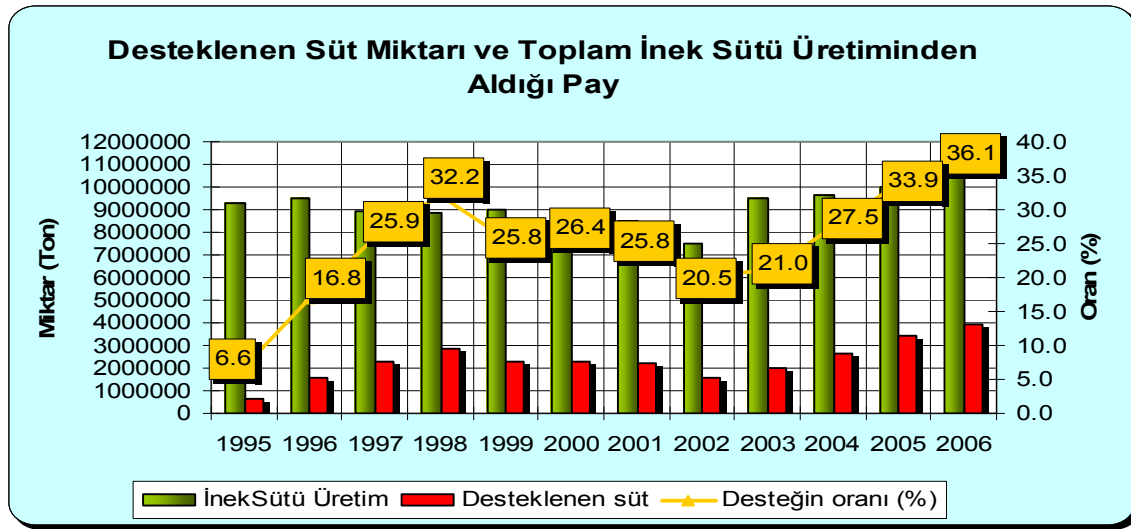
Kilo başına verilen Süt Teşvik priminin kaldırılması, nasılsa hayvan başına destek veriliyor diye bakımda ve verimi artırmada gevşemelere neden olabilecektir.

Sütün sanayiye teslim şartının olmaması sanayiye gidecek süt oranında azalmalara neden olabilecek, sanayiye giden sütün kaydının tutulmasında sıkıntılara neden olabilecek, belki de sokak sütçülerinin piyasada daha aktif olmasına yol açabilecektir. Aşağıdaki grafik incelendiğinde 1995 yılında süt teşvik priminden faydalanan süt üretilen toplam inek sütünün %6,6'sı (608 bin ton) iken zamanla bu oranın arttığı, 2006 yılına gelindiğinde %36,1'e (3,9

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

milyon ton) yükseldiği görülmektedir. Süt üretim rakamlarımızda yaşanan çelişkili rakamlara rağmen en azından ne kadar sütün sanayiye gittiğini süt teşvik priminden tespit edilebiliyorken, bu şartın olmaması kayıta da sıkıntılara neden olabilecektir. Bu durum kayıtdışılığı körükleyerek Devletin vergi kaybına da neden olabilecektir.

Grafik 17. Türkiye’de Süt Teşvik Priminin Sanayiye Giden Süte Etkisi

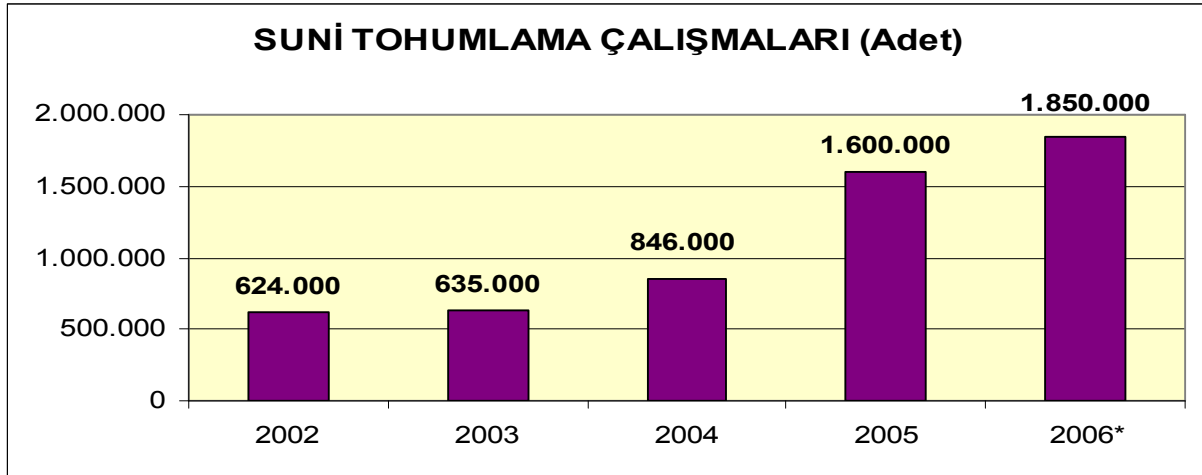

Kaynak: TKB-KKGM verilerinden derlenmiştir.

22.2.3.4. Suni tohumlama desteğinin kaldırılması tohumlamada azalmalara yol açabilecektir

Hayvancılık desteklerinin bu önemli kaleminde sürekli değişiklik yapılmıştır. İlk önce üreticiye verilirken, daha sonra uygulayıcılara (veteriner hekim, şirketler, üretici örgütleri vb.) verilmeye başlamıştır. Özellikle bu değişikliğin yapıldığı 2005 yılından itibaren tohumlanan hayvan sayısının iki katına çıktığı ve artarak devam ettiği görülmektedir. Şimdi ise bu destek kaldırılmış, desteğin kaldırılması bir yana bu desteği takviye eden suni tohumlamadan doğan buzağı desteği de kaldırılmıştır. Bütün bu değişiklik tohumlamada yaşanan bu gelişmelerin azalmasına neden olabilecektir.

Grafik 18. Türkiye’de Yıllara Göre Suni Tohumlama Çalışmaları

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanı Bütçe Konuşması, 2007.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

22.2.3.5. Yem Bitkileri Desteğinin azaltılması ekimleri azaltabilecek, kaliteli kaba yem açığı artabilecektir

Hayvancılık için en önemli kaba yem kaynaklarından birisi yem bitkileridir. Hayvancılıkta gelişmiş ülkelerde bu nedenle yem bitkisi ekilişleri toplam ekilebilir alanda önemli bir paya sahiptir. Örneğin ABD’de yem bitkisi ekili alanları toplam ekilen alanların %23’ünü, İngiltere’de %25,4’ünü, Fransa’da %25,8’ini, Almanya’da %36,5’ini, Hollanda’da %31,4’ünü oluşturmaktadır.

Ülkemizde bu konunun önemi geçte olsa anlaşılmış, 2000 yılından itibaren yem bitkileri ekilişlerine destek verilmeye başlanmıştır. 2000 yılında toplam ekilen alanlar içinde yem bitkisi ekilişlerinin payı %3,9 iken 2005 yılında bu oran %6,2’ye yükselmiştir. Ülkemizde kaliteli kaba yem açığının büyük boyutlarda olduğu düşünüldüğünde bu miktarın yeterli olmadığı görülmektedir.

Türkiye toplam yem bitkisi ekili alanlarını desteklemenin başladığı 2000 yılından itibaren beş yıllık süreçte sadece iki katı artırabilmiştir. Fakat desteklenen yem bitkisi alanlarında sürekli artış olmuştur. 2000 yılında Toplam ekilen yem bitkisi alanının %7,7’si desteklenmişken, 2005 yılında bu oran %41’e yükselmiştir. Burada yem bitkisi ekili alanlarının %60’ına yakınının destekten faydalanamadığı gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bakanlık yetkilileri, çok yıllık yem bitkileri için ekilen 4 yıllık süreçte sadece bir yıl için destek alındığını bu nedenle ekilişlerin %90’ına yakınının destekten faydalandığını belirtmektedirler.

Tablo 18. Yem Bitkisi Ekilişleri ve Yem Desteklemeleri

Yıllar	Toplam Yem Bitkisi Ekilişi (Ha) (1)	Desteklenen Yem Bitkisi Ekilişi (Ha) (2)	Desteklenenin/ Ekilenden Aldığı Pay (%)	Toplam Yem Bitkisi Ekili Alanının /Toplam Ekilen Tarım Alanından Aldığı Pay (%)
1999	664.613	-	-	3.7
2000	695.177	53.855	7.7	3.9
2001	711.575	127.512	17.9	4.0
2002	723.250	215.853	29.8	4.0

2003	789.900	269.875	34.2	4.4
2004	920.100	361.641	39.3	5.1
2005	1.107.000	454.073	41.0	6.2

Kaynak: TKB, Tarımsal Üretim Geliştirme Genel Müdürlüğü

Not: Toplam Ekilen Tarım Alanı 18 milyon (Ha) alınmıştır. 2005 yılı verilerinde dane mısır (600.000 ha) desteklenen yem bitkileri ekilişine dahil edilmemiştir.

Yem bitkileri destek birim fiyatları önceden bölgelere göre maliyetler esas alınarak belirlenirken, 2005 yılından itibaren bu uygulamadan vazgeçilmiş, tüm ülkede maliyetleri dikkate almadan tek fiyat uygulamasına geçilmiştir.

Yeni sistemde öngörülen birim fiyatlar uygulanacak olursa, zaten iki yıldır yerinde sayan birim desteklerin azaltılması, gübre tohum gibi girdi fiyatlarının ciddi oranlarda sürekli yükseldiği dikkate alındığında, ekilen alanların azalmasına neden olabilecektir.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

22.2.3.6. Yem bitkisi ekilişlerinde sertifikalı tohum kullanımında azalmalara neden olabilecek, verimi olumsuz etkileyebilecektir

Güncel desteklemelerde ilave olarak verilen, yurtiçi sertifikalı tohum kullanımı (%5 ilave destek) ve kalkınmada öncelikli iller (%10 ilave destek) desteklerinin yeni sistemde kaldırılacağı görülmektedir.

Ayrıca yurtiçinde sertifikalı tohum üretimini artırmayı amaçlayan sertifikalı yem bitkileri tohum üretimi desteğinin de kaldırılacağı görülmektedir.

Desteğin bu şekle dönüştürülmesi, yerli sertifikalı tohum kullanımının yaygınlaştırılmasında sıkıntı yaratabilecektir. Ayrıca ülkede sertifikalı yem bitkisi üretiminde de azalmalara neden olabilecektir. Bütün bu durum üretim ve verim artışının hedeflendiği bir ortamda verimde düşmelere neden olabilecek, üreticilerin maliyeti artacak, netice de üretimde de istenilen hedeflere ulaşmakta sıkıntı yaşanabilecektir. Ayrıca tohum talebinin ülke içi üretimle karşılanamaması ve dışa bağımlı olmak gibi olumsuzluklara neden olabilecektir.

23. Talep Artırıcı Politikalar-Okul Sütü

23.1. Dünya’da okul sütü programları

Dünyada bir çok ülke okul sütü programlarına büyük önem vermekte, geleceklerine yatırım yapmaktadırlar. Mevcut veriler 60 dan fazla ülkede okul sütü programlarının uygulandığını göstermektedir. Sıvı süt pazarında okul sütünün önemi ülkelere göre değişim göstermektedir. Örneğin Tayland’da okul sütü toplam ulusal süt tüketiminin %25’ini oluşturmaktadır. Bu değer Japonya’da % 9, ABD’de % 7, Finlandiya’da % 5, Lesoto’da % 5, Norveç’te % 4, İsveç’te %4, Kanada’da ve Danimarka’da %3, diğer bir çok ülkede de bu oran %1 civarında seyretmektedir. Danimarka’da okul sütü programından sonra okullardaki süt tüketimi %40 artmıştır. Birçok ülkede okul sütü programları ulusal süt endüstrisinin geliştirilmesi ile ilişkilendirilmiştir. Örneğin Tayland, Çin, Brezilya gibi ülkeler bu yönde gelişim sağlamışlardır. FAO’nun işbirliği ile çeşitli ülkelerde, yılda en az iki kez olmak üzere *“Çocukların beslenmesinde sütün rolü ve okul sütü programlarının finanse edilmesi”* gibi konularda konferanslar düzenlenmektedir. Bunun yanında *“Dünya Okul Sütü Günü”* her yıl Eylül ayının son çarşambası birçok ülkede kutlanmaktadır. (GRIFFIN, M.,)

23.2. Avrupa Birliği’nde okul sütü programları

Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan Okul sütü programının genel amacı; Avrupa Birliği Komisyonu tarafından ;

- ✚ *Süt ürünleri pazarını genişletmek,*
- ✚ *Okul çocuklarında süt ürünleri tüketiminin devamını ya da artışını sağlamak,*
- ✚ *Çocukların okuldan sonra da devam ettirmelerin umarak, süt tüketim alışkanlığını desteklemek,*
- ✚ *Süt ürünlerinin okullarda diğer ürünlerle rekabet edebilecek fiyatlarda bulunmasını sağlamak,*
- ✚ *Süt ürünlerinin besin değeri ve özellikleri hakkında bilgi sağlayarak, süt ürünleri hakkındaki imajı ve bilgiyi iyileştirmek şeklinde ifade edilmektedir.*

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Ve Yılı Sonrası Beklentiler

AB Komisyonu esas amacı ise ; AB pazarında süt ürünleri için istikrar sağlamak ve adil yaşama standartlarının sağlanmasına katkıda bulunmak şeklinde ifade etmekte, bu amaca ulaşmak içinse aşağıdaki uygulamaların araç olarak kullanılmasını önermektedir.

- ✚ *Süt ve süt ürünleri tüketimini (talebi) artırmak*
- ✚ *Süt tüketim alışkanlığını desteklemek*
- ✚ *Süt ve süt ürünlerinin beslenmeye ve sağlığa olumlu katkıları hakkında doğru bilgi/egitim sağlayarak tüketimi desteklemek (EU; schoolmilk)*

Bütün bunları gerçekleştirmek için Avrupa Birliği 1999 yılında yayımladığı **“Eğitim kurumlarında çocuklara süt ve belli süt ürünleri sağlanmasında topluluk yardımı hakkında Tüzükle ”** üye ülkelerde uygulanacak Okul Sütü Programına desteğin yasal alt yapısını oluşturmuştur. Buna göre AB’de, eğitim kurumlarındaki öğrencilere (anaokulu ve ilkokullar, eğer üye ülke isterse ortaokullar da dahildir), sıvı süt, yoğurt, fermente süt, peynir ve aromalı süt yardımı yapılmaktadır. Bu uygulama 1255/1999 sayılı Yönetmeliğin 14. maddesi ve 2707/2000 sayılı Yönetmelik çerçevesinde yapılmakta ayrıca ülkelerde ulusal yardımlarla da desteklenebilmektedir.

Ocak 2001’den itibaren Birlik yardımı, süt için hedef fiyatın %75’ine eşittir ve bu da süt eşdeğeri olarak belirlenen tam yağlı süt olmayan ürünlere yardımla birlikte günde öğrenci başına azami 0.25 litre süt eşdeğeridir. Bunun yanı sıra Ulusal yardımlar, her ülkede süt sektörünün katkılarıyla da finanse edilebilmektedir.

23.3. Türkiye’de Uygulanan Okul Sütü Programları;

Ülkemizde okul sütü programı yakın zamanda SETBİR Genel Sekreterliğinin koordinasyonu ile 2001 – 2002 Eğitim yılının ikinci yarısında uygulanmış ve 2002 –2003 eğitim yılında devam ettirilmiştir. Bu dönemlere ait uygulamalarda; ülkemizin en yoğun göç alan 4 ili İstanbul, Ankara, İzmir ve Diyarbakır olarak belirlenmiş, bu illerin varoşlarındaki okullar hedef kitle olarak seçilmiştir. M.E.B. tarafından tespit edilen bu illerin varoşlarındaki okullarda “Okul Sütü” Programı başarıyla uygulanmıştır. 2002 – 2003 eğitim yılındaki uygulamadan sonra Okul Sütü Programı, devam ettirilememiştir.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

Tablo 19. Okul Sütü Projesi 2001-2002 Yılları Uygulaması

Bölge	İhale Fiyatları (TL)	Dağıtım Adet	*SYDTF Ödemesi (TL)
İstanbul Avrupa Yakası	169.400	23.699.673	4.014.724.606.200
İstanbul Anadolu Yakası	169.500	19.119.142	3.240.694.569.000
Ankara	169.500	16.133.876	2.734.691.982.000
İzmir	168.800	14.148.020	2.388.185.776.000
Diyarbakır	169.850	5.884.515	999.484.872.750
Toplam		78.985.226	13.377.781.805.950
Dağıtılan süt miktarı: 78.985.226 adet x 0.2 lt	15.797.045 lt	(Yaklaşık 16 Bin Ton)	
Okul Sütü Projesi 2002- 2003 Uygulaması			
Bölge	İhale Fiyatları (TL)	Dağıtım Adet	SYDTF Ödemesi (TL)
İstanbul	269.000	44.069.900	11.854.803.100.000
Ankara	258.905	24.499.691	6.343.092.498.350
İzmir	254.000	17.648.714	4.482.773.356.000
Diyarbakır	255.000	8.000.000	2.040.000.000.000
Toplam		94.218.305	24.720.668.954.350
Dağıtılan süt miktarı: 94.218.305 adet x 0.2 lt	18.843.661 lt	(Yaklaşık 19 Bin Ton)	
* Fiyatlara KDV dahil			

değildir.			
-----------	--	--	--

2005 yılında yaşanan sütte fazlalık krizinin aşılması ve talebi artırmaya yönelik sektörün değişik kesimlerinden baskılar gelmesi üzerine ara verilen okul sütü programının hayata geçirilmesi için 2005 yılında tüm sektör temsilcilerinin katıldığı bir dizi toplantı yapılmıştır. Çalışmalar neticesinde SET-BİR tarafından 200 ml UHT sütün maliyetinin ne olacağı konusunda değişik hesaplamalar yapılmıştır. Bu hesaplamalara göre, Toplam süt maliyetine %10 kar+ nakliye eklendiğinde süt fiyatının 264.000-283.000 Kutu/TL, %12 kar+nakliye eklendiğinde 268.700-288.000 kutu/TL, %14 kar+nakliye eklendiğinde 273.500-293.000 kutu/TL, %16 kar+nakliye eklendiğinde 278.300-298.300 kutu/TL, %20 kar+nakliye eklendiğinde ise 288.000-308.000 kutu/TL olabileceği belirtilmiştir.

Okul Sütü Programının 1 milyon çocuk üzerinde ve 180 gün süreyle uygulanması düşünülerek yapılan hesaplamada ise programın toplam maliyetinin; %10 kar+ nakliyeye göre 47,5-50,9 trilyon TL, %12'ye göre 48,4-51,8 trilyon TL, %14'e göre 49,2-52,7 trilyon TL,

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

%16'ya göre 50,1-53,7 trilyon TL ve %20'ye göre ise 51,8-55,4 trilyon TL olacağı belirtilmiştir. (TKB;2005-1)

Bütün bu çalışmalar dizisi sonuç vermemiş, Devlet ortalama 47,5-55,4 trilyon TL arası maliyeti olan, gelecek nesillere yatırım programını hayata geçirememiştir. Bunun yanı sıra yukarıda da bahsedildiği gibi gerek tüketimi artırıp sağlıklı nesiller yetiştirmek gerekse süt piyasasını düzenlemek amacıyla bir araç olarak kullanılan okul sütü programları birçok ülkede yasal olarak Devlet güvencesine altına alınmış, hükümetlerin tercihlerine bırakılmamıştır. Birliğimiz bu yönde gerekli yerlere talepte bulunmasına karşılık istenilen sonucu elde edememiştir.

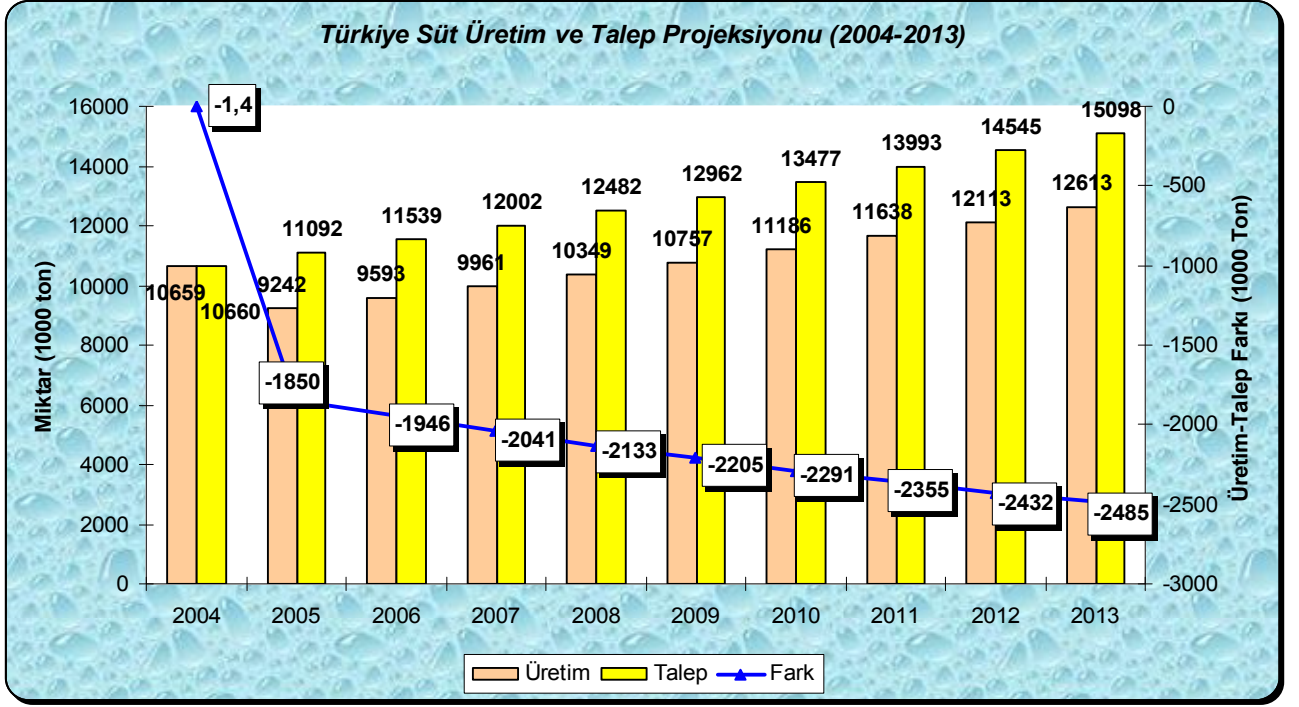
24. Türkiye Süt Sektörünün Geleceği

DPT 9. Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyon Raporunda yer alan Türkiye'nin 2004-2013 yılları arası Süt Üretim ve Talep Projeksiyonlarına göre;

- 2004 yılında 10.659 bin ton olan toplam süt talebinin 2013 yılında 15.098 bin tona yükseleceği,
- Buna karşılık 2004 yılında 10.660 bin ton olan süt üretiminin ise 2013 yılında ancak 12.613 bin tona yükseleceği öngörülmektedir.
- 2004 yılında -1.400 ton olan Üretim – Talep arasındaki farkın ise gittikçe açılarak 2013 yılında -2.485 bin tona çıkacağı belirtilmektedir.

“Hayvan Sayısı Korunsa Bile Üretim Talebi Karşılayamayacak”

Grafik 19. Türkiye Süt Üretim-Talep Projeksiyonu

Kaynak: DPT 9. Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyon Raporu verilerinden hazırlanmıştır.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

“Hayvan başına verimler 2004-2013 yılları arası aşağıdaki grafikte belirtildiği şekilde artırılırsa,”

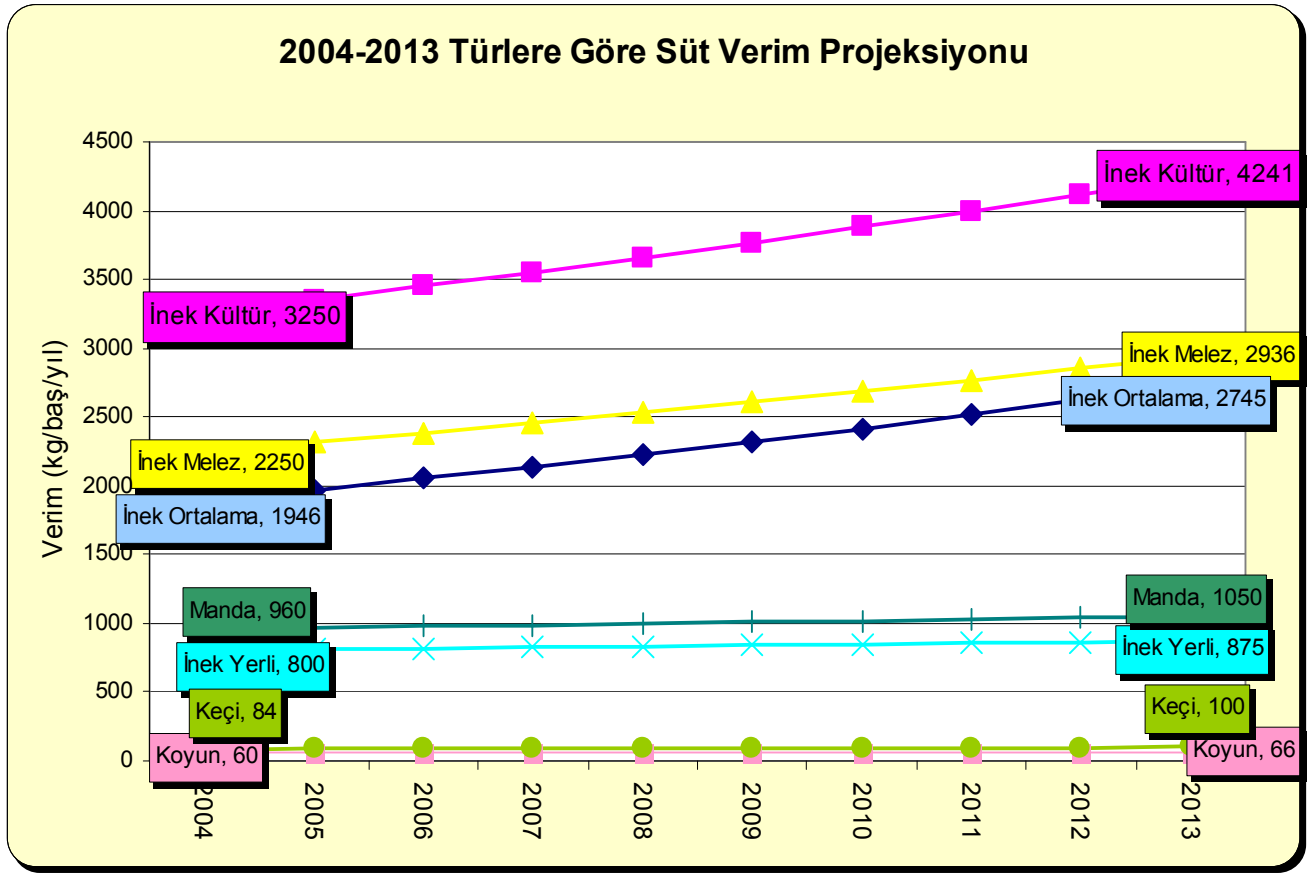
“Sığır ve Koyun Sayısı Her Yıl %2 Artırılırsa,”

Plan dönemi sonunda sığır varlığının yaklaşık 12 milyon, koyun varlığının da 30 milyon başa ulaşacağı tahmin edilmektedir. Böylece;

- 2004-2013 yılları arası Talep-Üretim arası fark azalarak;
- Sığır sütünde; 250,1 bin ton
- Koyun sütünde; -266,0 bin ton
- Keçi sütünde; -57,0 bin ton
- Manda sütünde; -17,8 bin ton
- Toplam Sütte; -90,7 bin ton

olacak, üretim talebi karşılayabilecek hale gelecektir.

Grafik 20. Türkiye Türlerine Göre Süt Verim Projeksiyonu

Kaynak: DPT 9. Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyon Raporu verilerinden hazırlanmıştır.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

Dünya süt sektörü artık öyle bir noktaya gelmiştir ki, bütün ülkelerin öncelikli hedefi arz güvenliğini sağlamak olmuştur. Gelişen talep büyümeleri de önemli aktörleri üretimi artırma yönüne sevk etmiştir.

Dünya süt pazarına Avrupa Birliği'nin uyumu çerçevesinde Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı öneri paketi, geçen hafta Brüksel'de bir araya gelen AB ülkeleri Tarım Bakanları tarafından onaylanmıştır. 1 Nisan 2008'den itibaren yürürlüğe girecek olan kota artırımıyla (%2 artış), AB üyesi 27 ülkenin yıllık süt üretimi 2,84 milyon ton artacaktır. Avrupa Komisyonu bununla beraber, 31 Mart 2015'e kadar derece derece kota artışı önerisinde bulunmuştur..

AB yetkilileri; geçen yıl süt fiyatlarında düzgün bir yükselişin yaşandığını, önümüzdeki yıllarda, dünyada ve Avrupa Birliği içerisinde yüksek kaliteli süt ve süt ürünlerine olan taleplerin artmaya devam edeceğini ve bu yükselen talep nedeniyle kendi çiftçilerini her yönden donatmalı ve hazır hale getirmeleri gerektiğini belirtmektedirler. (BÜYÜKŞAHİN,T., 2008)

Geçen yıl yaşanan fiyat artışlarından ülkemizin ders çıkarması gerekmektedir. Artık dünyada ucuz ürün yoktur ve ülke içi üretimin mutlaka artırılması gerekmektedir.

Ayrıca yukarıda bahsedilen ülkemizin 2013 yılında yaşaması muhtemel üretim açığını kapatmak ve arz güvencesini sağlamak için; üretimdeki yapısal sorunlar çözümlenmeli, üreticiler tatminkar ölçülerde desteklenmeli, piyasa düzenleri ile fiyat istikrarı sağlanmalı ve üreticiler önünü görebilir ve yatırım kabiliyetlerini noktaya gelmelidir.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

25. KAYNAKLAR.

- 1-(AKMAN,N., 2007-1) “DOĞAN,N., Referans Gazetesi, 7.11.2007”
- 2- (AKMAN,N.,2007-2.) Kişisel Görüşmeler, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, 2007.
- 3- ATASEVER,S., (2007); Samsun ili Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Siyah Alaca sığırlarında somatik hücre sayısına bağlı olarak mastitis risk düzeylerinin belirlenmesi, O.M.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi), 182 s., Samsun.
- 4-(BÜYÜKŞAHİN,T., 27.3.2008) AB Veteriner Hekim Platformu) web: www.abveteriner.org
- 5- CAİGNET, D., FAO Avrupa Bölgesi Ofisi, Uluslar arası Süt Sektörü Uzmanı, “Süt Sektörü İncelemesi-Türkiye Tartışma Konuları”, 27 Nisan 2006, TKB, Ankara.

- 6-(DPT;2007) DPT 9. Kalkınma Planı Gıda Sanayi ÖİK Raporu, 2007, Ankara.
- 7-(DSYMB;2007) www.dsymb.org.tr
- 8- ERGÜNAL,M., Avrupa Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım ve Gıda Ürünleri Dış Ticareti, DTM AB Genel Müdürlüğü, “AB üyelik sürecinde Türkiye süt sektörünün mevcut durumu, rekabet olanakları, sorunlar ve çözüm önerileri sempozyumu”, Ege Üniv. Zir. Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü ve Süt Teknolojisi Bölümü, 15 Mart 2007, İzmir.
- 9-(EU;Scholmilk) - www.ec.europa.eu/agriculture/eval/reports/scholmilk/1.pdf, “Evaluation objectives and methodology.
- 10-(FAO;2007) Food Outlook, Global Market Analysis, November, 2007. [ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/010/ah876e00.pdf](http://ftp.fao.org/docrep/fao/010/ah876e00.pdf)
- 11- GÖNCÜ,S., ve ÖZKÜTÜK, K., (2002), Adana entansif süt sığırcılığı işletmelerinde yetiştirilen saf ve melez siyah alaca inek sütlerinde somatik hücre sayısına etki eden faktörler ve mastitis ile ilişkisi. Hayvansal üretim. 43 (2):44-53.
- 12- (GRIFFIN, M.) www.fao.org/es/ESC/en/20953/20999/index.html, “Issues in the development of school milk”, Commodity Specialist (Dairy Products), Commodities and Trade Division, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Viale delle Terme di Caracalla 00100 Rome Italy.
- 13-(HURŞİT,1999) Süt bilimi ve teknolojisi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat fakültesi Ders kitabı, No:33, Samsun, 159s.
- 14-(IDF;2005) Bulletin of The International Dairy Federation, The World Dairy Situation 2005.
- 15-(IPARD,2007) IPARD Türkiye Süt Sektör Analizi, http://www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?fl=../duyurular/Sektor_analizleri/sektor_analizleri.htm
- 16-(JONES,1999) JONES, G.M., On farm tests for drug residues in milk. Virginia Cooperative Extension. Dairy, Publication 404-401.

Türkiye Süt Sektörünün Değerlendirilmesi 2008 Yılı Ve Sonrası Beklentiler

- 17- (KUL,E., 2006) Jersey sığırlarında bazı meme özellikleri ile süt verimi ve sütteki somatik hücre sayısı arasındaki ilişkiler. O.M.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Samsun.
- 18-(Kul, E., ve Ark., 2007) KUL,E., ERDEM,H., ATASEVER,S., “Kaliteli çiğ süt üretiminin temel koşulları”, Türkiye Süt Sığırcılığı Kurultayı Bildiriler Kitabı, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootehni Bölümü, 25-26 Ekim 2007, İzmir.
- 19- KUYULULU,Ç.,Y.,K., GÜNGÖR,M.,S., 2007. Avrupa Birliği ve Türkiye Süt Sığırcılığı İlişkileri, Türkiye Süt Sığırcılığının AB’ye Uyum, Türkiye Süt Sığırcılığı Kurultayı 2007 Bildiriler Kitabı, Ege Üniv. Zir. Fak. 25-26 Ekim 2007, İzmir.
- 20-(Rabobank,2007, FAO,2007) Global Focus Dairy- Is the global boom sustainable? 2007., FAO Food Outlook, Global Market Analysis, November, 2007, [ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/010/ah876e00.pdf](http://ftp.fao.org/docrep/fao/010/ah876e00.pdf).

- 21-(SHEARER ve ark.,2003) SHEARER,J. K., BACHMAN,K.C., BOOSİNGER, J.,2003. The production of quality milk. University of Florida, IFAS Extension, DS61.
- 22-(TKB;2005-1) TKB, Süt Eylem Planı, Ağustos, 2005, Ankara. (Yayınlanmamış Rapor)
- 23-(TKB; 2005) Hayvancılık Sektöründe 2005-2013 Yılları Hedefler ve Uygulama Planı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Aralık, 2005.(Yayınlanmamış).
- 24-(Tebliğ No:2000/6)-Çiğ Süt ve Isıl İşlem Görmüş İçme Sütleri Tebliği 14.2.2000/23964 sayılı R.G.
- 25- (TUIK; 2003,) TUIK, “Tarımsal Yapı (Fiyat, Üretim, Değer)” 2003.
- 26- UYSAL,H.,KINIK,Ö.,2007. “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Çiğ Süt Kalitesi ve İyileştirme Olanakları” , AB üyelik sürecinde Türkiye süt sektörünün mevcut durumu, rekabet olanakları, sorunlar ve çözüm önerileri sempozyumu”, Ege Üniv. Zir. Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü ve Süt Teknolojisi Bölümü, 15 Mart 2007.
- 27- UZMAY,C., KAYA,İ.;2007. “Türkiye’de süt sığırıcılığının mevcut durumu ve AB’ye uyum açısından değerlendirilmesi”, AB üyelik sürecinde Türkiye’de süt sektörünün mevcut durumu, rekabet olanakları,sorunları ve çözüm önerileri sempozyumu,15 Mart 2007,Bornova-İzmir .
- 28-(YALÇIN, C., (2005) “Türkiye’nin Avrupa Birliği Entegrasyon Sürecinde Süt Hijyen Kriterleri ve Önemi” , Veteriner Hekimler Derneği Dergisi,76, (3-4):17-21.)

EK TABLOLAR

Tablo 1. 2005 Yılı Yem Bitkileri Bölge Bazında Maliyetleri ve Destekleme Miktarları

BÖLGELER	YONCA			KORUNGA			FİĞ			SİLAJLIK MISIR		
	Genel Maliyet (Da/YTL)	Destek Esas Maliyet (Da/YTL)	Destek Miktarı (Da/YTL)	Genel Maliyet (Da/YTL)	Destek Esas Maliyet (Da/YTL)	Destek Miktarı (Da/YTL)	Genel Maliyet (Da/YTL)	Destek Esas Maliyet (Da/YTL)	Destek Miktarı (Da/YTL)	Genel Maliyet (Da/YTL)	Destek Esas Maliyet (Da/YTL)	Destek Miktarı (Da/YTL)
Marmara	280	263	105	165	155	62	135	120	37	215	195	58
Akdeniz	285	263	105	140	125	50	135	120	36	230	200	60
İç Anadolu	240	218	87	162	145	58	130	115	35	235	205	62
Ege	335	300	120	200	170	68	142	135	40	265	235	70
Karadeniz	220	200	80	150	135	55	125	110	33	215	200	60
Doğu Anadolu	230	190	76	140	130	52	150	135	40	220	205	62
G. Doğu Anadolu	258	225	90	130	100	40	125	115	34	220	200	60
Türkiye Geneli	265	240	95	156	140	55	135	120	37	230	200	60

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı- Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Destekleme Oranları: 2005 Yılı Çok Yıllıklar %40 Tek Yıllıklar %30 2005 yılında desteklemeye esas maliyet hesabında ilaç ve nakliye hariç tutulmuştur.

Tablo 2. Türkiye Süt Teşvik Primi Miktarının Toplam İnek Sütü Üretimine Oranı

Yıllar	İnek Sütü Üretimi (Ton) (A)	Desteklenen Süt (Ton) (B)	Destegin Oranı (%) (B/A)*100
1995	9.275.312	608.000	6.6
1996	9.465.626	1.593.000	16.8
1997	8.914.177	2.307.000	25.9
1998	8.832.059	2.845.000	32.2
1999	8.965.490	2.316.000	25.8
2000	8.732.041	2.307.000	26.4
2001	8.489.082	2.190.000	25.8
2002	7.490.633	1.538.000	20.5
2003	9.514.138	2.000.000	21.0
2004	9.609.325	2.640.000	27.5
2005	10.026.202	3.400.217	33.9
2006	10.867.302	3.927.365	36.1

Kaynak: İnek Sütü Üretimi TUIK, Desteklenen Süt Miktarı TKB-KKGM

Tablo 3. Türkiye Süt Üretiminin Pazara İnme Oranı (2005)

	Üretim Değeri (YTL)	Pazarlanan Değeri (YTL)	Pazarlananın Oranı (%)
Koyun	4.128.942	2.436.076	59.0
Keçi	858.563	266.155	31.0
İnek	129.450.597	78.964.864	61.0
Manda	49.186	10.329	21.0
Toplam Süt	134.487.289	81.677.424	60.7

Kaynak: TÜİK, Tarımsal Yapı ve Üretim 2005.

Tablo 4. Türkiye Süt Üretim ve Talep Projeksiyonu (1.000 Ton)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Üretim	10,659	9,242	9,593	9,961	10,349	10,757	11,186	11,638	12,113	12,613
Talep	10,660	11,092	11,539	12,002	12,482	12,962	13,477	13,993	14,545	15,098
Üretim - Talep Farkı	-1.4	-1,849.7	-1,945.7	-2,040.9	-2,133.0	-2,205.3	-2,291.2	-2,354.6	-2,431.7	-2,484.6

Kaynak: DPT 9. Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK Raporu.

Tablo 5. Türkiye Süt Verim Projeksiyonu (kg/baş/yıl)

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
İnek	Ortalama	1.946	1.971	2.051	2.136	2.224	2.318	2.417	2.520	2.630	2.745
	Kültür	3.250	3.348	3.448	3.551	3.658	3.768	3.881	3.997	4.117	4.241
	Melez	2.250	2.318	2.387	2.459	2.532	2.608	2.687	2.767	2.850	2.936
	Yerli	800	808	816	824	832	841	849	858	866	875
Koyun		60	61	61	62	62	63	64	64	65	66
Keçi		84	86	87	89	91	93	95	97	98	100
Manda		960	970	979	989	999	1.009	1.019	1.029	1.040	1.050

Kaynak: DPT 9. Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK Raporu.

Tablo 6. Yem Yurtiçi Piyasa Fiyatları (YTL/Ton)

2006	Arpa	Kepek	ATK	Süt Yemi	2007	Arpa	Kepek	ATK	Süt Yemi
Jan-06	260	200	120	305	Jan-07	300	220	200	390
Feb-06	265	204	125	303	Feb-07	315	220	200	390
Mar-06	267	210	125	308	Mar-07	325	233	210	395
Apr-06	281	180	110	309	Apr-07	320	245	215	400
May-06	290	157	100	314	May-07	450	310	240	400
Jun-06	318	168	120	315	Jun-07	420	305	280	410
Jul-06	325	175	130	319	Jul-07	420	310	300	430
Aug-06	328	181	150	322	Aug-07	410	315	300	440
Sep-06	300	188	100	328	Sep-07	450	330	320	460
Oct-06	313	191	87	341	Oct-07	470	380	340	530
Nov-06	333	199	150	350	Nov-07	500	380	340	540
Dec-06	343	210	170	365	Dec-07	500	370	330	540

Kaynak: Yem Sanayicileri Birliği

Tablo 7. Yem Yurtdışı Fiyatları (\$/Ton)

2006	Arpa	Buğday	Soya	ATK	Kepek	Mısır	2007	Arpa	Buğday	Soya	ATK	Kepek	Mısır
Jan-06	136	140	250	110	95	105	Jan-07	198	220	285	145	155	180
Feb-06	135	145	255	115	100	109	Feb-07	190	225	290	145	155	176
Mar-06	134	150	255	120	120	104	Mar-07	193	230	300	150	160	169
Apr-06	133	155	250	120	120	109	Apr-07	198	230	315	155	170	150
May-06	138	155	250	110	115	109	May-07	200	235	325	175	175	168
Jun-06	142	160	255	110	110	104	Jun-07	226	240	355	200	185	158
Jul-06	136	175	255	110	110	119	Jul-07	248	250	400	230	220	146
Aug-06	143	185	260	115	115	120	Aug-07	292	270	410	260	225	170
Sep-06	160	200	260	125	120	122	Sep-07	355	340	420	275	230	175
Oct-06	176	210	270	125	140	150	Oct-07	358	343	432	310	260	176
Nov-06	197	215	275	135	145	165	Nov-07	334	329	463			187
Dec-06	201	215	280	145	155	175	Dec-07	351	387	494			206

Kaynak: Yem Sanayicileri Birliği

Tablo 8. Dünya Süt Ürünleri Fiyatları (\$/Ton)

2006	Tereyağ	Yağsız Süttozu	Yağlı Süttozu	Cheddar Peynir	2007	Tereyağ	Yağsız Süttozu	Yağlı Süttozu	Cheddar Peynir
Jan-06	1,950	2,163	2,175	2,750	Jan-07	1,938	2,900	2,850	2,850
Feb-06	1,932	2,182	2,188	2,750	Feb-07	2,038	3,125	3,050	2,925
Mar-06	1,863	2,150	2,157	2,700	Mar-07	2,063	3,225	3,288	3,013
Apr-06	1,800	2,100	2,125	2,650	Apr-07	2,350	3,850	3,850	3,150
May-06	1,763	2,075	2,100	2,657	May-07	2,200	4,200	4,025	3,200
Jun-06	1,725	2,050	2,063	2,675	Jun-07	2,563	4,800	4,413	3,775
Jul-06	1,700	2,075	2,100	2,675	Jul-07	3,125	5,150	4,650	4,338
Aug-06	1,638	2,088	2,088	2,625	Aug-07	3,533	5,083	4,750	4,650
Sep-06	1,638	2,169	2,082	2,600	Sep-07	3,700	4,950	4,750	4,900
Oct-06	1,675	2,263	2,163	2,625	Oct-07	3,800	4,967	4,950	4,975
Nov-06	1,750	2,475	2,388	2,663	Nov-07	4,150	4,838	4,838	5,388
Dec-06	1,850	2,825	2,688	2,800	Dec-07	4,050	4,400	4,800	5,500

Kaynak: <http://www.fao.org/es/esc/prices/CIWPQueryServlet>

Tablo 9. Yıllar İtibariyle Dünya Süt Ürünleri Fiyatları (\$/Ton) ve Yıllık Değişim (%)

Fiyatlar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tereyağ (Okyanusya, ihraç fiyatı, f.o.b.)	1,204.17	1,293.25	1,055.92	1,353.09	1,788.08	2,128.08	1,773.67	2,959.17
Cedar Peynir (Okyanusya, ihraç fiyatı, f.o.b.)	1,835.42	2,119.42	1,690.17	1,863.83	2,611.08	2,837.58	2,680.83	4,055.33
Yağsız Süttozu (okyanusya ihraç fiyat, f.o.b.)	1,870.92	2,043.25	1,380.25	1,760.67	2,017.83	2,222.92	2,217.92	4,290.67
Yağlı Süttozu (Okyanusya, ihraç fiyatı, f.o.b.)	1,846.92	1,975.50	1,388.75	1,804.42	2,019.92	2,261.17	2,193.08	4,184.50
Yıllık Değişim (%)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tereyağ	-	7.40	-18.35	28.14	32.15	19.01	-16.65	66.84
Cedar Peynir	-	15.47	-20.25	10.27	40.09	8.67	-5.52	51.27
Yağsız Süttozu	-	9.21	-32.45	27.56	14.61	10.16	-0.22	93.45
Yağlı Süttozu	-	6.96	-29.70	29.93	11.94	11.94	-3.01	90.80

Kaynak: <http://www.fao.org/es/esc/prices/CIWPQueryServlet>

Tablo 10. Türkiye Damızlık Hayvan Fiyatları ve Yıllık Değişim

Yıllar	Damızlık Belgeli Düve (YTL/baş)	Saf Irk Sertifikası (YTL/baş)	Damızlık Belgeli Yıllık Değişim (%)	Saf Irk Sertifikalı Yıllık Değişim (%)
2000	844	763	-	-
2001	1.063	844	25.9	10.6
2002	1.363	1.133	28.2	34.2
2003	2.472	2.068	81.4	82.5
2004	2.931	2.438	18.6	17.9
2005	3.066	2.480	4.6	1.7
2006	2.897	2.515	-5.5	1.4
2007	3.202	2.611	10.5	3.8

Kaynak: Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği

Tablo 11. Türkiye'nin 2007 (Ocak-Ekim) Süt Ürünleri Dış Ticareti

İhracat					İthalat				
G.T.İ.P.	Madde İsmi	2007		% Pay	G.T.İ.P.	Madde İsmi	2007		% Pay
		KG	\$				KG	\$	
0401	Süt ve Krema	5,497,748	9,268,131	11.5	0401	Süt ve Krema	78,236	125,794	0.2
0402	Süttozu	1,335,728	3,099,521	3.9	0402	Süttozu	11,236,830	42,052,831	60.8
0403	Yoğurt	4,562,573	5,568,659	6.9	0403	Yoğurt	9,275	52,842	0.1
0404	Peyniraltı Suyu	14,557,577	17,142,389	21.4	0404	Peyniraltı Suyu	260,310	683,160	1.0
0405	Tereyağ	89,103	517,212	0.6	0405	Tereyağ	4,426,761	11,074,696	16.0
0406	Peynirler	14,478,623	44,670,052	55.7	0406	Peynirler	3,686,438	15,179,993	21.9
Toplam		40,521,352	80,265,964	100.0	Toplam		19,697,850	69,169,316	100.0

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Tablo 12. Türkiye'nin Yıllar İtibariyle Bazı Süt Ürünleri İthalatı

İthalat (Miktar-kg)							
GTİP	Ürün	2002	2003	2004	2005	2006	2007
402	Süttozu	5,556,450	12,041,020	11,881,684	9,702,759	16,679,313	11,236,830
405	Tereyağ	3,306,054	5,175,893	4,293,681	6,193,424	6,297,300	4,426,761
406	Peynir	4,449,608	3,362,581	5,366,238	4,722,356	4,182,041	3,686,438
İthalat (Değer-\$)							
GTİP	Ürün	2002	2003	2004	2005	2006	2007
402	Süttozu	8,733,361	20,660,425	25,228,819	23,031,580	38,358,898	42,052,831
405	Tereyağ	4,958,645	8,803,633	10,209,140	14,687,400	12,868,899	11,074,696
406	Peynir	8,666,538	9,136,538	16,517,365	18,290,530	14,550,187	15,179,993

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı 2007(Ocak-Ekim)

Tablo 13. Türkiye'nin Yıllar İtibariyle Bazı Süt Ürünleri İhracatı

İhracat (Miktar-kg)							
GTİP	Ürün	2002	2003	2004	2005	2006	2007
406	Peynir	7,593,849	8,842,658	10,672,227	13,427,325	4,534,547	14,478,623
404	P. Suyu	4,577,370	5,659,580	5,276,150	11,648,037	0	14,557,577
401	Süt ve Krema	906,285	2,049,691	2,915,748	4,166,477	1,086,353	5,497,748
İhracat (Değer-\$)							
GTİP	Ürün	2002	2003	2004	2005	2006	2007
406	Peynir	19,979,070	24,262,849	27,771,811	37,665,666	12,961,424	44,670,052
404	P. Suyu	2,279,292	2,353,249	2,734,405	6,866,791	0	17,142,389
401	Süt ve Krema	690,122	2,083,993	3,377,841	5,162,782	2,290,454	9,268,131

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı 2007(Ocak-Ekim)

Tablo 14. Çeşitli Ülkelerde Çiğ Süt Fiyatları (Avro/100kg)

	AB 15	AB 10	ABD	Yeni Zelanda	Türkiye		AB 15	AB 10	ABD	Yeni Zelanda	Türkiye
ocak'06	30.14	27.59	26.23	17.15	24.92	ocak'07	30.24	28.18	24.57	16.88	23.48
şubat	29.80	27.51	24.91	17.01	26.02	şubat	30.00	27.32	25.13	16.74	23.38
mart	28.92	27.21	23.10	16.24	24.64	mart	29.19	27.39	25.97	16.66	23.71
nisan	28.30	26.76	21.74	15.59	23.75	nisan	29.06	27.45	27.09	17.98	24.19
mayıs	27.97	26.14	20.55	15.20	19.42	mayıs	31.34	27.27	29.37	17.95	25.42
haziran	27.85	25.81	20.74	14.97	19.30	haziran	30.14	27.07	33.19	23.72	25.76
temmuz	28.24	25.47	20.34	14.87	21.03	temmuz	31.44	27.41	34.89	27.89	28.60
ağustos	29.35	25.58	20.82	15.16	20.49	ağustos	34.01	27.98	34.95	26.00	28.42
eylül	30.05	25.86	22.52	15.72	21.12	eylül	37.04	29.78	34.49	24.96	29.73
ekim	30.58	26.65	23.78	16.04	22.67	ekim	39.87	32.44	33.14	25.98	34.48
kasım	30.88	27.08	23.79	15.88	22.04	kasım	41.13	34.38	32.91	27.31	34.21
aralık	30.69	27.28	23.69	16.00	22.79	aralık	40.82	35.22	32.52	27.73	35.40

Kaynak: <http://www.mdcdatum.org.uk/backdata/EUMilkPrices.xls>, Türkiye Fiyatları DSYMB çiğ süt fiyatları Merkez Bankası Aylık Döviz , Kuru ile Avro'ya dönüştürülmüştür.

Tablo 15. Türkiye’de Süt ve Bazı Yemlerin Fiyatları (YTL/kg)

2006	Süt	Süt Yemi	Yonca	Mısır Silajı	2007	Süt	Süt Yemi	Yonca	Mısır Silajı
Jan-06	0.400	0.378	0.291	0.086	Jan-07	0.432	0.452	0.299	0.085
Feb-06	0.406	0.383	0.285	0.086	Feb-07	0.438	0.457	0.302	0.085
Mar-06	0.402	0.381	0.285	0.088	Mar-07	0.438	0.457	0.301	0.087
Apr-06	0.394	0.379	0.278	0.094	Apr-07	0.450	0.475	0.314	0.100
May-06	0.385	0.378	0.267	0.087	May-07	0.455	0.476	0.312	0.104
Jun-06	0.387	0.382	0.255	0.093	Jun-07	0.455	0.475	0.307	0.117
Jul-06	0.399	0.394	0.272	0.103	Jul-07	0.502	0.515	0.322	0.116
Aug-06	0.383	0.394	0.270	0.097	Aug-07	0.504	0.522	0.330	0.118
Sep-06	0.403	0.401	0.279	0.088	Sep-07	0.510	0.529	0.328	0.113
Oct-06	0.420	0.426	0.290	0.085	Oct-07	0.586	0.563	0.328	0.119
Nov-06	0.423	0.429	0.289	0.089	Nov-07	0.595	0.564	0.330	0.123
Dec-06	0.424	0.432	0.296	0.093	Dec-07	0.607	0.567	0.341	0.127

Kaynak: Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği